

a

TPR 18127

శ్రీకృష్ణమర్రిశాస్త్రి

య

మొదటి

ప్రతిమాదేవి

114

(చరిత్రాత్మక నవల)

114

రచయితలు :

అయితం ఇందిరా భారతీదేవులు

PUBLISHED BY

VADLAMUDI RAMAIAH

EDUCATIONAL PUBLISHER

NELLORE

2-

తొలి పలుకు

పోయిన 1946 వేసవి నెలవులలో, గళాశాల మూయబడిన నెలక నెల్లూరు మండలమునందలి గూడూరునకు మాగృహమునకు మరలితిమి. అప్పుడు పూజ్యపాదులు మా తండ్రిగారి యజ్ఞప్రోత్సాహములచే నీని రచించితిమి.

మా ప్రథమరచనము జనశీతకము. ఇది యముగ్రీతము. ద్వితీయము శ్రీ ఆన్నపూర్ణా సుభాషితరత్నావళి. 250 పద్యములకృతి. ఇది చెన్నపురి జాతీయ విజ్ఞానమందిరము వారిచే ముద్రితము. ఆంధ్రలోకము మారచనల నాదరించి యాశీర్వాదింతురని నమ్మెదము.

ప్రస్తుత కథను జీజను 'Illustrated Weekly of India' లోని 'అహమ్మదుషా ప్రణయములు' అను వ్యాసము.

ఇందువచ్చు వాణోజీసోదరులు, డిక్టోబీ, లాలాబాయి, రాణీబాయి, సంస్థానసింగు, శత్రుశూర్జీలు చారిత్రిక వ్యక్తులు. శత్రుశూర్జీ మరణము, కపట వివాహోపాయము చారిత్రికములే. ఇందలి మాయభిమానపాత్ర జహనారా బీగము కల్పితము.

మేము బాలికలము గావునను క్రొంగొత్తగా సాహిత్య క్షేత్రమునఁ బ్రవేశించుచున్నవారము గావునను, పరిణత బుద్ధులు పితృకల్పలైన యాంధ్రులు మాయా సారస్వతసేవను మన్నించి ప్రోత్సాహమిచ్చి యాశీర్వాదింతురు గాక అని ప్రార్థించుచున్నాము.

మా బుద్ధిలతీకా దోహదమునకు సహజ జీవన స్రవంతులైన వారును, మహాకవులును నైన శ్రీ అయితం కాశీవరప్రసాదరాయ మహాశయుల పుత్రికలమని యైన మమ్ము మన్నించి యాంధ్రలోకము నీని నాదరించుఁ గాత!

గూడూరు.

1947 మార్చి నెల

—అయితం ఇందిరా భారతీదేవులు

ఓం.

ప్రతిమా దేవి

మొదటి ప్రకరణము

(సోదరులు)

114

1410వ సంవత్సర ప్రాంతమున గుజరాతు రాజ్యమును ముజఫర్నా దౌహిత్రుడగు 'అహమ్మదుషా' పరిపాలించుచుండెను. ఇతఁడు ముసల్మాను. నీగోచిత శారీరక మానసిక బలములు గలవాఁడు. ఇతనిమోమున వైరి దుర్నిరీక్ష్య తేజము తాండవించుచుండెను.

ఇతఁడు మడమఁద్రిప్పని యుద్ధవీరుఁడు. వైరివీర నికాయమును మత్తను తేభ యూధమును క్రుద్ధకేసరి విఫాలించులీల, గాఢాంధకారమును చండభానుఁడు విరియించు మాడ్కి, నొనర్చువాఁడు. ఈతని ధాటికోర్వఁజాలక యోధా గ్రేసరులగు శత్రురాజులు నిరంతరము పాటుచుందురు. నామశ్రవణముననే పగవారు ప్రకంపితగాత్రులగుచుందురు.

ఇతఁడు పరాక్రమశాలియయ్య విషయవాంఛా లోలుఁడు. కామినీ జనములను బలాత్కృతిని దెచ్చి తన యంతిపురి నుంచికొను నీచస్వభావము నైసర్గికముగాఁ గల వాఁడు. ఈ కారణముననే శిష్టాచారసంపన్నులగు హిందూ

రమణులఁ బెక్కండ్రను పట్టదలతో వివాహమాడెను. అంత
లో నీతఁడు తనివిననక యింకను సౌందర్యవతులగు రామ
మారికలకై నిరంతర ప్రయత్నలోలుండె యుండెను. విషయ
లోలుని విధాన మిద్దియెగదా!

ఏతత్కారణములచే ననేక రాజవంశములతో నీత
నికి ద్వేషభావ మేర్పడియుండెను. పాపము! పుత్రికలను
గన్న హిందూ సంస్థానాధిపతుల యవస్థ దయనీయముగా
నుండెను. ఈతని యుపద్రవమును దప్పించుకొని జయించి
సంహరించు తరుణమునకై యుపాయమునకై క్షత్రియవీరు
లెదురు చూచుచుండిరి.

ఈతనిచే మిక్కిటముగఁ బీడింపఁబడినవారు సుప్ర
సిద్ధ వాఘేలీవంశస్థులు. ఈ వంశస్థులలో కర్ణుడనువాఁడు
మహాత్తర ప్రతిభాశాలి. కీర్తిషూర్తి. ఆతని వంశస్థులే యగు
వాఘోజీ, జిత్తోజీసోదరులు అహమ్మదుషాచే అపహృత
సర్వస్వలై దేశభ్రష్టులై దీనులై కాననముల పాలైరి.
వీరు సర్వస్వమును గోల్పడి నామమాత్రావశేషులై నిర్ధ
నులై, నిరధికారులై దరిద్రదేవతా కరతల పాంచాలికలైరి.
వీ రరణ్యములలో ఆటవికుల చందమునఁ దిరుగుచు దుంప
లను గాయలను మెసపుచు రహస్యస్థలముల నేర్పఱచుకొని
ప్రచ్ఛన్న వేషమున మెలఁగుచు స్వీయాభ్యుదయ కారణో
పాయముల నరసికొనుచుండిరి.

దారిద్ర్యముచే దాక్షిణ్యము పటాపంచలుకాఁగా,
కష్టములచే హృదయము కఠోరముకాఁగా, వీరు ధౌర్త్య

మునకుఁ గడంగిరి. అహమ్మదుషా పాలనమునకు విప్లవ
కారులై దారులఁగొట్టి వంశధన శౌరవోన్నతులగు వారల
నపహరించి, విత్తమునకు విక్రయించుచుండిరి. అందుమూల
మున జీవించుచుండిరి. సాత్త్వికులైనను, సజ్జన శిరోమణు
లైనను, సపహృత సర్వభాగ్యు లగునప్పుడు అన్యాయము
లకుఁ గడఁగెదరనుచో, సహజరాజసశౌర్యశీలురగు వీరు
ప్రతీకారమునకుఁ గడఁగిరనుటలో వింతలేదు.

ఈ కార్యములు 'అహమ్మదుషా' నిరంకుశపాలనము
నకు, శౌరవమునకును ప్రతిబంధకములై యుండెను. ఎన్ని
యో ప్రయత్నములఁ గావించియు వారినిఁ బట్టికొనఁజాలక
విఫలమనోరథుడయ్యెను. అయినను వారినిఁబట్టు తెలు
పూహించుచునే యుండెను.

ఈసోదరులకు 'లాలాబాయి' అను త్రిలోకసుందరి
సోదరి గలదు. ఈముగ్ధమోహన రూపవతుల కందఱను శిరో
లంకారముగా నుండెను. సౌందర్యమునకుఁ దగిన సద్గుణము
లీమెకు సహజాలంకారములై సువర్ణమునకుఁ సువాసనవలెఁ
బరిమళించుచుండెను. పదియొండువన్నె పసిడికేని లోప
మున్నదేమోగాని, యీమె కళయం దెట్టిలోపము లేదని
సంగ్రహముగఁ జెప్పినఁ జాలును.

ఈమె లావణ్యము కర్ణాకర్ణిగ నవాబు శ్రోత్రముల
కెక్కిను. వినినతరువాత నట్టి యపురూపలావణ్యవతిని అహ
మ్మదుషావంటి కాముకుఁడు వదలునా? ఈతం డీమెకై
యెన్నియో పన్నాగములఁ బన్నియు విఫలుడగుచుండెను.

ఈతని మాయావాగురులనుండి సోదరు లీ ముగ్ధశాలికను
 గాపాడుచుండిరి. కాని అహమ్మదుషా యూరకుండు స్వభావ
 మును గలవాఁడుగాఁడు. ఆకారణమున, నవాబు తన యావ
 చ్చక్రిని వినియోగించి సఫలీకృత మనోరథుఁ డగుటకు
 యత్నించుచుండెను.

కఱికి బోయ సాధుమృగమని కురంగిపై కరుణించి
 వలవైచుట మానఁడుగదా!

రెండవ ప్రకరణము

(అభయదానము)

అప్పుడే తెల్లవాలుచుండెను. భానుడు తన సహస్ర కరచాలనముచే, జరించు జారచోరులను భయము గొల్పు వానివలెను, సాధువుల బుజ్జగించువానివలెను నుండెను. ఆతడు దుర్మార్గుల దురితములకుఁ గినియు చందమును సూచించు నరుణకాంతితోఁ బ్రకాశింపజొచ్చెను. పద్మినులు రాత్రియంతయు నినునిరాకకు వేచివేచి యుదయముననే యళిగానపూర్వముగా నాహ్వానించుచు వికసితముఖపద్మ కపోలదళములై కాంతు లెగజమ్ముచుండెను.

గుజరాతురాజ్యమున సంతాజీ యను గ్రామమొకటి గలదు. తత్పరిసరమున నొక విశాలగభీర తటాక మతిరమణీయమై కొండలసందునుండి యేర్పడి, ప్రకృతిమనోహరమై యుండును. అందలి నీరు పాంథులకు నారికేరనీరమువలె నుండి మనస్సునకెంతయో యాహ్లాదమును గొల్పుచు శరీరాయాసమును బాపుచుండెను.

అట్టి కొలనిగట్టున, మాసినవియుఁ జనిగినవియు నగు వలువలతో, దృఢాంగములతో, పెరిగిన గడ్డములతో, మలిన వేషములతో రోతఁగొల్పుచుండియు నాకర్షణీయమైన సహజ కళలు గలవారును, కటిలంబమానచంద్ర హాసులు నగు నిరువురు క్షత్రియయువకు లుపవిష్టులై యుండిరి. వారి విషాదవదనములలో నంత రూఢితమైన

తాత తేజము కప్పరానిదై మేఘములను జీల్చికొని వచ్చు
మార్తాండేశును బోలియుండెను. వారి సంభాషణలనలన
వారు వాఘోజీ జితోజీ సోదరులని తెలియుచున్నది.

జితోజీ|| అన్నా! చీకటివెనుక వెలుతురు లోకసహజ
మయ్యను మన కదృష్టభానూదయమే లేదుగదా!
జవసత్వములు గలిగియు, అహమ్మదుషా మూల
మునఁ బిఱిపందలవలె నైతిమిగదా! ఎన్నాళ్ళిట్లుం
దుమి? మన దీనసోదరి నెన్నాళ్లు కాపాడఁగలము?
ఈ వీని ధౌర్యము నెప్పు డరికట్టఁగలము?

వాఘోజీ|| తమ్ముడా! ధైర్యమూనుము. విపత్తులలో ధైర్యమే
సంజీవినంటి మంత్రము. విధి మన నుదుట నెట్లు
వ్రాసెనో యట్లు జరుగక తప్పదుగదా! నీవనినట్లు
సోదరీవిషయమగు చింతచూత్రము నన్ను వేధించు
చున్నది. సుకుమారియు, నుత్తమశీలయునగు నామె
వైభవములనుండి తప్పింపఁబడినది. ఇట్లనేక రాజ
పుత్రప్త్రీలు కష్టపడుచున్నారగదా!

జితోజీ|| అన్నా! రాజులందఱకేకమై యేల యాతని నాజిలో
'జితోఽస్మి' అనిపించఁగూడదు?

వాఘోజీ|| పిచ్చివాడా! మన పరస్పరాసూయాభావములు,
అన్యోన్య ద్వేషములే మన భారతదేశపతనమూల
ములగుచున్నవి. ఈ కారణముననే హైందవులకు
నేడు అహమ్మదుషా నామము సింహస్వప్నప్రాయ

మైనది. ఆ కారణముననే వాని ధాటికి మనముగూడ నోర్వజాలక పోయితిమి. ఇది కాలమహిమ.

ఇట్లు వీరు చచ్చించుచుండఁగా, నడేదారి గొక శకటము పోవుచుండెను. అందు బలశాలి, బంగారుంగుమేని వాడు, యువకుడు నగు వీరుఁడొక్కఁడు కూర్చుండియుండెను. ఆతినిమోమును చూచినతోడనే నిర్మలహృదయుఁడనియు, నిర్భీకుఁడనియు, నీతిమంతుఁడనియు, నితరుల కష్టములను సహింపలేని మెత్తనగు మనస్సుగలవాఁడనియుఁ దెలియును.

సేవకుఁడు శకటమును సారథియై తోలుచుండెను. బండి తఱకము గట్టువెంబడిఁ గల దారిని నాగుచుండెను. వీరిని సోదరులు గమనింపలేకు. కాని దూరమునఁగల వారి సేనకుఁడు గుర్తించి పాటిపోయెను.

అప్పు డా సూతనపురుషునిఁజూచిన శకటసారథి 'ప్రభూ! పాటిపోయినవాడు విప్లవకోటిలోనివాడు గాఁబోలును! కానిచో ఆ విధమున భీతిలి' పరుగిడనేల? కావున నాకు భయముగానున్నది. శీఘ్రము యీ స్థలమును విడుచుట మేలు' అని బొంగురుపోయిన కంఠముతోను, వణఁగచున్న శరీరముతోను వచించెను. అప్పు డా వీరపుంగవుఁడు మంద హాసమొనరించి 'భయములేదు; ఎవఁడో దిక్కమాలిన వాడు కనఁబడినంతనే భయమెందులకు? విప్లవకోటిలోని వాడందువా? నేటి విప్లవపురుషులు రాజపుత్రులే గదా! గతిలేని వాఁడోజీసోదరులవంటివారే గదా! కాని వీరయందు

నావంటి వీరుఁడొకఁడున్నయెడలఁ గ్రూరుఁడగు అహమ్మదు
 పావలనఁ గోల్పోయిన భూములను రెండుదినములలోఁ బొంద
 కుందురా? భీరువుముచేఁగాదా. ఇట్టి యవమానములను
 భరించి యడవులలో హర్తలవలె, మృగములవలె, గిరా
 తులవలె దిరుగుచున్నారు.' అని నుడివి బుజ్జగించి భయము
 దీర్చెను. అయినను బండివాని భయము పోలేదు. అప్పుడా
 చాయ నెవ్వరో పోవుచున్నట్లు తోఁచెను. దానితో ద్విగు
 ణీకృతభయముతో శకటమును శీఘ్రముగాఁ దోలుటకు
 వాఁడు ప్రారంభించెను.

పాటిపోయిన వాధోఁగ నోదరుల సేవకుఁడే యట్లు
 పొంచి సేవ్యసేవకుల సంభాషణము వినినవాఁడు. అతఁడు
 ప్రభుభక్తి పరాయణుఁడు. వారి వాక్కులు కర్ణతసాయన
 ముగాఁ దోఁచుటచే నతఁడీ విచిత్రసంభాషణమును దన యజ
 మానులకుఁ దెలుపవలెనను నుక్కింతతో నతి త్వరితగమన
 మునఁ దటాకతీరమును జేరెను. అప్పటి కా యన్నదమ్ములు
 సరోవరజలములో కరచరణ ప్రక్షాళనమును గావించి
 కొనుచు సేవకునికొఱకై యెదురుచూచుచుండిరి.

సేవకుఁడే తెంచి యావద్యృతాంతమును పూసగ్రు
 చ్చినటుల విన్నవించెను. వాని వాక్యములువిని వారాశ్చర్య
 చకితులై 'పోగొట్టికొనిన సంస్థానము రెండుదినములలో
 నెట్లు పునరాజ్ఞానము చేయఁగలఁడు? ఇది దంభవాక్క' అను
 కొనిరి. మరల ఆశ ప్రేరేప 'ఆహా! మన కదృష్టదినములు
 రానున్నవి కాఁబోలు! బాగుపడినచో ఆతనివలననే బాగు

పడవలెను' అని యనుకొని యా నూతనపురుషవాక్యము లచే నిను మయస్కాంతముచే నాకర్షింపఁబడినట్లు కర్షితులై వాయువేగమున శకటముపోయిన తెన్నున హుటాహుటి నడలను జనిరి.

అట్లు చనిచని యాతనిఁ బొడగాంచి యభిషందన మాచరించి కులగోత్రనామములను దెలిపికొని, తమ దీనచరిత్రను విన్నవించి 'మహాత్మా! మీ రీ దీనాత్ముల విన్నప మాలించి మా యాతిధ్యము స్వీకరింప విచ్ఛేయఁడు. మమ్ము ధన్యులఁ గావింపుఁడు' అని ప్రార్థించిరి.

ఆ నూతనపురుషుఁడు వారి నయవినయముల కచ్చెరు వంది సాటిరాజపుత్రులకోర్కికి వ్యతిరేకముగఁ జరించుట గౌరవహాసముగ భావించి వారి యాతిధ్యమున కామోదించి వారితోఁగూడ పోయెను.

ఆతిధ్యసమయమున వారు తటినెటిఁగి నూతనా గంతుకునిఁగూర్చి వినయముతో నిట్లని పలికిరి: 'ఆర్యా! మా చరిత్రమంతయుఁ దెలిపితిమి. మే మనేక కష్టములకు లోనై యున్నారము. మా సోదరి మిగుల సుకుమారియయ్యి మాతోఁగూడ ననేకయూతనల ననుభవించుచున్నది. సాటి రాజపుత్రప్రీతులరగు మీరు, సోదర రాజపుత్ర కాదీన దశను జూచియైన మమ్ము కనికరింపవలెను. మీరు రెండు ధినములలో మాకు పూర్వవై భవము వచ్చునట్లు చేయఁగల నని పలికినటుల మాభ్యత్యుఁడు వచించినాఁడు. ఆ పరాక్రమము మీకడ నున్న దనియే భావించుము. ఏమనఁగా, రాజ

పుత్తులు వ్యర్థముగా వాగాడంబరము చూపగుగదా! అట్టి మీ ప్రతిభాశక్తులను సాటిరాజపుత్తుల మగు మమ్మున రించుటకై వినియోగించి భగవదాశీస్సులకుఁ బాత్రులగుదు రని విశ్వసించుచు సహాయమునకై వినమాంజలులతోఁ గ్రార్థించుచున్నాము.'

ఈమాటలు వినినంత నే ప్రభుల్లహృదయారవిందుఁడై యాపురుషుఁడిట్లనియె: 'మీసేవకుని వాక్యములయందు వీన మైన నబద్ధములేదు. అట్లు మాట్లాడిన నా మాటలయందు కించి త్తయినఁ బొల్లులేదు. అహమ్మహిమ దుష్కృత్యములు సహనాతీతములు. ఈ ఉక్తోజ వ్యర్థప్రలాపిగాఁడు.'

అట్లతఁడు పలుకగనే యంతకుఁబూర్వమే ఉక్తోజ శౌర్యగాఢ లనేకములు విన్న సోదరు లాశ్చర్యసంభ్రమా నందములు ముప్పిరిగొన నాతని భక్తిశారవములతోఁ జూచి 'వీరపురుషాగ్రణీ! మీ రాకచే మేము ధన్యులము. మీ యుదారతానౌకావలంబనమూలమునఁ గట్టెక్కఁ దలఁచి తిమి. మమ్ముఁ జరితార్థులఁజేయుము. మాతో అహమ్మదు నగరమునకు విచ్చేయుము. సహాయపడుము. అభయమిమ్ము' అనిరి. అంతతో నాగక, 'రాజపుత్త్రినరేణ్యా! దేశము పేరున, రాజపుత్త్రికారక్షణము పేరున, మిమ్ము మేము ప్రార్థించుచున్నారము. ప్రార్థన మంగీకరింపుము. మనమందఱ మేకీభవించి నవాబు ప్రాణమానధనముల విధ్వంసమొన రించి ధర్మదేవతా ప్రతిష్ఠాపనము చేయవలెను' అనిరి. అంత ఉక్తోజ 'అట్లే వచ్చెదను. మీ ఊమమునకై నడుము

గట్టెదను. లాలాబాయికొఱకు నితరరాజపుత్రికల రక్షణ
రము వీరవ్రతకంకణముగట్టికొనెదను. కాని, మీకు నిలున
నీడ గలిగిన తక్షణముననే మిమ్ము విడిచిపోయెదను.' అని
గంభీరసీరదారనమునుబోలు వాక్యగర్జనము ఘనుడగు
నాతఁడొనరించెను. సోదరులు మయూరములవలె సంతోష
ప్రపుల్లహృదయూరవిందులైరి. వారు కేలుమొగిచి జయ
జయధ్వనములు పొనరించిరి.

మూఁడవ ప్రకరణము

(నవాబు అంతఃపురము)

అహమ్మదుషా అంతఃపుర మతివిశాలము. అత్యంత రమణీయము. యవన శిల్పము పారముఁగన్న మహత్తర కళాకాశలముల కాటపట్టు. మరకతపు చాళు, స్ఫటికపు శిలలు మొదలగువానిచే నత్యంత మనోహరముగ నిర్మింపఁ బడిన సౌధములు, నుద్యానవన చిత్రములు, తదంతర్గతవేది కలు పెక్కులు గలవు.

అందం దట్టిసలముల మయూరములు తను యందంపుఁ బురులవిప్పి కనులపండువుగ మనోహరముగ నాట్యముంబొన రించుచుండును. వాని సౌందర్యరేఖలు స్వచ్ఛదర్పణసదృశ ములగు ప్రదేశములఁ బ్రతిబింబితములై ద్విగుణీకృతశోభను గూర్చుచుండును.

అందొకచో ప్రసుందరమైన యొక చలువతాతినై గలదు. దానికి నలువైపుల మణిమయ స్తంభములును, వానికిఁ గట్టఁబడిన పచ్చల జాలరులును గలవు. అచ్చట వానియందు కళానైపుణ్యతమీఱఁ గెంపులు చెక్కటచేఁ బచ్చని నునుసోగ దీవియలనడునుఁ గెంబట్టు కూరంగు రంగు గల మందారపుష్ప గుచ్ఛములను గూర్చినట్లు విభ్రమవంత ములై కాంతములై యుండును. ఉపరిభాగమంతయు నత్యంత మనోహరమగు అచ్చవీణాంబరాచ్ఛాదితమై యుండెను. అయ్యది వజ్రఖచితమై, రత్న ప్రశోభితమై ప్రకాశించుచు

దారకానికాయ సమలంకృతమగు సభ్రపథమును బోలి యుండెను. ఈ వేదిక ప్రత్యేకముగా నవాబునకై గల్పింపఁ బడుటచే నత్యంతమనోరంజకమై యున్నదనుటలో సంది యములేదు. కూర్చుండఁదగిన క్రింది భాగమంతయుఁ జంద్ర కాంతశిలానిర్మితమై మనోహర కళావైదగ్ధ్యపూచక చిత్ర లేఖనములతో నొప్పారుచుండెను. దానిపైఁ జిత్రవిచిత్ర వర్ణ చిత్రకళాశోభితరత్నకంబళములు గప్పఁబడియుండెను. దాని మధ్యభాగమునఁ దూర్పుదిశగా నొక విశాల సువర్ణ పీఠము గలదు. దానిపై నొక పచ్చని పట్టుపాన్ను పఱువఁ బడి యున్నది. అడ్డముగా పొడవైన సన్నని రెండు దిండులు కూడ గలవు. ఆ పాన్నుమీఁద నొఱుగి హుక్కా త్రాగుచు నవా బానందపరవశుడగుచుండెను.

ఈ వేదిక నానుకొనియే యతి విశాలమైనదియుఁ గళాకలితమైనదియు నగు విశాలమందిరముగలదు. ఒకచో వీణియలు మీటు నీటుకత్తియలు, నింకొకచో రాగాలాప ములుచేయు పాటకత్తెలు, వేఱొండుస్థలమున మృదంగముర, జాదివాద్య నిపుణులు, రంభాద్యప్సరఃకాంతలఁ దలఁ దన్ను విభ్రమరేఖలుగల యండకత్తెలు గలరు. మందిరమధ్య విశాలప్రదేశమున దేవకాంతలవలె నృత్యాభినయాదుల కాళులఁగరఁగించుగానముచే తేని చెవికింపుఁగూర్చు వెలపడం తుకలు గలరు. స్ఫటికశిలానిర్మితములు, రత్నఖచితములునైన కుడ్యములుగల యా మహానుగుల ప్రోన్నతస్తంభములు హైమజలముల పోతచేఁ దళతళలాడుచుండెను. అందు నవ

రత్నచిత్రిత పుష్పప్రముఖ శిల్పములుగలవని వేఱుగాచెప్పఁబనిలేదు.. అందం దందముగా పూలగోలెము లమర్చఁబడియుండెను. ఉపవిష్టులగు జనుల శ్రమాపనోద్ధార్థము వింజామరలు వినరు యంత్రంపు బొమ్మలు గలవు.

అతిరమణీయ ప్రదేశమునఁ బైఁజెప్పఁబడిన వేదికాస్థలినిఁ గల హైమవీరికా మధ్యభాగమునండలి పట్టు పాన్పుపై విశ్రమించిన నవాబు, మధ్యపానదోషముచే, వ్యసనపీడనముచే నున్మాదివలె ధీవరులకుఁగాన్పించియు, శృంగారప్రియులకు దేవేంద్రుని జ్ఞప్తికే దెచ్చుచుండెను. అతఁడు నడుమ నడుమ తన కుటిలేక్షణములను వారిపైఁ బఱపుచు హుక్కాఁ ద్రాగుచుఁ దలయాచుచు నానందపరవశుడై యుండెను.

అది కేవల వినోదసమయము. అట్టివేళ నాకస్మికముగా మహారాజు జహానారా బీగము విచ్చేసెను.

ఆమె గంభీరమనోహారరూపము సదృశరహితమనినఁ జాలును. నాతిదీర్ఘమగు సన్నని శరీరము, దేవతాంగనలకుఁబోలు నంద మామెకడఁ గలదు.

వచ్చిన యర్ధాంగిని గమనింపక, నవాబు యథాప్రకారము తన వ్యసన వినోదములఁ దేలుచుండెను. సుందరాంగు లొసంగు మధ్యమును మధ్య మధ్యను గ్రోలుచుండెను. ఇది క్రొంగ్రొత్త నడవడిగాకున్నను సాధుశీలయు, వ్యసనదూరయు, భర్తృసేవారతయు, దేశభాగ్యరచనాసక్తయు, గంభీరయు, రాజసస్వభావయు నగు మహారాజు

కియ్యదియెల్ల రోతకుఁ గారణమయ్యెను. నవాబుయొక్క
యున్నతవిలాసలోలతకు మిగులఁ జింతించెను. ఇంకను
నాతఁ డీ దెసఁ జూడలేదు.

అట్టి యాదృశ్యము సహింపరానిదయ్యు, శాంత
ముఖో భర్తను సమీపించి, 'ప్రభూ' అని వీణాస్వరమును
బోలు కంఠస్వరముతోఁ బిలిచెను. అందు జాలి, ప్రేమ,
భక్తి మిళితములై యుండెను.

అహమ్మదుషా మూపలుకులు విని, యులికిపడి తన
రాణినిఁ గాంచి యాహ్వానించెను. ఈతనియం దొక సుగు
ణము గలదు. తనయం దెట్టిలోపములున్నను నెంత భోగ
పరాయణుడైనను జహానారాబీగమునం దితనికి గౌరవ
ప్రేమలు సంపూర్ణముగా నుండెను. ఆమె మేధాశాలిని
యనియు, నుత్తమగుణఖని యనియు నాతఁడెఱుంగును.

ఆమె భూభంగసంజ్ఞానూత్రమున నందలివారెల్లరు
వెడలిపోయిరి. రాజతీవియన నయ్యదియేగదా!

అప్పు డామె యాతని పర్యంకమున నుపవిష్టయై యా
సురాపరిమళము నోర్వఁజాలనిదయ్యు సహించికొనుచు
'ప్రభూ! అఖండమండలాధీశ్వరులును, ప్రజ్ఞాధురంధరులు
నగు మీకిదియేమి? సురాపానము వదలరాదా?' అని పలి
కెను. అప్పుడు నవాబు "ప్రేయసీ! ఇది నాకు వశమా?
దీని ప్రభావమును దెలియక నీవిట్లనుచున్నావు. ఒకసారి
నీవిది సేవించినచో మరల వీడఁజాలుదువా? కొద్ది చవి
చూడుము. నామాట లన్నియు విందువుగాని, యీవిషయ

మునమాత్రము నామాట మన్నింపవేల? నీవే, దీనిమహిమ స్వయముగాఁ గనుఁగొనఁజాలుదువు.” అని పలికి మధు పాత్ర నందిచ్చెను. ఆమె రోసియు సశారవముగ సవిలాసముగ దానినందికొని, క్రిందఁబెట్టి, దుర్వాసన నెట్లోభరించి కొనుచు దరిహాసముతో, “ప్రియా! నేనిది సేవింపఁజాలను. ఊమింపుము. నానొక విన్నప మాలింపుము. పాలనాదక్షుల రగు మీరే యిట్లు గావించిన మీకుఁ దెలుపువారెవ్వరు? ఎల్లప్పు డంతఃపురమునందే కాలక్షేప మొనర్చుచుండుటచే రాజ్యాంగము లెట్లు జరుగును? బిడ్డలవంటి ప్రజలకష్టము తెవ్వరు తీర్చఁజాలుదురు? వారెంత వంతలపాలగుచున్నారో విలాసతత్పరులై మీరు కనుఁగొనఁ జాలకున్నారు. దుర్మార్గులగు దోపిడికాండ్రుచే దేశమంతయుఁ గొల్లపోవుచున్నది. రాజ్యములో కలకల మెక్కుడుగానున్నది. దానినిఁ గొంచెముగానైనఁ జెవులఁబెట్టకయున్న నెటుల? ఆ ప్రజాసంక్షోభము లడంచు తెరువులు పరికింపుఁడు. నామాట వినుఁడు. త్వరపడుఁడు. ప్రభూ! కానిచోఁ బాలనాసమస్య నేటికంటె క్లిష్టతరమై రాజ్యము మఱియు క్షీణదశకు దెచ్చును. విప్లవములు వృద్ధిచెందును. అప్పుడేమి చేసినను ప్రయోజనము లేదు. కరతలములు కాలినవెనుక నౌషధపర్ణములు విట్టికొనిన నేమిలాభము? మహాప్రభువులరగు మీరే యిట్లు పేక్షించినచో మనలనమ్మిన ప్రజలయొక్కయు, దేశముయొక్కయు గతియేమి? ఇట్లుపై పరతరుణులఁ జెనకఁబోకుఁడు. ఇది సర్వవిధ్వంసకారియగుదారుణచర్య. సామ్రాజ్యసాధస్తంభములు

సడలిపోవుటకుఁ బతనమగుటకు నియ్యది పిశాచమంత్రము గాదా! ఈ మంత్రజపము మనకేల? కొంచెము గమనింపుఁడు! మతమర్యాదల నిలువఁబెట్టుఁడు. మహమ్మదీయులను జూచిన కన్నులతోడనే హిందువులను దిలకింపుఁడు. అహో! వారి యాక్రందనధ్వనులు గుండెయలు పగిలించుచున్నవి. మీహృదయము పాపాణముగాదు. ఇది నేనెఱుఁగుదును. వారి రోదనములు మన యభ్యుదయచ్ఛేదనములు. మీరు మేధావంతులరుగదా! మీకు నేను ప్రబోధింపఁగలుగుదానను గాను. కాని, మీరు నాకిచ్చిన చనవుచేతను, మీకర్థాంగి నను భావముచేతను, నాకర్తవ్యమిదియ. యను నమ్మకముచేతను నిన్ని పలికితిని. తప్పుఁబట్టకుఁడు. ఈమండ ప్రజ్వరాలిని తుమింపుఁడు! బాగుగ నాలోచించి యుక్తాయుక్తములఁ దెలిసికొనుఁడు. పత్నీవిధ్యుక్తధర్మమును మాత్రమే యిటఁగావించితిని. 'నవాబు కామి; రాజ్యపాలన యెఱుఁగఁడు; భోగప్రియుఁడు; వ్యసనలోలుఁడు' అని లోకము తలఁచునప్పుడు మనకీయవమానము దుర్భరముగాదా! శత్రురాజులు తేలికగాఁజూడరా! దానఁ గీడుమూఁడును గదా! అతినిర్మల ప్రవర్తన మనంత సౌఖ్యప్రదసౌధసౌపానపంక్తియని యెఱుఁగరా" అని మృదూక్తులతో మందలించెను.

కాని యిది యేటి కెదురీత. ఏడారిలోని వాన. జాడ్యగ్రస్తునకుఁ బథ్య మపథ్యమగునట్లు అహమ్మమషా కివి రుచింపవయ్యెను. ఈచెవినిదూరి యాచెవిలోనుండి వెడలెను. మొదటిచెవిలోనైన దూరకుండునుగాని, ప్రేయసీ

వాక్యములుగావున దూరినవి. తనకిష్టములేనివి గావున జాతీ
నవి. అనంతర మాతఁడు తనకు దాఁపునఁగల చేటినిఁజూచి
మధుపాత్రిక నిమ్మని యాజ్ఞాపించెను. కాని బీగమువలని
భయముచే నది యందీయలేదు.

బీగ మీస్థితినిఁ గాంచి 'దైవము బలీయము' అను
కొని యుచితజ్ఞయై దుఃఖమునాపికొని, తన వచ్చినకార్య
మాతనికిఁ దెలుపనెంచి 'ప్రభూ! సిద్ధిఫలకరమాధిని దర్శించు
టకు రానున్న శుక్రవారము మీసెలవుపై వెడలెదను.'
అనెను. అతఁడట్లే 'నీయిష్టము. నాయిష్టములకు మాత్ర
మడ్డు దవులకుము' అనెను.

నాలుగవ ప్రకరణము

(ప్రయాణము)

మహారాజు జహనారాబీగము రాజపుత్రి సరదారులతోఁ బేరెన్నికఁగన్న జగత్సింగునకు ముద్దులపట్టి. ఈమె బాల్యనామము ప్రతిమాదేవి. పోతపోసిన బంగారుప్రతిమవలె నీమెయుండుటచే పెద్దలారీతిని బిలుచుచుండిరి. అదియే సిరమయ్యెను. అహమ్మదుషా ఆమెజనకుని రణరంగమున నోడించి హతునిఁబొనరించి రాజ్యముతోపాటిగాలికనుగూడ తెచ్చి మహమ్మదీయాంతఃపురములోఁ బెరుగునట్లు చేసెను. క్రమముగా నీడేటి పెద్దదయ్యెను. అబలలకు సర్వాపదలకు మూలమైన పాడుజవ్వన మంకురింపఁగనే నీమె భయపడ సాగెను. పితృవియోగము, మహమ్మదీయ మతప్రవేశము, బలాత్కారమునను ధారాత్రయముగల త్రిశూలముచే నీమె బాధితయగుటచే నవాబుముఖమునైనఁ గొన్నాళ్ళీమె చూడలేదు. కాని విధివిలాసమునఁ దుదకీతని రాణియయ్యెను. రాజ్యమైన వెనుక నీమె హైందవసంప్రదాయము ననుసరించి నైతిక భంగము రాకుండ మహాసాధ్వయై వినుతి కెక్కెను.

మహమ్మదీయాంతఃపురమున నీమెకబ్బిన నూతన నామము 'జహనారా.' ఈమె పూర్వనామము పెక్కరకుఁ దెలియదు. బురదనంటినను నవమృణాళిని యెట్లు తనశోభను వీడదో యట్లే యీమె మహమ్మదీయులయింటి కోడలయ్యు

హేందవోదాత్త స్వభావమును వీడక సుగుణనికరమున కాక
రయై యాదర్శప్రాయయై ప్రకాశించుచుండెను. జహనారా
బీగము ద మూర్ధ్వియైచేసెడుగుప్తదానములకు లెక్కయేలేదు.
భక్తులన్నను, పక్షీయలన్నను, యోగులన్నను నామె యెంతయు
భక్తివినమ్రయై యుండును. గుణములకుఁ దగినయందముగూడ
నామెకు దైవ మొసంగియుండెను. ఆమెస్త్రీలతలమానికము.
మోమునఁ బ్రశాంత గంభీర రాజతీవి గలదు. రాశీభూత
సుగుణఖని. ఇన్నియు నిచ్చట నేకస్థానమునఁ బ్రోవుగానేర్పడి
యుండుటచేత నవాబుయొక్క యగ్రమహిషీస్థానము నలంక
రింపఁ గలిగెను.

ఈమె మహమ్మదీయులవలె మద్యపానమొనర్పదు.
దుశ్చింతలు గావింపదు. నిష్కపటవతి. మనస్సు నవనవశీర్ష
పేశలము. ఎవరైనఁ గష్టపడినచో మనస్సు నవ్యనవసీతము
వలె కరఁగిపోవును. భర్తృశ్రేయోఽభిలాషిణి గావుననే తన
భర్త నెట్లయినను సన్మార్గమునకుఁ ద్రిప్పవలయునని తలఁచి,
శీలవతులమానభంగము చేయరాదనియు, దేశద్రోహము
తలఁపగూడదనియు, శతధా చెవి నిల్లుకట్టుకొని మృదూక్తు
లతో భర్తను మందలించుచుండును. అయినను నీమె
యత్నము బూడిదనుబోసిన పన్నీరగుచుండును.

అట్టి యీమె సుప్రసిద్ధుఁడును, సిద్ధిపొందిన మహనీ
యుఁడు నగు సిద్ధిఫక్రీరుసమాధిని దర్శించునిమిత్తము బయలు
వెడలఁదలఁచెను. తన చెలుల కావిషయమును దెలిపి ప్రయాణ
సన్నాహము గావించెను. నవా బామె రక్షణకై యెదు

వందల రథికుల నాయత్తపటుప నాజ్ఞయిచ్చెను. రాజ్ఞయుఁ, దనయంతఃపురాంగనలు దగుపాలకులతో నరుదేరఁ బ్రయాణ సంభారములతోఁ దరలెను.

వారు రాచబాట నతిక్రమించునప్పటికి బాలభానూ డియమయ్యెను. ఇంతలో దాటవలసినయడవిని చేరిరి. ఆ విప్పిన మతికరాశమైనది ; అత్యంతదంతురమైనది. అది నిబిడ నిశాత కంటకతృణసంకీర్ణమైయున్నను, బాట తెలిసిన వారు దారిదీయ బ్రయాణము నాగుచుండెను. మహారగ భల్లూక శార్దులాదిభయంకర జంతుసంతానమున కయ్యది నివాసగృహము. సహజచుంబితగగన ప్రదేశములగు భూ రుహములు పెక్కులుగలవు. అచ్చటచ్చట వెదురుపొదలు గాలిరాపిడిచేతఁ బొనరించుశబ్దములు, పక్షుల కిలాకిలారావము లు విననగుచుండెను. రాత్రియరుదెంచెను. రేయియంతయు నొక విశాలప్రదేశమున విడిసి ప్రయాణము నాపికొనిరి. ఆ నిశి నిశ్యబ్దగభీరమై నిస్తుల్యమగు పరమేశ్వరప్రకృతివిలాస మును విస్పష్టపఱచుచుండెను. కాని యప్పుడప్పుడు వనగజ ముల ఘోరకృతులు, సింహశార్దులముల హుంకృతలు విన నగుచుండెను. సాధారణముగా ఆత్రోవను నెవ్వరు పో జాలరు. సైన్యసమేతయగు రాజ్ఞ గావుననే యాయడవిని దరింపఁగలిగి యుండెను.

ఆరాత్రి యచ్చటవిడిసి వేడుకగాఁ బరివార మానం దించుచుండెను. ఘోర మహిమలనుగూర్చి సైనికు లొక చోటను, జహనారాబీగము తనచెలికత్తెలతో నొకచోటను

మాట్లాడికొనుచుండిరి. మహాత్ములచరిత్రము లద్భుతములే
గాక భక్తిప్రదములై మానవలోకమును బునీతము చేయు
చుండునుగదా!

వేసువజ్రము వేళయగుదు బ్రహ్మసానము సాగెను. అరు
ఁదోదయమగునప్పటికి నిరపాయముగ గమ్యస్థానమును చేరిరి.

ఐదవ ప్రకరణము

(రాజ్య లబ్ధిపాయము)

అహమ్మదుషానగర మతిరమణీయమైనది. అచ్చటి సౌధము లత్యున్నతములు. అందనేక ప్రాచీనభవనములు పూర్వపుటాన్నత్యమును సూచింపుచుండెను. ఎటుచూచినను జనసమ్మర్దకోలాహలములే! గొప్పధనవంతులగు నచ్చటి వర్తకులు దుర్లభవస్తునముదాయములను నంగళ్లలో సర్వ సామాన్యవస్తువులవలె విక్రమించుచుందురు.

ఆనగరమునకుఁ జుట్టును బలిష్ఠము నున్నతమును నగు అరిదుర్భేద్యమగు ప్రాకారమును, నగాధమగు కందకమును గలవు. ఆ లోతైనయగడ్డ నీటియందు పంకజముల నోయ గము నీలాంబరమునందలి తారకాగుచ్ఛములవలె నేత్రా నందకరముగా నుండెను. ఆ పట్టణప్రజలయొక్క రాకపోకలకుఁ జతుర్దిశలఁ జతుర్ద్వారములుగలవు. కాని సాధారణముగా సింహద్వారమగు తూర్పువాకిలియే తెలువఁబడియుండును. ఇంద్రపురమున నొకనందనవనమునకే యబ్బురపడువారలీ నగరమున దానినిఁ దమయసామాన్యశోభచేఁ దిరస్కరింపఁ జాలునుద్యానవనములనుజూచియాశ్చర్యపడకమానరు. సౌధములు బౌరులుతీటియుండును. బౌటలు విశాలములు. అచ్చటచ్చట వలయుచోటులయందు ప్రజోపయోగార్థముగ ఫలవృక్షములు, తీయని నీటికొలఁకులు గలవు.

అట్టి యామహానగరమునందు పశ్చిమదిశగా నొక
సందులో నొక పెంకుటిల్లుగలదు. అది మిగులఋతాతన
మైనది. నడిరేయినిరువురు స్త్రీపురుషు లందు సంభాషించు
చుండిరి. వారితరునుబట్టిచూడ నయ్యది రహస్యసంభాషణ
గా నుండెను.

పురుష॥ ఏమి, నిజమా! అంతటిభాగ్యమా!

స్త్రీ॥ నేనుచెప్పనది యబద్ధమెట్లగును? నీ ప్రేమఁబడయఁ
గోరియేకదా బీగముయొక్క అంతఃపురమునఁ
బరిచారికగాఁ జేరితిని! అంతయు నీడయకేగదా!

పురుష॥ నీవు చాలశ్రమపడితివీ. చతురా! నీనామము
సార్థకమైనది. నీమేలు మఱువఁజాలను.

ఈమాటలతో ఆపరిచారిక యుబ్బిపోయి మరల నిట్లు
పలికెను: “అంతమాత్రము కృతజ్ఞతెయున్నఁజాలును. అది
యెల్లఘటిల్లునో వినుము. నవాబు నిరంతరవ్యసనలోలుడు.
నిన్ననాతఁడు వ్యసనవినోయైయుండు సందర్భమున బీగము
వచ్చి యాతని కెంతయో ధర్మప్రబోధము గావించెను. లాభ
ములేకపోయెను. శుక్రవార ముదయమున సిద్ధిఫకీరు సమాధి
దర్శనార్థము మహారాజు సిద్ధిప్రగ్రామఃస్నానిగల ముకురోబ్
గ్రామమునకుఁ బోవనున్నది. పోవనుండుటయేమి? ప్రయాణ
మైనది. ఇది మీయజమానులకార్యమున కనుకూలకారి
యేమో! అయినను ఆమె పుణ్యాత్మురాలు. సాధ్వి. ఆమె
కపాయమునుదలపెట్ట నాకిష్టములేకున్నను నీ ప్రణయమునకై
యింత నీచత కొడిగట్టితిని. ఆమె యీ ప్రయాణమునకు

నవాబునాజు బడయునప్పుడు వానికి మధుపాత్ర నందిచ్చుచుంటిని. ఈప్రయాణము మనభాగ్యమే యనవచ్చును. మనప్రభువుల కియ్యది లాభకారి గాఁగలదు. అందుమూలమున శాశ్వత పారిలోషికములనంది సుఖముగా భావిజీవితము గడుపవచ్చును. ఇప్పుడే పోయి తెలుపవలయును. విశంభ నమునకు వీలులేదు. పండ్లెండుగంటలైనది. ఇచ్చటికి సిద్ధి సమాధి చాలదూరము. రేపురాత్రికైనను నచ్చటచేరవలెను గదా! రాజ్జీమణి శుక్ర, శని, యాదివారము లచ్చటనే యుండును. కావున నీలోపునఁ గార్యములు నిర్వహించి కొనవచ్చును.” అనెను.

పై సంభాషణబట్టి వీరు వాధోజ్జీతోజీల చారవర్గములోనివారని తెలియుచున్నది.

ఈవిషయము కొలదినిమిషములలో వాధోజ్జీ సోదరులకు, నుకోజ్జీకి, వారిమిత్రుఁడగు బలవంతసింగునకుఁ దెలియఁజేయఁబడెనని వేటుగాఁజెప్ప నక్కఱలేదు.

అంత నుకోజ్జీ వాధోజ్జీసోదరులతో నిట్లనెను: “సోదరులారా! దైవ మనుగ్రహించినాఁడు. ఈతరుణమును బురస్కరించుకొని రక్తపాతములేకుండ సులభముగాఁ గార్యము సానుకూలము చేసికొనవచ్చును. అపహృతరాజ్యము సులభముగా పునర్లభ్యముగాఁ బొందరించికొనఁగలము. ఈదినము వేయవనే సైన్యముతో రహస్యముగా వెడలినచో శనివారముదయమునకై నను మనము సిద్ధిఫకీరుసమాధిగల తోటకుఁ జేరఁగలము. అయిదువందల రథకులతోమాత్రమే రాజ్జీమణి

ప్రయాణముని వింటిమిగదా! ప్రస్తుతము మనకిట్టగలవారు నాలుగువందల కెక్కుడులేరు. కావున సమాధిస్థలమున రహస్యముగా దాగియుండి యామె పూజాసమయమున బంధింపవచ్చును. ఆమెపై న్యము వెలుపలనుండును. గావున ఆమె పాటులు వారు గుర్తింపరు. ద్వారప్రదేశమున వారిని నిరోధించినచో నైదువందల పై నికలనేగాదు, అయిదువేల ప్రబలవాహినినిగూడ నడ్డు పెట్టగలము. అనంతర మామె బంధన కారణముగా రాజ్యము మిమ్ముఁజెందును. ఇంతకుమించిన తరళోపాయము గాన్పింపదు. అయినను స్త్రీజనగౌరవమే ప్రాణముగాగల రాజపుత్రులముగావున నామె కెట్టి గౌరవ హానియు జరుగకూడదు. ఇంతకన్న మంచియుపాయము మీకుఁదోచినఁజెప్పుమ” అనెను.

అందఱు నేక గ్రీవముగా నీయుపాయమే బాగుగ నున్నదని పలికిరి.

ఆచార్య ప్రకరణము

(జహనారా ప్రతిజ్ఞ)

ముకోర్బాగ్రామము చిన్నది.. పూర్వమిది గొప్పపట్టణమని నూచించు మహమ్మదీయుల జీర్ణసౌధము లెన్నియో గలవు. కట్టడములుమాత్రము పూర్వశోభనింకను సడలియుండలేను. ఈ గ్రామమున నన్నియు మహమ్మదీయకట్టబములే. ఇతరవర్ణము లచ్చట నివసింపవు. ఒకడు రైడింగ్లుండినను వారి బ్రతుకు పాముపడగక్రింది కప్పలవలె నుండును. ప్రతిశుక్రవార మిచ్చట ఉత్సవముజరుగును.

ప్రతిమాసమున నొక్క శుక్రవారమున జహనారా బీగ మిచ్చటికి వచ్చుచుండును. అహమ్మదుషాపై పెక్కురకుఁ గోపముండినచు నీమెను దేవీతుల్యగ హైందవులు దలఁచుటచేత నీమెజోలికెవ్వరుబోరు. ఈమెయే యహమ్మదుషాయంతఃపురమున లేనిచో హైందవుల పాట్లొంతకు శతభంగుల నెక్కుడుగానుండునని వారెఱుంగుదురు. యథాప్రకారము నేడు కొంతపరివారముతో బీగమువచ్చెను. పవిత్రమగు మసీదులోనికి సాయుధులగు సైనికులఁ దీసికొనిపోవు నాచారములేదు. అందువలన నామె యెప్పటియట్లనే తన పంచశత భటావళిని మసీదున కావలివాకిట రెండుఫర్లాంగుల దూరమున విడియించెను. ఏమన, నయ్యది విశాలమగు మైదానము. తన సేవకులతోను, తన సేవకురాండ్రతో నలుగురు అంగరక్షకులతో జహనారాబీగ మతిభక్తితో లోనికేగెను.

ఆమనీదు విశాలమైనది. ఎంతయో పురాతనమైనది. అందు పేకెన్నికగన్న మహమ్మదీయుల సమాధులనేకములు గలవు. దేశమునకై ప్రాణత్యాగ మొనరించిన భటులయొక్క యైహిక శేషములు వహించినవియు, భక్తాగ్రేసరులై మానవ కళ్యాణము నర్థించుచుఁ బాటుపడిన ఘోరీకుల శరీరములను గర్భమునఁగలవియు, నిరంకుశరాక్షసపరిపాలనముతో వికట మతితో నయఃపాదుకలతోఁ బ్రపంచమూర్ఛమున నడయాడిన ముసల్మానుప్రభువుల యస్థిశేషములతోఁగూడి చరిత్రమాత్రాన శేషములై స్పృహనీయములై విస్మృతికెడమిక నిలిచినవియునగు ననేకములగు కట్టడము లందుగలవు.

రాణి వానినన్నిటిని భక్తిశ్రద్ధలతో గమనించుచుండెను. శుక్రవారము గడచినది. నేడు శనివారము. నేడు మరల రాజ్జీరత్నము ద్విగుణితోత్సాహముతో వర్తించెను. ఆమె మనస్సానందపారిధిలో భక్తితన్మయతలో మునిగియుండెను. ఆ మనీషంతయు నగరుధూపముఖ్యవాసనలచే భక్తులను పారవశ్యమున ముంచుచుండెను.

బీగ మతిభక్తితో సిద్ధిఘోషీరు సమాధికై బ్రహ్మీణనూచ రించి పుష్పములతో నలంకరించెను. హైందవసంప్రదాయానుసారము సాష్టాంగనమస్కృతు లొనరించెను. దురదృష్టవశమున మతభ్రష్టత ప్రాప్తించినను ప్రాక్తనవాసనలు బలీయములుగదా!

ఇంతలో నుగోజ్జ్వలై నికులు చతుశ్చతసంఖ్యాకుల మెకు నలువై పులఁ గ్రమ్ముకొనిరి. ఈ యకాలప్రళయమునకు

నిర్దేహువజ్రపాతమునకు నామె యాశ్చర్యచకితయయ్యెను. ఇంతలో ఉక్తోజీ యెదుట కేతెంచి సైనికులను గనుసన్నచే ద్వారదేశమున నుండ నాజ్ఞాపించి, వినయపూర్వకముగ సభి వాదన మొనరించి 'అమ్మా! మమ్ము క్షమింపుము.' అనెను. రాణి తలయెత్తి నిదానించి చూచెను. ఎట్టయెదుటనున్న వ్యక్తి గంభీరుడు; ఆజానుబాహుడు; రాజపుత్రయువ కుడు. ఆమె యదాత్తగంభీరస్వరమున నిట్లనెను: 'అమ్మా! నీవెవరు? ఈ వ్యాపారమేమి? నేనేమి యపకార మొన రించితిని?'

ఉక్తో॥ నేకాక సామాన్య సంస్థానాధిపతినగు ఉక్తోజీయనురాజ పుత్తుడను. నాపూర్తినామము ఉక్తోజీబండార్కురు. నీవు మాకెట్టి యపకారము చేయలేదు. సరికదా! నీమూలమునఁ గొంతనటకై న దేశమభ్యుదయమును బొందుచున్నదని చెప్పఁగలను.

రాణి॥ మంచిది. అట్లయిన నన్నేల బంధింపఁజూచెదవు?

ఉక్తో॥ నీ బంధనము పరోపకారకారణమగును. అమ్మా! యిటుచూడుము. వీరిరువురును నీభర్తచే జోగులుగా చేయఁబడినవాఘేలీరాజపుత్తులు. వాఘోడీసోదరులు. అని చూపెను. రాణికి వారు సభక్తికముగ నమ స్కరించి తొలగిరి. అంత మరల ఉక్తోజీ యిట్లనెను: 'వారు నీభర్తచే నపహృతసర్వస్వలై యడవులఁబట్టి తమ సోదరితోగూడఁ బెక్కిడుములఁగుడుచుచున్నారు. ఈ దేశమున సుప్రసిద్ధ రాజవంశజులగు వీరు నన్ను

శరణువేడగా నే నభయమిచ్చితిని. వీరికి గానట
గా బలవంతసింగు అను రాజపుత్రివీరుడు గూడ
గలడు.

రాణి॥ నీ పరోపకారబుద్ధికి సంతోషమే. కాని, యీ విషయ
మున నాభర్తతో సంప్రతించుటయో, లేక బహిరంగ
యుద్ధ మొనరించుటయో, అటుగాక తదితర న్యాయో
పాయములపై కార్యానుకూలతను జేసికొనుటయో
యుత్తమోత్తమకార్యము కాని భక్తజనారాధనకై
వచ్చిన యొక యబలను, నంతఃపురాంగును రాజ
పుత్రియైనది చెప్పికొనుచున్న నీవు బంధింపఁజూచుట
లజ్జాకరము, కులకళంకకరమగు నీచక్షత్యముగదా!

ఉక్తో॥ అమ్మా! నేను నీవనునంత నీచుడనుగాను. అధిక
ప్రసంగినని నిందింపకము. కాని కార్యము తప్పి
వచ్చినప్పుడు రాజసీతీయనెడు కృత్రిమాస్త్రప్రయో
గము రాజపుత్రులకుఁ గూడ ధర్మమే. స్త్రీజాతి
యందు మాకు వలసినంత భక్తి ప్రపత్తి గలదు.
నీయందు మాకు గన్న తల్లియందుగల భావముగలదు.
నీ చరణదర్శనస్పర్శనములు మమ్ము పునీతులఁ
బొనర్పగలవు. ఇది త్రికరణముల దైవముఖమును
జూచి చెప్పువాక్యము—ఆడితప్పని యుకోజీపలుకు.
నీ మూలముననే అహమ్మదుషా కొంతవఱకై న
సంస్కరింపఁ బడుచున్నాడని నా విశ్వాసము.
అయినను దేశ మింకను నధోగతిలోనే యున్నది.

నేను వీరికి వాగ్దానమిచ్చిన క్షత్రియుడనగుట
చేతను, బలసాధనసంపత్తులు తక్కువగాగలవాడ
నగుటచేతను, సామాన్యుడనుగావునను, నుపా
యాంతరమున నిన్ను బంధించితిని. నిష్పకొడిగట్టితి
నని నాకుఁ దెలియును. కాని నీవు రత్నమువలె
మమ్ముద్ధరింతు వను నమ్మకముగలదు. మసీదుద్వారము
నెవరు వెలినుండి చొరఁజాలరు. నాభటు లా
ద్వారసీమను నిరోధింతురు. నీభటులలో నెవ్వరును
నింకను నిచ్చటికి గాఁజాలరు. నిన్ను బందీగాఁ గైకొ
నినచో నవాబు దారికివచ్చును. ఈ దురదృష్ట
సోదరులు తమ సంస్థానమును మరలఁ బడయగలరు.
ఇట్టి కార్యసిద్ధికై యీ యకార్యకరణమునకుఁ గడం
గితినిగాని నీపాదధూళి మూర్ధభాగమునఁ దాల్చు
దగిన పుత్రసదృశులమగు మేము నీయెడ ద్రోహము
తలపెట్టలేదు. అట్టిద్రోహము నిత్యము రాజపుత్ర
స్త్రీలయెడఁ దలపెట్టువాఁడు నీ భర్తయే. ఫాలా
క్షుఁడు నేఁడు నాకెదురుగావచ్చినను నిన్ను విడిపింపఁ
జాలఁడు.

రాణి॥ రాజపుత్ర! సరియే! మీకు నాయందు నమ్మకము
న్నదా?

ఉక్తో॥ పూర్తిగా లేదు.

రాణి॥ కారణము?

ఉక్కో॥ నీభర్త భోగప్రియుఁడు. అతఁడు నీమాట వినునని తలంపను. ఒకవేళ వినగలిగినను నీకు మాయందు సాదరభావముగలదో వేరో! రాజపుత్రుల పవిత్రరక్తము నీశరీరమునఁ బ్రవహించుచున్నను నీవు ముసల్మానుల కోడలవుగదా? కావున మాయం దాదరభావము తప్పియుండవచ్చును. నొప్పించితి నేమో క్షమింపుము.

రాణికిది నిశితశరాఘాతమయ్యెను. అయినను స్వాధీనమనగ్గగావున నిట్లనెను:

‘ఓహో! మిక్కిలి చింకిలుచున్నాను. నీవు నన్నంత నీచగాఁ దలంపడుము. నా కులాభిమానమింకను సడలలేదు. శతసహస్రభవములకుఁగూడ నా వంశాభిమానము చ్యుతముగాదు. నా కులశీలములు పరిస్థితులమూలమున మంటలోఁ గలియఁగా మహమ్మదీయాంతఃపురకాంతనై నను సదా హైందవక్షేమమునకై పాటుపడుచుండుట కర్మసాక్షియగు పరాత్పరుఁడెఱుఁగును. ఒకవేళ నీకు నమ్మకము చాలనిచో వినుము. పవిత్ర మతగ్రంథమగు ఖురాన్ ప్రమాణముగా, భగవద్వాక్యమగు భగవద్గీతసాక్షిగా, నిచ్చట నదృశ్యుడై మహిమలఁజూపుచున్న సిద్ధిఫకీరు ఆత్మసాక్షిగా, నేనొక ప్రతిజ్ఞను జేయుచున్నాను. నీవు వచించిన ఈ రాజపుత్రసోదరులకుఁ దిరుగ రాజ్యమిప్పింతును. అట్లు చేయఁజాలనినాఁడు నేనాత్మహత్యను గావించికొనెదను. సామ్రాజ్యదానమో, స్వాత్మప్రదానమో యేదియో యొకటి నిశ్చ

యము. ఇందొక్కటి జరిగియే తీరును. జహనారాబీగము పొల్లుమాటలు పలుకునదిగాదు.

ఈ వాక్యములతో నుకోజీవాధోజీలు మిన్నంటిన యానందాబ్ధితరంగములుగలవారై యామెకు భక్తిపూర్వక ప్రణామము లొనరించిరి. వారి సంశయ మేఘములు యథాయథలై నశించెను. 'రాణికి జయమగుఁగాత' అని యుకోజీ బలవంతసింగు లుచ్చైస్వరమునఁ బలికిరి. అండు జయజయధ్వానము లొనరించిరి.

ఇంతలో ద్వారదేశమున గొప్ప కలకలము బయలు దేరెను. ఉకోజీ సైనికులకు, రాణివెంట వచ్చిన సేనలకుఁ బోరాటము కాన్పండెను. రాణి తీరుగ నెంతటికిని రాకుండుట చే నపాయశంకార్తులైన సైనికులు మసీదులోఁ బ్రవేశింప నుండ, నుకోజీ సైనికులు నిరోధించి యెదిరించుట జరిగెను.

సర్వము ఊణములో గ్రహించిన బీగము, ద్వార ప్రదేశమునకు వచ్చి తన సైన్యములకుఁ బోరాటము పని లేదని యాజ్ఞాసంగెను. ఇరు తెగలవారును బంధువర్గము వలె విడిపోయిరి.

ఏడవ ప్రకరణము

(లాలాబాయి)

అహా! ప్రపంచ మెంతమాయలో మునిగియున్నది.
నీటిబుడగలవలె తుణికికములై, మెఱుపులవలె చంచలము
లైన భౌతికసుఖములకై యెందఱెందఱి మానప్రాణధనముల
నవాబు వినాశము చేయుచున్నాడు! కాటుక కొండలవలె
నెట్టయెదుట పాపరాసులు పెరుగుచున్నను మోహంధుడై
గానక యెంతెంత ఘోరకార్యముల నాచరించుచున్నాడు!
మావలె నెందఱో రాజకుమారకులు దేశబహిష్కృతులై
దరిద్రతకు లోనై తినఁ దిండి, కట్ట గుడ్డ కట్టవై యల్లాడుచుండ,
ఈ నా స్తికుడు నిరంకుశుడై నిరంతరవిశృంఖలపాప
విహారము సలుపుచు సురాపానమత్తుడై యున్మత్తుడై
వినోదించుచున్నాడు. ఈ యహమ్మదుషా మూలముననే
గదా నా అనుఁగు సోదరుల కిట్టి బహిష్కారము! తండ్రిచే
నల్లారు ముద్దుగఁబెంచఁబడిన నాకా యీ కష్టములు! ఈ
మూఁగుఁ డింతతోవిడువక నన్ను వివాహము చేసికొనఁదలచి
నట్లును, నందులకై యత్నించుచున్నట్లును వినుచున్నాను.
నాసోదరులు సర్వస్వము గోల్పడి ఘోరచందంబున జీర్ణవసన
ధారులై, మేధావులయ్యు, శౌర్యవిధులయ్యు, మానవంతు
లయ్యుఁ గాలకర్మములకుఁగట్టువడి, నుసిగప్పిన నిష్పకల
వలెను, మసిఁబడిన మాణిక్యములవలెను గాన్పించుచు

న్నారు. నేను వారి కడగండ్లఁజూడఁజాలకున్నాను సరిగదా !
మాస్థితి నట్టేటినావవలె నున్నది. ఈ తుపానున దరిఁజేరు
మార్గము గానరాదు. ఆపద్బాంధవుఁడగు దేవునివలె ఉక్తోజ్ఞ
నాయన్నలకుఁ దోడ్పడుచున్నాఁడు. మహాత్ముఁడగు బల
వంతసింగు ఛాయవలె నిలిచియున్నాఁడు. వారు మా పాలిటి
దేవతలే ! వారి పురుషప్రయత్నములకు భగవంతుఁడు
సాయపడును గాక !

అని యేమేమో చింతాచిత్తముతో వివిధగతుల
యోచించుచు రాశ్రీసమయమున నహమ్మదునగరమందిలి
యొక ప్రాచీన శిథిలసౌధమునఁ బదునెనిమిదేండ్ల యువతి
లాలాగొయి తలపోయుచుండెను.

ఈమెసౌందర్య మపురూపము. స్వర్గభ్రష్టయగు
నప్పరఃకన్యవలె, భూమికి డిగ్గిన చంద్రరేఖ భాతి, నిలుకడఁ
బొందిన మెఱుపుఁదీగియ కైవడి యాబాలిక ప్రకాశించు
చుండెను. నిరస్తభూషణయయ్యు, నస్తప్రమోదయయ్యు,
నిరాడంబర వసనధారిణియయ్యు, సహజసౌందర్య ముట్టిపడ
వెలయుచుండెను. కాని, యామె ముఖపద్మము పరిపరివిధ
ములగు భావనోష్ణవాయుతరంగ ప్రసారములచే వాడిపోయి
యుండెను.

అట్టి సమయములో నాకస్మికముగ నుక్తోజ్ఞ యందు
ప్రవేశించెను. ఆలోచనానిమగ్నయగు నామె యీతని గమ
నింపలేదు. కాని యాతఁడు 'సోదరీ' అని సంబోధింపఁగనే

‘అన్నా’ అని యానంద విస్ఫారిత నయనములతో నాహ్వానించెను.

ఉకోజీ ‘అమ్మా ! నీవింక నిశ్చింతతో నుండుము. మనకు దైవము సానుకూలపడెను. మహారాజ్జీమణి రాజ్యముఁ దిరుగ నిప్పింతునని ప్రమాణపూర్వకమగు వాగ్దానమొనరించెను. ఆమె యసత్యచూడునది గాదు. నీ విక పరుండు’ అని వెడలిపోవుచు మరల ‘నీసోదరు లుడయము ననే వత్తురు. అవసరముఁగు కార్యములచే నింకను తిరిగి రాలేదు’ అని పలికి వెడలిపోయెను.

లాలాబాయి యీ శుభవర్తమానమును విని యానంద వివశయై దేవుని మనసార ధ్యానించి యేమేమో తలంచి కొనుచు నిద్రించెను. ఈవల నిరువురు పరిచారకులు, నిరువురు సేవకురాండు నిద్రించుచుండిరి.

అర్ధరాత్రమయ్యెను. అంతయు నీరవమై నీరంద్ర నిశ్చలతిమిరకరాశమై యుండెను. అప్పుడే దివాణమున నొక్కగంట కొట్టెను. అట్టి సమయమున నీ ప్రాచీనజీర్ణ భవన ప్రాంగణమువైపు నలువురు వ్యక్తులు మెల్లమెల్లగ నడుగిడుచు వచ్చి చేరిరి. వారిని గుర్తింపఁ జేకటియందు తెలియరాని సమశ్యయైనను నైఖరినిబట్టి దొంగలవలెఁదోచుచుండిరి. వారట్లు వచ్చి క్రమక్రమముగాఁ బిల్లులవలె నడుగులిడుచు లాలాబాయి పరుండియున్న మంచమును సమీపించిరి.

అప్పటి కౌ ముగ్ధ నిర్విచారముగ నిద్రించుచుండెను. గదియందు చిన్న యాముదపు దీపము మాత్రము మినుకు మినుకు మనుచుండెను. చోరులామెను సమీపించి కరసజ్జలచే నొండొరుల యభిప్రాయములఁ దెలిపికొనుచుండిరి. వారు నిశితనిరీక్షణములఁ బిల్లులవలెఁ బఱపి యామెయే 'లాలాబాయి' అని గుర్తించిరి.

వెంటనే వారిలో నొకడు కార్యకారియై యేదో యొకవస్తు వామె నాసికారంధ్రసన్నిధానమున నుంచెను. వెంటనే యామె చైతన్యవిహీనవలె నయ్యెను. వార లంత నెఱుంగుకొని మునిగాళ్లపై నడచిపోవు నిర్దయాభీలశార్దూలములవలె నా కటికిచీకటియం దెందో యద్భుత్యలైరి. ఆ గాఢాంధకారమున సర్వసాక్షియగు భగవంతుఁడు దక్కయన్యు లా కార్యమెఱుంగరు.

ఎనిమిదవ ప్రకరణము

(విముక్తి)

అప్పటికి సూర్యోదయమై నాలుగు గంటలైనది. అట్టి సమయమున అహమ్మదాబాదునకు ఈశాన్యముగా నిరువదిక్రోసుల దూరముననున్న యొక యరణ్యప్రదేశమున నిమ్నోన్నతములుగాని విశాల భూభాగమున నొక సైన్యము విడిసియుండెను. తదంతర్భాగమున రాజపుత్రోచితమగు పటకుటీరమొండమర్పబడియుండెను. అందిరువురు యువతు లేమేమియో సంభాషించుచుండిరి. అందు ప్రభివలె గానిపించునామె యిట్లనెను: “సరళా! నేడు మన పుణ్యము మంచిది. కావుననే డికోజీ బలవంతసింగులచే సులభముగా విడువబడితిమి. అంతేగాదు. సరళహృదయుడగు బలవంతసింగు సగౌరవముగ, మనరక్షణార్థము తనసేనలతో మనవెంటవచ్చుట యాతని రాజపుత్రాభిమానమును వ్యక్తము చేయుచున్నది.”

సరళ॥ అమ్మా! యధార్థము. కానిచో మనపాట్లు కుక్కలకు నక్కలకుఁగూడ నుండవు. రాజపుత్రులు మహమ్మదీయులవలె కఠినులుగారు. కావుననే జహనారాబీగము యొక్కయు, సరళ యొక్కయు మానప్రాణములు గాపాడబడినవి.

జహ॥ చెలీ! ఆమహాపురుషులకుఁగృతజ్ఞత నెట్లుచెల్లింపగలనో తెలియకున్నది. వాఢోజీ సోదరులయందు మాత్రము

నాకు అకారణముగా మంచిభావము పొడగట్టలేదు.
కాని యొకమాటు బలవంతసింగు నన్నుజూచి
నపుడు నిన్నుజూచినపుడు చకితుడై యేమియో
చింతించువానివలె నున్నాడు.

సరళ॥ అమ్మా ! అవును. వాధోజీసోదరుల ముఖములలో
స్వార్థవిషము చిలుకరింపఁబడియున్నది. ఇంక బల
వంతసింగు. అతనియందేలకో నాకు భక్తి కుదిరిపోయి
నది. అతఁడు దయార్ద్రహృదయనివలె గాన్పించు
చున్నాడు. అట్టియాతని నెప్పుడో చూచినట్లున్నది.

జహ॥ అతఁడు దయాశీలిమాత్రమేగాఁడు ; ఔదార్యశౌర్య
స్వభావములుగలిగిన యున్నతరాజవంశజాతుఁడుగా
గాన్పించుచున్నాడు.

సరళ యేమియో తలఁచుకొని కాఁబోలు రెండు
మూఁడు కన్నీటిబొట్టులను విడిచెను. అంత జహనారా 'ఏమే
చెలీ ! ఏలకో దుఃఖించుచున్నావు' అనెను. అందులకు సరళ
'ఏమియు లేదమ్మా ! కంటిలో నేదియో నలుసుపడినది'
అనెను. అంతలో విడువక చతురయుఁ బ్రాథమ్య నగునామె
సంభాషణము మార్చి 'తల్లీ ! నావిషయములకేమిగాని
ప్రస్తుతము నీవొనరించిన వాగ్దానము తగనిది.'

అనుచు నిశితపరీక్షాదృష్టితో బీగము ముఖమును
బరికించెను. కాని యట్లుచూచుటలో 'ఈమె తప్పించు
కొనుటకే యీవాగ్దానము చేసినదా ? లేక సత్యముగా పలి

కిందా' అను నరముదెలిసికొను కాంక్ష విస్పష్టమగు చుండెను. అంతతో విషువక సరళ మరల నిట్లు పలికెను.

‘దేవీ ! రాజపుత్రవంశములు వాగ్దానములనొనరించి తప్పకుండుటలోను, నిష్కపటతలోను నిలిచి రాజ్యాంగ ప్రవీణులగు నితరజాతులవారిచేత వంచింపఁబడి నశించుచు న్నారు. వాగ్దానములకేమి ? వాగ్దానము చెల్లింపనిచో ప్రాణ త్యాగ మొనరించుకొనెదవా? చాలు ! చాలు ! ఎప్పటి కెయ్యది ప్రస్తుత మప్పటి కానాటలుగదా !’ అని పలికెను.

ఈవాక్కులకు రాణిమనస్సు చివుక్కుమనెను. క్రోధా వమానలజ్జాకంపితస్వరమున నిట్లనిపలికెను. ‘ఏమే! యిట్లు టివి. నాచిన్ననాటినుండియు నన్నెత్తి పెంచినదానవయ్య నాస్వభావమును దెలియకున్నావు. అస్థిరమగు బ్రతుకు కొఱకు సుస్థిరమగు కీర్తిని బోగొట్టికొనవలెనా? ఆతఁడు నీ వంటి కుటిలరాజసీతీతంత్రజ్ఞుడైనచో నిప్పటికీ అహమ్మమహా రాణివాసముయొక్క యగచాట్లెల్లుండెడివో. నావాగ్దానము మఱచునంతటి సీచిత, మహమ్మదీయకులమునఁ బ్రవేశించి నంతమాత్రమున నన్నుఁజెండలే’దని మందలించెను.

ఇంతలో సేనావరణమున నొక కలకలముపుట్టెను. ఏమో ! అని యటు నిటు చూచుచుండ నలుగురు పురుషు లను నొకపల్లకితో సేనానాయకుఁడు రాణిచెంతకుఁ గొని వచ్చెను. ఆ సేనానాయకునితో బల వం లెసింగుగూడ వచ్చెను. అంత రాణి యిదియేమనెను. సేనానాయకుఁడు

‘అమ్మా! వీరు చోరులవలె నున్నారు. అనుమానముచే పల్ల
కినిదోడ్చితిమి’ అనెను. రాణి యానలువురను గద్దించి
ప్రశ్నించెను. వారు మాటుపలుకలేదు. కాని మాటికిని
నిర్బంధింపఁబడి యందొకఁడు ‘తల్లీ! మేము నవాబుగారి
సేవకులమే! వారి యాజ్ఞచే నొకయబలను దొంగిలించి

తెచ్చుచున్నామని పలికెను. **విశాములశాస్త్రీసహాయము
ముక్తిపరచెను.**

ఈనూటలు విన్నతోడనే బలవంతసింగు కన్నులు
రక్తతామ్రములయ్యెను. రాణియు లజ్జాభరమునఁ గ్రుంగి
పోయెను. వెంటనే తలుపులు డెఱువ నాజ్ఞాపించి, వెంటనే
‘పశువా! ఇందలి నిర్భాగ్యురాలెవ్వరు?’ అనియడిగెను.
భటుఁడు ‘లాలాబాయి’ అనెను. రాణి కంపించిపోయెను.
బలవంతసింగు ప్రళయరౌద్రమూర్తియయ్య సమాళించి
కొని యింకేమి జరుగునో చూతమని మిన్నకుండెను.

రాణి తొట్రుపాటుతోఁ బల్లకికడకు నడచిపోయి,
తానై తలుపులు తెఱచుచు బలవంతసింగునుఁజూచి ‘తండ్రీ!
యీ అవమానమును నన్నుఁదలఁచికొనియైన ఊమింపుము’
అని వినవ్రుయై పలికెను.

తలుపు తెఱచిన వెంటనే శంపాలతికనుబోలు లాలా
బాయి మూర్ఛితావస్థలోఁ గనఁబడెను. రాణి యామెను
తన యంకమునఁజేర్చికొనెను. సరళి వలసినశైత్యోపచార
ములను చేసెను. లాలాబాయి కనులువిచ్చిచూచెను. ఆమె
మనోహరమూర్తిని, నామెతరళకురంగనయనములు చూచి
జహనారాబీగము మిక్కిలి యబ్బురపడసాగెను. ఆమె తన

యాశ్చర్యాందోళనములఁ బ్రయత్నముచే నడంచికొని
 'చెల్లెలా! భయపడకుము. నీకు నేనభయమిచ్చితి' ననెను.
 లాలాబాయి మాటుపలుకక తదేకదృష్టితో చూచిచూచి
 యామెను గాఢపరిష్కంగమున నదిమికొనెను. బలవంత
 సింగు హగ్గ గంభీరస్వరమున 'మహారాజ్ఞికి జయమగుఁగాక!' అని
 యఱచెను. సరళ యులికిపడిచూచి యాకంఠధ్వనిని
 తద్ధ్వనికారకగంభీరరూపునిఁ బరీక్షించి పరీక్షించి యేమే
 మియో తలపోసికొనెను. లాలాబాయి బలవంతసింగును
 జూచి నందితయయ్యెను.

అంత రాణి కొన్ని యమూల్యాభరణములను లాలా
 బాయి కొసంగి 'అమ్మా! నాభర్త యపచారములను
 మన్నింపుము. నేటినుండి నీవు నాచెల్లెలవు' అని పలికి
 బలవంతసింగు దిక్కు మొగంబై 'మాయవివేకమును ఊమిం
 పుము. నీవిక నీసైన్యముతో ఈ లాలాబాయిని దీసికొని
 పోయి యామె యన్నల కొప్పగింపుము. నవాబును నన్నును
 ఊమింప వేడుము. ఇచ్చటినుండి నేను సురక్షితముగా నా
 పరివారముతో సేనతో రాజనగరమునకుఁ బోగలను' అని
 వచించెను. అంత బలవంతసింగు కృతజ్ఞతాదుద్ధకంఠుడై
 'మానవరూపధారిణిని దేవతామతల్లిని జూచుచున్నాను'
 అని పలికెను.

అపచార మొనరించిన భటుచతుష్కమునకు రాణి
 దలవాచునట్లు చీవాట్లుపెట్టి 'యికముందిట్టి నీచ కార్యముల

నొసరించినచోఁ గఠినముగా శిక్షింతును. మీవంటి నీచు లుం
డుటవలననే నవాబునకిట్టి నైతికదౌర్బల్య మబ్బినది 'అని
పలికెను.

బలవంతసింగు లాలాబాయితోఁగూడఁ దగుపరివార
ముతోఁ జీలిపోయెను. రాణి తన యోధవర్గముతోఁగూడ
నహమ్మదునగరాభిముఖయై పోయెను.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము

(ప్రతిజ్ఞానిర్వహణము)

జహనారాబీగము తనయంతఃపురమును చేరికొనెను. ఆమె మనస్సు కలతబొందిన కొలనివలె నుండెను. హృదయమునందలి భావములు జలజసేపత్రాంతరవారిబిందువులవలె చిలించిపోవుచుండెను. ఎన్నఁడెఱుంగని యావేగ వాయువశమున హృదయకమలము తూలియాడుచుండెను. మనఃప్రశాంతిగాని, సమ్మోదముగాని యామెకడఁ గాన్పింపదు. చారుతకుఁ గోమలతకు నునికిపట్టయిన యామెముఖము గంభీరమై కార్యాలోచన తత్పరమై యుండెను. హృదయము తటతట కొట్టికొనుచుండెను. కన్నులు నిశ్చలతీక్షణ్య క్కలఁబఱపుచుండెను. ఏదియో మహత్తర కార్యాలోచన తత్పరమై యంతఃపురమునఁ గూర్చుండియుండెను.

సరళ వయసుననామెకంటెఁ బడేండ్లు పెద్దది. సుమారు ముప్పదై డేండ్లుండును. సిద్ధిఫకీరు సమాధినుండి ప్రస్థానానంతర మామెమనస్సు మిగులఁ జలించిపోయెను. ఉన్మత్తప్రాయయయ్యెను. అట్లయ్యు స్వాధీనహృదయ గావున దానినడంచుకొని యంతర్బడ గొన్నిగల యగాధాంబుధి ననుకరించి యెట్టి యలజడి లేనట్లు గాన్పించుచుండెను. సహజసిద్ధమగు చిఱునగవు, కళ యామెముఖము నలంకరించెను. అట్టిసహజ విధానమున వచ్చి 'నేనప్పుడు చెప్పలేదా' అనెను. రాణి

కఠోరస్వరముతో 'ఏమి చెప్పితివి' అని గర్జించెను. జంకు గొంతుల నెఱుంగని సరళ 'ఉకోజీకిచ్చిన వాగ్దానము చెల్లింప నవసరములేదు' అనిపలికి యామెముఖమును సాభిప్రాయము గఱచుచెను. ఈమాట రాణి కోమలహృదయపద్మమున నిశిత శూలమువలె నాఁఁగిపోయెను. డెబ్బతిన్న యీడుపులివలె గర్జించెను. సరళ దీనముఖముతో 'అయినచో నాత్మహత్య యే నిజమా' అనెను. 'అవును' అని రాణి గంభీరస్వరమున గర్జించెను. ఆ మాట విని సరళ పెదవి విఱచి యపహాస సూచకముగ నవ్వి చేతులు త్రొప్పచు 'గొప్ప రాణివే' అనెను. అందులకు బీగము 'ఏమే' అనెను.

సరళ॥ కాదా! మఱి నీవు గొప్ప రాణివి.

రాణి॥ నేను చెప్పితివా?

సరళ॥ చెప్పవలెనా! చెప్పకుండగనే తెలియుచున్నది.

రాణి॥ ఎట్లు?

సరళ॥ భర్తను దుష్కృత్యములనుండి మరలింపలేక యాతని చేతి కీలుబొమ్మయై యాతనికొఱకైన యొక భోగ్యవస్తువుగానేర్పడి యెట్టి యధికారమును లేక పట్టమహిషిని అనుకొనుచున్న నీవు గొప్పరాణివి కావా మఱి?

ఈ మాటతో రాణిముఖము దుర్భరక్రోధావమానములచే నరుణమై క్రుంగిపోయెను. మెల్లగాఁడలయెత్తి 'సఖి! తమింపుము. నేను పురుషకారమునఁ బొల్లపోవుదానను గాను. నైతికబలమేనన్నఁగాపాడుఁగాక' అని పలికెను. సరళ

యానందమునకు హద్దు గాన్పింపదయ్యెను. తటాలున వచ్చి రాణిని గొంగిలించికొనెను.

ఇంతలో నవాబు రాణియంతిపురికి విచ్చేసెను. అతఁడేదియో ధ్యాననిమగ్నుడై యప్పటివిషయములను గమనింపలేడు. రాణి యెరురేగి కొనివచ్చి తాఁగూర్చుండిన యున్నతాసన మొసంగెను. సరళ వెడలిపోయెను. అహమ్మదుషా కించిత్కతోరస్వరముతో 'ఈ మర్యాద యెందులకు? నీవే నేటినుండియు సుల్తానువుగదా' అనెను. రాణి యాతని స్థితిని బరికించెను. తన కార్యానుకూల వాతావరణము గాన్పింపలేదని లోలోన వగచెను. అయినను ధీరోదాత్త గావునఁ దనప్రణాళికానుకూలముగ సంభాషించెను. 'అవును, నేనే మీ స్థానము నాక్రమించియుండినచో దేశము సుభిక్షముగ బ్రతికియుండును. విషయవాంఛలకులోనై పాపకృత్యముల కొడిగట్టుటయేగాక నన్ను గద్దించు మీరు మీ శ్రేయోఽభిలాషిణినగు ధర్మపత్నిగాఁ దెలిసికొనలేరై తిరి.' నవాబీమాట విని యుగ్రుడై 'ని వేయధికారమున లాలాబాయిని విముక్తకొనర్చితివి?' అనెను.

రాణి యింక నోర్వఁజాలకపోయెను. ఆమె యాసనమునుండి వెంటనేలేచెను. అట్లుద్భృతయైలేచి 'ప్రభూ! నేను బానిసను. నా తండ్రి నీకులోఁబడి మరణించి నన్ను హైందవ ధర్మచ్యుతగాఁజేసెను. అతఁడు నీమూలమున మరణించినను భర్తృక్షేమమును సదా కోరుదానను గావుననే, యేయే యెడల మీ ప్రతిష్ఠాభంగమగుచున్నదో యాయాస్థలము

లందు నేను దానిని పునఃప్రతిష్ఠించుచున్నదానను. దోషము లన్నిటిలోఁ బరమదోషములైన మదిరామదిరాక్షీసేవన ముల విడువనిమీరు యుక్తాయుక్తములెఱుఁగక నన్నిట్లాడిన దోషములేదు. నేను లాలాబాయిని విడిపించితినని నెవ్వరు చెప్పిరో వారు-ఆ బుద్ధిమంతులు, నేడు రాణిగా నిలుచున్న యీ తరుణి సహజౌదార్య విలసితుఁడు నైతిక బలసంపన్నుఁడు నైన ఒక రాజపుత్రుని కరుణాలేశము లేకయుండినచో నిప్పటికిఁ జెఱఁబడి, హింసింపఁబడి మరణించి యుండునని చెప్పియుండినచో సంతోషించియుందును. మా రాజపుత్రులు మీవంటి వారై నచో నిప్పటికే యీలోకమును వీడి యుండు దానను.'

ఈ మాటలతో నవాబు స్తంభించిపోయెను. ఏమి ? ఏమి ? అని ప్రశ్నపరంపరలు గుఱిపింపసాగెను.

రాణి మరలఁ జెప్పసాగెను.

'ప్రభూ! ఇంట నుఖముగా నిద్రించు లాలాబాయిని చోరులైన నీ బంటులుబంధించిరి. సర్వస్వము నపహరించి దేశ భ్రష్టుల నొనరించిన గర్భశత్రువవగు నీయొక్క యర్ధాంగిని నన్నుఁ జేజిక్కినదానిని నుదారపూర్వకముగ రాజపుత్ర వీరోచితముగ విడిచిరి. ఇట్టి పట్టున నెవ్వరిని గొనియాడ వలెను ?'

నవాబు క్రోధాగ్ని యవమానవర్ష ధారలచే నాఱిపోయెను. శిరము వంచుకొనియెను. ఏమియో చెప్పటకుఁ బెదవిఁ గదలించెనుగాని రాణి నిలువక మరల నిట్లుపలికెను.

‘వాఢోజీ జిఠోజీల కరుణయు, ఉఢోజీ బలవంతసింగుల యుదారధర్మ ప్రవర్తనము నన్నుఁ గాచినవి. వారు నన్ను తాఁకక, చెఱనిడక, యవమానింపక యహమ్మదు నగర పాదుషా యంతఃపుర మర్యాదను గాపాడిరి. అట్టి మహాపురుషులతోడి నైరముకంటె స్నేహభావము సుస్థిరశ్రేయోదాయకమేగాక, పాపసంహారకము.’

నవాబు కన్నెత్తిచూచి ‘అయిన నేమి చేయవలెను?’ అని ప్రశ్నించెను.

రాణి : వెంటనే వారి రాజ్యము వారికిచ్చి వేయవలెను.

నవాబు తొట్రుపడియెను. ‘ఆలోచించియే మాట్లాడుచున్నావా?’ అనెను.

రాణి రాజరీవి మెఱయ ‘వందసారులు, వెయ్యిసారులు, కాదు లక్షసారులు ఆలోచించియే మాటలాడితిని. ఖురానుసాక్షిగా వారికి వాగ్దానమిచ్చితిని. అంతేకాదు. నా వాగ్దాన భంగమైనయెడలఁ బ్రాయశ్చిత్త మాతృహత్యగాఁ బ్రతిజ్ఞ చేసికొంటిని’ అనెను.

నవాబు తొట్రుపడెను. ఏమియుఁ బలుకఁ జాలడయ్యెను. రాజపుత్రాంగనలు మహమ్మదీయాంతఃపురముల కీడ్వఁబడినను ప్రతిజ్ఞా శౌర్యముల విడువనివారనియుఁ, బ్రాణములను దృఢప్రాయముగా గణించువారనియు నాతఁడనుభవముచే నెఱుఁగును.

ఇక నన్యధాపలుకుట లాభదాయకముగాదని చతురుఁడగు ఆ దక్షిణ నాయకుఁ డూరకుండెను.

పదియవ ప్రకరణము

(నవాబు రాయబారము)

ఆలోచనామందిరమున వాఢోజీసోదరులు ఉక్తోజీ
బలవంతసింగు మొదలగువారు సమావేశమై యత్యంత
ప్రముఖవిషయములనుగూర్చి ముచ్చటించుచుండిరి. అప్పుడు
బలవంతసింగిట్లు చెప్పఁదొడంగెను.

‘సోదరులారా! రాణియొక్క నిరుపమానాదార్యము
లాలాబాయి రక్షణమునకుఁ దోడ్పడి వాఢేలీ రాజవంశ
జాల మర్యాదను గాపాడినది. ఆమె మహమ్మదీయాంతః
పురమునఁ బడినను మానవతీ మానసంరక్షణము మఱువ
లేదు. మఱియు నామె యన్యతమాడునదిగా దోచలేదు.’

ఉ॥ నాకు నట్లేతోచుచున్నది. కాని దుష్టుఁడగు నవాబు
సమ్మతింపనినాఁడు కర్తవ్యమేమి? రాజ్యదానమునకు
నవాబియ్యకొననినాఁ డాసాధ్వి మరణింపవలసిన
దేనా? ఆమె దుర్మరణము దేశౌన్నత్యమునకు సాధు
జన సౌఖ్యమునకు భంగకారియగును. కావునఁదత్పా
పములు మనల నాక్రమించును. కావున నొకవేళ
కార్యసఫలత కానప్పుడు బీగముయొక్క యాత్మ
హత్య సిద్ధింపని రీతిని చూడవలెను. అట్టియత్నములఁ
బొనరింపవలెను. కాలక్రమమున బలవంతులమై ఖడ్గ
హలాగ్రముఖమున రాజ్యక్షేత్రఫలమును బొందు.

దుముగాక ! అట్టిసితియే సంభవించినచో నామూఁడు
వందల గ్రామములయందలి సైనికబలము, ధనము
వెచ్చించి కంఠమునఁ బ్రాణముండుదనుక పోరాడె
దను. అంతియగాని రాణియొక్క చావునకు నేను
సమ్మతింపను.

ఈమాటలకు సభయందు హర్ష ధ్వనులు చెలరేగెను.
అందఱు నుకోజీయొక్క యదారశౌర్యగుణములఁ గొని
యాడిరి.

ఇంతలో నొక యాశ్వికుఁడు హుటాహుటి నచ్చటికి
వచ్చెను. అతఁడు ప్రవేశపెట్టఁబడెను. అందఱి దృష్టులాతనిపై
మరలెను. అందఱు నతఁ డహమ్మదునగరమునుండి వచ్చిన
రాయబారిగ గుర్తించి సందేశమేమియో యని వినఁ గుతూ
హలపడుచుండిరి.

రాయబారి యుచితరీతిని సత్కరింపఁబడి యుచితాస
నమునఁ గూర్చుండెను. అనంతర మాతఁడు తాను తెచ్చిన
రాయబార లేఖను వాఢోజీసోదరుల కిచ్చెను. వారు సగౌర
వముగ దానినిఁ గైకొనిరి. సభ్యులందఱకుఁ దెలియునటుల
ఉకోజీ యిట్లు పఠించెను:

‘గుజరాత్ పరిపాలకుఁడు, అహమ్మదునగర ప్రభువు,
అహమ్మదుషా వాఢోజీసోదరులకు హృదయపూర్వకముగ
నభినందించి వ్రాయులేఖ :—

మీరు ‘ముకుర్బా’ గ్రామమునఁ జేసిన సాహసకా
ర్యమునకు, రాణియెడల మీరుచూపిన గౌరవభావమునకు

మిక్కిలియానందించినాను. ఇదివఱకు నామూలమున మీరు
మిక్కిలి కష్టములనుబడి మిగ్రామములన్నిటిని గోల్పడితిరి.
అందులకు మిగుల విచారించుచున్నాను. గతించిన విషయము
లెట్లున్నను మనము నేటినుండి సద్భావముతో నేకీభవించి
మెలగి దేశసౌభాగ్యమునకుఁ బరస్పర సౌఖ్యమునకుఁ
దోడ్పడవలెను. కాన నేను మీకడనుండి గైకొనిన సర్వ
గ్రామములను మీహస్తగతముచేయుచువంశపారంపర్యముగ
వానిననుభవించు నఖిలాధికారములు నొసఁగుచున్నాఁడను.
ఇయ్యది రాణియెడ మీరుచూపిన యాదార్యమునకై దత్త
మొనరింపఁబడిన ప్రతిఫలరూపమగు శాశ్వతపారితోషికము.
మీరు నేటినుండి యథాక్రమముగా మీ ప్రభుత్వమును నా
పాలనముక్రింద స్థాపించికొనవచ్చునని యుత్తరువు లిచ్చు
చున్నాను.'

సభయందు హర్షోద్రేకమున జయజయధ్వనులు చెల
రేగెను. సోదరులు మిగుల సంతోషవార్ధి నోలలాడిరి.

ఉకోజీ మరల చదువనారంభించెను:

‘సోదరులార! మన నెయ్యమునకుఁ జిహ్నముగా,
శాశ్వతమగు వియ్యమందవలెనని నాయభిప్రాయము. వియ్య
ముమూలమున మనభావిసంతతిగూడ కయ్యమునకుఁజొరదు.
సౌందర్యరాశియగు మీసోదరి లాలాబాయిని పాణిగ్రహణ
మున నాకొసంగి నేబొనరించు మర్యాదలను స్వీకరించి
నన్నానందింపఁ జేయవలెనని కోరుచున్నాను.

హిందూమహమ్మదీయ సంబంధములు మన కీనాటివి గావు. అంతియగాక నాపితామహుడగు జాఫర్ఖాన్ ప్రభువు తొలుదొల్త హైందవుడేగదా! కావున నేనును రాజపుత్ర వంశస్థుడనని చెప్పికొనఁగలను. ఇదిగాక నాపట్టమహిషి యగు జహనారాబీగము హైందవవనితయేగదా! కాన నిది కొంగ్రొత్త సంస్కరణముగాదు. అంతియగాక హిందూ మహమ్మదీయ సంబంధమును బెంపొందించి, ధైర్యమత్యమునుగూర్చి ప్రజాక్షేమమునకు, రాజ్యాభివృద్ధికి, భరతదేశ సౌభాగ్యమునకుఁ దోడ్పడెదముగాక! నేటినుండి నెయ్యిర మేగాక వియ్యాలవారముగూడ నయ్యెదముగాక! కావున నా యాస్థానమునకు మీరు ఉకోజీ బలవంతసింగు మహా శయులతోఁగూడ వచ్చి నాయుచ్చు నాతిధ్యకౌరవములను గ్రహించి యానందించి యానందింపఁజేసెదరుగాక. విలంబనము లేక యిట్లు చేయుదురని ముమ్మాటికి విశ్వసించు చున్నాఁడను.

అహమ్మదుషా.

లేఖ నుకోజీ ముగించెను. నిశ్శబ్దనీరధియన నుండిన సభాస్థలము పరస్పర సంభాషణ వాయుప్రసారణపరంపర లచే తుభితమై నినాదకలితమయ్యెను. పలువురుపలువిధములఁ బలుకసాగిరి. బలవంతసింగుముఖము జేవరించెను. వాఘోజీ సోదరుల ముఖము లుదయకాల చంద్రబింబముల చందమునఁ గళావిహీనములయ్యెను. వారు చిత్రప్రతిమలవలె నుండిరి. ఉకోజీ లేఖనుచదివి యనంతరము దీర్ఘనిశ్వాసము విడిచి స్తంభించిపోయెను. ఇట్లు మూఁడునాలుగు నిమిషములు

మాత్రము కడచెను. అంత వాఢోజీలేచి 'సభ్యులారా! ఇది, త్రితీయ కులమున కగ్నిపరీక్షా సమయము. కులసంపన్నులకు విడదీయరాని విషయప్రశ్నము. మీ యభిప్రాయముల వినఁ గోరెదను' అనెను.

బలవంతసింగు వాఢోజీ మాటలయందలి సారమును గ్రహించెను. అవి యంతస్సారములేనివని భావించెను. అట్లు తోచి యిట్లు వచిరచెను:

‘వీరోత్తమా! నీ సోదరివిషయమున నీ కులగౌరవ విషయమున నీకుఁగల స్వతంత్రతా నిర్దయాధికారము మఱచి యో, లేక మాకొక గౌరవము నీయఁదలఁచియో సభ్యుల యుద్దేశ్యముల నడిగితివి. ముందుగా సుప్రసిద్ధవీర పుంగవుఁ డుకోజీ యభిప్రాయమును వినవలయుము.’

ఈ మాటలు విని యుకోజీ యిట్లనెను:

‘సభ్యులారా! సమయమునుబట్టి కాలమునుబట్టి దేశ స్థితినిబట్టి సాంఘిక ధర్మములు మాఱుచుండును. ప్రస్తుతస్థితిలో మన మహమ్మదుషా నెదిరింపఁగల శక్తిగలవారము కాము. వాఢోజీసోదరులు పడుచున్న కడగండ్లను దలఁచినచో గతిన శిలయు ద్రవింపకతీఱదు. అదిగాక జహనారా బీగము గూడ యొకానొక కాలమున సుప్రసిద్ధ రాజబాలికయేగదా! మను జుని ప్రవర్తనమునుబట్టియే మాన్యతయుండునుగాని మతము నుబట్టికాదు. మహమ్మదీయాంగనయైన బీగమునకు వన్నెయు వాసియుఁ దగ్గినదా! అదిగాక, హిందూ మహమ్మదీయ సమ్మేళనమునకుఁ బరస్పర వివాహసూత్రమే తగినబాటగాని

యున్నత వీరవిహారము కానేరదు. అది దేశద్రోహము, రక్తపాతకములము, సంకుచితభావ సంయుతము నైన జాత్యహంకారమునే నూచించును. ఈ వివాహములమున హిందూమహమ్మదీయ సౌహార్దతయేగాదు; సోదరులకు రాజ్య ప్రాప్తి, జహ్నూరాబీగమునకుఁ బ్రాణరక్షణము జరుగును. వేఱువిధమున మనమాచరించినయెడల రక్తపాతము, దేశక్షోభము, బీగముయొక్క యాత్మహత్య జరుగును. కావున రాయబారానుసారము ప్రవర్తించుటయే తగునని నా యభిప్రాయము.'

ఇట్లు వచించి యుకోజీ యాసీనుడయ్యెను. సభ్యు లీ యుక్తివాదమును వినిరి. పెక్కు రేకీభవించిరి. సోదరులు సమ్మతించిన జాడ గానవచ్చెను.

కాని యందొకవ్యక్తి యారక్తనేత్రుఁడు, సందప్టాధరుఁడు, చటులభూకటి భీకరుఁడు, కంపమానస్వేదగాత్రుఁడు, లయసమయ యమసముండునై సభ నెల్లఁ జప్పరించు చందంబునఁ జూచెను. ఆతఁడెవఁడు? బలవంతసింగు.

పదునొకండవ ప్రకరణము

(సింహ గర్జనము)

బలవంతసిం గిట్లనెను:

‘వాఘేలీరాజవంశకీర్తిసౌధ మింతత్వరలో నుజ్జూత
లూఁగి యుర్విపై విఱుగఁబడునని తలఁచలేదు. ప్రసిద్ధరాజ
సింహము లింతలో గ్రామమార్జాలము లగునని యెంచలేదు.
ఉన్నతవంశ గౌరవచంద్రుఁడు తటాలున క్షీణించిపోవునని
భావింపలేదు. మీరింత యధఃపతనోన్ముఖులై యన్నారని
యొక్కనాఁడును భావింపఁజాలనైతిని. పితృపైతామహ సం
పాదితయశోధనము నిర్భాగ్యులరై. పాడుచేయుదురని స్వప్న
ముననై నఁ దలంపలేదు. నీచములై నిండ్యములై మెఱువుఁ
దీవియలవలె చంచలములై న దురితంపు సిరులనునమ్మి విష
యభోగములనాసించి, దేశగౌరవము త్యాగముచేయు నిర్భా
గ్యులు నిశ్శక్తులు నీయూ పేఠోలగమున నుండుటఁ గనులారఁ
గాంచి, వారి మాటలను చెవులార వినుటకు లజ్జించుచున్నాఁ
డను. పరమవంశ గౌరవములఁ బాదుషాల పట్టుపాన్పులపై
అమ్మికొను నిర్భాగ్యనీరస జీవనమునా ఉఱోజీ ప్రేరేపించు
నది? ఈతఁడు ఉఱోజీ కాఁడు. ఉఱోజీ యిట్లు మాట్లాడఁడు.
చండమార్తాండుఁడు శీతకిరణుఁడు గాజాలఁడు. ఆఱొన్న
బెబ్బలి యల్పంపుఁబిల్లి కానేరదు. బహుశః సభాభిప్రాయ
మెఱుఁగ నీతఁడిట్లు వచించియుండును. అట్లేయగుచో సమర

ముఖమునఁ బ్రాణవాయువులైన నర్వింప సంసిద్ధుడనుగాని నేనిట్టి యకార్యకరణమునకు వాఢోజీసోదరులను ప్రేరేపింపను. ప్రేరేపింపఁజాలను. వాఢోజీసోదరులార! మీసాటిలేని వాఢేలీ వంశశౌరవమును దలఁచికొనుఁడు. మీవంశ ప్రసిద్ధుడగు కర్ణప్రతాపమును స్మరించికొనుఁడు. గుజరాత్రుయశస్సంపదను నట్టేటఁగలుపకుఁడు. శౌర్యమూలము, బలసంపన్నము, కీర్తిఫలాన్వితము నైన వంశ పారిజాతమును నామూలాగ్రముగఁ బెల్లగింపకుఁడు! బహిష్కృతులరై భాగ్యహీనులరై బాధావిలురై కృశించికృశించి యీ యరణ్యప్రాంతమున నెందేనిఁ గాకివలెఁ గుక్కవలె మరణించుటమేలు. మానవతీ మానభంగమే యథార్థార్థముగాఁ దోచుచుగాని హిందూ మహమ్మదీయ సమ్మేళనముగా ఈ యవాచ్య రాయభారమును దలఁపకుఁడు. కులమునకై, దేశమునకై, స్వాతంత్ర్యమునకై దిద్దిగంతర దీప్తిమంతమగు కాంతిపుంజములను బటపి, కాలగగనసీమ నేటికిని బ్రకాశించుచున్న మన పూర్వరాజభాస్కరుల నున్నత స్మృతిపథమునకుఁ దెచ్చికొనుఁడు.'

సభ మరల గగ్గోలయ్యెను. ఉఢోజీలేచి కలకలమును వారించి వాఢోజీ సోదరుల నుద్దేశించి యిట్లు పలికెను:

'బలవంతసింగు వాక్యములు విన్నారగదా! నేను చెప్పినమాటలును వింటిరిగదా! ఈ విషయమున మీస్వతంత్రాభిప్రాయమును సభాముఖమున వినగోరుచున్నాము. నేను నందఱుపోవు మార్గముననే పోయెదను.'

పదునొకండవ ప్రకరణము పేరుగ గ్రహించుట
 (లేదే.....)

అంత సోదరులిట్లు పలికిరి:

‘ఇచ్చట బలవంతసింగు చెప్పినట్లుగా శౌర్యహీనుడగు రాజపుత్రుడెవ్వఁడును లేడు. కాని శౌర్యముపేర నన్నిఁలోఁజొరఁబడు శలభమువలె రాజపుత్రులు మరణించుట రాజనీతిగాదు.’

ఈ వాక్యము లాలించిన తోడనే దండతాడిత భుజంగమువలె, ఆకృష్ట కేసరియగు సింగపుఁ గొదమవలె, బలవంత సింగులేచి ‘అవాచ్యములు, అనర్హములు, అల్పములు నైన మాట లీన్యపకీటకములనుండి వింటిని. నేను మహేశ్వర సాక్షిగా నేటినుండి యీ క్షణము మొదలు నాపైన్యముతో నా పరివారముతో విడిపోవుచున్నాను. దేశద్రోహులకుఁ బతితవంశజులకు సహాయము చేయఁజాలను.’ అని తటాలున సభనుండి లేచిపోయెను. ఆతనితో నతని యనుచరులును లేచిపోయిరి.

సభ యీ యకాల ప్రళయమునకు, నిర్మేఘవజ్ర నిపాతమునకు నిర్ఘాంతపడిపోయెను. కొలది నిమిషములలో వాఢోజీ సోదరులు తమసమ్మతిని రాయబారికిఁ దెలిపి రని వేలుగవ్రాయఁ బనిలేదు.

పండ్రిండవ ప్రకరణము

(బలవంత సింగు)

బలవంతసింగు శతగ్రామాధికారి. కేవలము స్వతంత్ర భావములుగల రసపుత్రవీరుడు. పరాక్రమమున డిక్కు తునుక. రోషమున నిప్పుకణిక. అవమానము నావంతయైన నోర్వజాలడు. ఈతనిగూర్చి వీరగాథలు పెక్కులు గలవు. ఇంతటి వాడయ్యు వాఢోజీసోదరుల యెడగల ననురాగము చేతను, నుకోజీయందుగల గౌరవభావముచేతను, తోడి రాజపుత్రులయందుగల సానుభూతిచేతను నైచ్చికముగ వారినిచేరెను. అదిగాక యతనిపూర్వులు శౌర్యరసప్రధాన మైన వాఘేలీ వంశభూపతులకడ సేనానాయకులుగ నొకా నొకకాలమున నుండియుండుటచే నాటి ప్రణయమును స్మరించికొని నేటి వారివంశస్థులగు వాఢోజీసోదరుల దుస్థితికి వగచి విడువజాలని వాడయ్యెను. ఈతని సోదరుడు సుప్రసిద్ధ పరాక్రమవంతుడగు శమంతకథాకూరు. కాని వీరిరువురేకోదరులుగారు. ఇతనిచరిత్ర మజ్ఞాతమని కొందఱందురు. ఇతడు బియ్యాలప్రాంతమువాడు. సంస్థానసింగు బియ్యాలా సంస్థానము రాజధానిగాఁ జేసికొని మూడువందల యేబది గ్రామములకధికారియై దేవేంద్రవై భవముతో నుండువాడు.

అట్టివాని సోదరుడగు బలవంతసింగు గుహప్రదేశము నుండి వెడలివచ్చు క్రుద్ధసింహమువలె, వల్మీకమునుండి రోష

విస్ఫారితఫణమైవచ్చు కాలాహివలె, సభాస్థలినుండి రోష
తామ్రాక్షుడై వెడలిపోవుచుండెను. అతడట్లు అహమ్మదు
నగరమునకుఁ బశ్చిమదిశయందుగల తన యావాస గ్రామ
మునకుఁ దనపరివారముతోఁ జనుచుండెను.

ఆనాఁటిదినములలో సరియగు దారులులేవు. అరణ్య
మార్గముల బాటసారులు పోవుచుందురు. బలవంతసింగట్లు
దుర్గమారణ్యమునఁ జనుచుండ మిట్టమధ్యాహ్నమయ్యెను.
గుట్టములు బడలియుండెను. తనకును తన పరివారమునకు
విశ్రాంతి వలసియుండెను. ప్రయాణమునుగుదింపఁదగినయొండు
సరోవరతీరమున విడిసెను. లేబచ్చిక మేయుటకై యశ్వ
ములవిడిచి విశాలవటవృక్షచ్ఛాయల సేదదీర్చికొనుచుండిరి.

రమారమి నాలుగుగంటల సమయమయ్యెను. భానుఁ
డస్తంగతుడగు సమయ మరుదెంచుచుండెను. ఇంతలో
నలుపురాళ్వికు లామార్గముననే వచ్చుచుండిరి. వారినిఁ జూ
చుటతోడనే, వారు గృహోన్ముఖుడగుచున్న అహమ్మ
దుషారాయబారియు నతనియనుచరులు నని సులభముగా
గ్రహించెను. అతనిఁ జూచుటతోడనే కోపము ద్విగుణీకృత
మయ్యెను. కాని యయ్యది ప్రయత్నముపై నణఁచుకొనుచు
'రాయబారియందు తప్పేమిగలదు? మదాంధుడైన అహ
మ్మదుషాయందును, పందలైన వాధోజీసోదరులయందును
రోషముగలదు' అని తలఁచి మిన్నకుండెను.

అంత రాయబారి వీరిని గుర్తించి మిక్కిలి భయపడెను. బలవంతసింగు దీనిని గ్రహించి 'భయపడవలదు. నీవు నీదౌత్యమునుమాత్రము నిర్వృత్తించితివి. దౌష్ట్యము నీయది కాదు. అంతియగాని యధికప్రసంగివై మెలఁగలేదు' అనెను. రాయబారి బ్రతుకుజీవుఁడాయని తనయనుచరులతో నించుక యూపిరిని బీల్చికొని 'మహాశయా! నీయాదౌత్యమునకు శౌర్యమునకు నభివందనములు. మీ దేశభక్తికి నమోవాకములు' అని పలికెను.

అంత బలవంతసింగు చిటునగవుతో 'మిత్రమా! నేను వెడలినతరువాత సభయందలి విశేషములేమైనఁగలవా?' అని ప్రశ్నించెను. రాయబారి యిట్లనెను: 'గొప్పవిశేషము గలదు. మీరు సభను విడిచినవెనుక 'ఉక్కోజీ' వాఢోజీ సోదరులను వీడిపోయెను.' అనెను. ఈమాట బలవంతసింగు నాశ్చర్యసంభ్రమమునిఁ గావించెను. 'ఎట్టెట్టూ! ఇది నిజమా' అని యాతురతతోఁ బ్రశ్నించెను. అందులకు రాయబారి యిట్లనెను: 'దిక్కులేనివారుగా నుండునాఁడు సోదరులసహాయమునకు నిలిచితిని. లాలాబాయి వివాహనిశ్చయముతో రాజ్యసంపాదనవిధానమేర్పడినది. ఇంక నాసాయ మనవనరము. కావున నేను నాసంస్థానమునకుఁ బోవుచున్నాను. సోదరులకు మేలుకలుగుఁగాత అనిపలుకుచు నుక్కోజీ వెడలిపోయినాఁడు.'

ఈమాటలతో బలవంతసింగునకు 'ఉక్కోజీ' యందు గల కలుషభావము సడలిపోయెను. తనమనస్సులోనే యా

తనిని మెచ్చికొనెను. సోదరుల నీచస్థితికి, లాలాబాయి దుస్థితికి మిగుల దుఃఖించెను.

ఆతఁ డిట్టి యాలోచనా పరంపరలయందు మునిగి యుండఁగా రాయబారి యిట్లు హెచ్చరించెను: 'వీరపురుషా! ఒక్క యాంతరంగికమగు రహస్యవిషయము మీకు విన్నవించుచున్నాను; తమింపఁగలరా! అప్పుడే చెప్పవలసినది గాని యాసమయమందలి మీశాస్త్రాకారమునుజూచి విన్నవించికొనలేదు' అనెను. 'అదియేమి? భయపడవలదు. నిర్భయముగా దెలుపవచ్చును' అని వాగ్దానమిచ్చెను.

'మహాశయా! మహారాజ్యమణిగారి చెలికత్తెయగు సరళాదేవి మిమ్ము ప్రేమించినది' అనెను. ఈ మాటతో నతఁడు దిగ్భ్రమనుచెంది 'సేవకురాలా నన్ను ప్రేమించునది' అని యవమానితునివలె బలికెను.

రాయబారి॥ ప్రభూ! సేవకురాలుగా నున్నను కులీనయగు త్రియంగాన. ఆమెమతము కల్మషముగాలేదు.

బలి॥ ఓయి! నన్నేల యిట్టి ప్రసంగములతో నవమానించెదవు? నేటికిఁ బదునై దేండ్లకుఁ బూర్వమునాటి నా ప్రణయము స్వప్నప్రాయమైపోయినది. వంశగౌరవ విచ్ఛేదనము నేడు నామతముగాదు.

అంత రాయబారి మాటుపలుకక యొకలేఖను సవినయముగ నొసఁగి నమస్కరించి 'దీనిని చదివికొని యనంతరము విమర్శింపఁ బ్రార్థన' అని పలికెను.

బలవంతసింగు నిర్లక్ష్యముగ నిరాదరణపూర్వకముగ దానినిఁదీసికొని యలవోకగాఁ బరింపసాగెను; కాని యాతఁడు క్రమక్రమముగా వృద్ధినిఁజెందిన యుత్సాహముతో దానినిఁ జదివి, మరలఁ బఠించి, యానందోద్రేకముతో బాలునివలె నొకగంతువేసి 'జయపరమేశ్వరా' అనిపలికి తన కంఠమునఁ గల యమూల్య మాక్తిక హారమునుదీసి సగౌరవముగ రాయ బారి కంఠమును దానిచే నలంకరించి పరిష్కంగ మొనరించి కొని 'మిత్రమా! నీవు నాయంధకార జీవితమునకు వెలుఁ గుఁగల్పించిన జగద్బాంధవుఁడవు. నేటి నీ సాయము జన్మ జన్మాంతరముల మఱువరానిది. నేటినుండి మనము యావ జీవ మిత్రులము. కావున శాశ్వతస్మృతి చిహ్నముగ దీనిని నీవు గైకొనుమని ప్రార్థించుచున్నాను' అని పలికెను.

రాయబారి కృతజ్ఞతనుచూపి యుచితరీతిని మాట్లాడెను. ఆరేయెల్ల నచ్చట విస్రంభాలాపములతో వినోదములతో గడపి, మరునాటి వేకువను తమతమ గమ్య స్థానములకై ప్రయాణము చేసిరి.

పసుమూడవ ప్రకరణము

(జహనారా లేఖ)

లాలాబాయి తనపేర లిఖింపబడిన జాబును గంపిత కరములతో నిటులఁ జదివికొనసాగెను.

‘సోదరీ, నీకు శతధా మేలగుఁగాత! పరాత్పరుఁడు రక్షించును గాత!

నన్ననృతవాదినిగ, రాజపుత్ర కన్యలను అహమ్మ దుషాకుఁ గూర్చుపాపమున కొడిగట్టుదానిగ నూహింపకుము. ఏ ప్రాగ్జన్మపాపవిశేషముననో నేను వంశశత్రునినై యున్న తనరకకూపమునఁ బడితిని. అట్టిచో నింకను నుత్తమక్షత్రి యాంగనల కన్నీటి కాల్యలలోఁ గొట్టుకొనిపోవు భావము నా హృదయకోశమున నెచ్చటను లేదు. కావున నన్ను నిందింపకుము.

నవాబుస్వభావము నీవెఱుఁగనిదిగాదు. నేను నిన్ను సోదరిగాఁదలఁచి కాపాడఁగోరి, నాఁడు బంధవిముక్తను గావించితిని. అయ్యది నామనోగత నిష్కళంకాభిప్రాయ మునే వ్యక్తీకరించుచున్నది. నేను నపరాధినికాను. నేను కులదూషితనయ్య సర్వక్షత్రియ దూష్య కార్యములకుఁ గడంగఁ జాలను. కావున ‘అహమ్మదుషా’ తోడివివాహము నా సంకల్పముగాదు. ఇందు నా కెంతమాత్రము ప్రసక్తిలేదు.

నీ సోదరులకు రాజ్యమిప్పించెదనని ప్రతిసఁగావించితిని. అంతియగాని తదర్థము నిన్ను ముసల్మానుల యంతిపురిచెఱచు జేర్చు కొంచెపుఁబనికిఁ గించిన్మాత్రముగూడ సంకల్పించిన దాననుగాను. ఇది దైవసాక్షిగఁ దెలుపు వాక్యమని యెఱుంగుము.

నా భర్తయే యగునుగాక. మోహంధుఁడగు నా నాథుఁడు చేసినయకార్యము తుంతవ్యముగాదు. ఈ విషయమున నేను కేవల మబలామాత్రమనై నీకు సాయము చేయలేకపోయితిని.

అమ్మా! నీవు హృదయపూర్వకముగ నవాబును వరించినచో నా యభ్యంతరములేదు. నేను నిన్నేక జననీ స్తన్యమునుగ్రోలిన చెల్లెలినివలె గౌరవింతును. దీవింతును. నాకుఁ గల సర్వాధికారములు నీకర్పింతును. అట్టిచ్చగింపనినాఁడు నిన్ను నేను నిర్బంధింపను. రాజ్యము నీసోదరుల కీకారణమున లభ్యముగానినాఁ డన్యతమెఱుఁగని నేను బుద్ధిపూర్వకముగా నా పూర్వప్రతిజ్ఞను దలఁచి యాత్మహత్యను గావించి కొనెదను. ఈ యాత్మహత్య నీ యంగీకారమువలనఁ గాను న్నదని గుర్తింపుము. ఇది నిన్ను జంకించుటకుఁ గాని, నీ దయాపేక్షకుఁగాని వ్రాసినదిగాదు. కాని మఱియొక యనర్థముగూడ జరుగునేమో! అది కేవలము విచార్యము. అష్టకష్టములుపడుచున్న నీ సోదరులు పట్టుదలగల నవాబుమూలమున మఱియు హింసింపఁ బడుదురేమో! అంతియగాదు. నీవు బందీవగుదువేమో! ఇది నిన్ను జంకించుటకు వ్రాసిన

వ్రాతగాదు. నామరణానంతరము నవాబును నయభయములఁ గొంచెమైన నిరోధింపఁగలవా రుండు రనుకొనను. జహానారాబీగము మరణము, వాధోజీ సోదరుల సర్వనాశము, రాజపుత్రాంగనల మానహరణము అను ముప్పేటలు పడిన కరాళపాశము యమసముఁడగు నవాబు మూలమున నేర్పడును. దేశ ఘల్లకల్లోలమగును. రక్తవాహినులు ప్రవహించును.

చెల్లెలా! విషయమిట్టిదిగానుండునని స్వరూప నిరూపణము మాత్రమే పొనరించితిని. అంతియగాని నీవు నవాబును వివాహమాడి నాప్రాణసముద్ధరణము చేయుమని గాదు. ప్రాణముకంటె మానము గొప్పది గదా !

మనము వీరక్షత్రియాంగనలము. నరనరమున నరుణారుణమై శౌర్యరసోపేతమై గంభీరనినాదముతోఁ బవిత్ర రుధిరము ప్రవహించుచున్నది. కాలకర్మములకుఁ గట్టు పడినను మనప్రతిభ మాసిపోదు. మాసిపోవఁ గూడదు. ఎన్నెన్ని రాజకుటుంబములు కఱకుఁ గత్తుల వాదరకు బలియైనవో! ఎందఱెందఱు మానవతులు స్వీయ గౌరవ రక్షణార్థము చితులఁబేర్చికొని తమ పవిత్రశరీరములను పవిత్రతరమగు పావకాహరముగఁ గల్పించిరో! ఏయే స్థలములలో నేయేవేళలలో స్వాతంత్ర్యసమరాభిలాషులగు దేశభక్తులు కడగండ్ర పాలయిరో! వారికంటె మనమెక్కుడా!

అమ్మా! ధైర్యము ప్రధానము. నడుముగట్టి కర్తవ్యము నిర్ణయింపుము. నీ నిర్ణయముపై సర్వము నాధార

పడియున్నది. నీ నిర్ణయమే యిప్పుడు విధి నిర్ణయము. భావి భాగ్యాభాగ్య విధాయి.

తల్లీ! ఒక్కమాట చెప్పెదను. తమింపుము. నవాబు స్త్రీలోలుడయ్యు, మద్యపానరతుడయ్యు సహజకోమల హృదయుడు. కఠినహృదయ మాతని యెడ లేదు. దైవభక్తిగలదు. బౌద్ధార్యమున్నది. కృతఘ్నుడు గాడు. అతని శరీరమున నాతని పూర్వుల త్రితీయరక్త మింకను బాటుచునే యున్నది. యవనవాతావరణము, యవనసాంప్రదాయములు భూతప్రేతములవలె నాతని కీర్తిసీరజమునకుఁ బంకము గల్గించినవి. అతడు కేవల మయోగ్యుడనిచెప్పజాలను. దీర్ఘముగనాలోచించి చేయఁదగినది చేయవలెను. ఈ విషయమున నీవు సర్వస్వతంత్రువు.

నావ్రాతయందు రోతమాటలున్నచో హృదయ పూర్వకముగ మన్నింపుము. ధైర్యపాదుకల నెక్కి కష్టకంటక మార్గమును తరింపుము.

ఇది యాంతరంగిక లేఖగా భావింపుము. లేఖవాహకురాలు మత్సమాన గౌరవాదరములు పొందఁదగిన యుత్తమత్త్రియాంగనగాఁ దెలిసికొనుము. లేఖప్రాముఖ్యతను బట్టి యామెనే యీ కార్యమునకు నియోగించితిని. ఆమె నిన్నాశీర్వాదింపఁదగిన యోగ్యతగలదిగాఁ దెలిసికొనుము.

భగవంతుడు నీకు మేలుచేయును గాక !

అహమ్మదునగరము.

సోదరి జహనారాబీగము.

ఈలేఖ చదివి లాలాబాయి గుప్పునఁ గూలిపోయెను.

పదునాలుగవ ప్రకరణము

(నిర్ణయము)

సరళ తబ్బిబ్బు పడెను. వెంటనే తగిన శైత్యోపచారములఁ బొనరించెను. లాలాబాయి కనులువిచ్చి చూచెను. 'నీవు సర్వనాశనకరమగు సందేశమును దెచ్చిన కఠినపు' అని పలికెను. సరళ మాటుపలుకఁ జాలదయ్యెను. కనుగ్రుడ్డల నీరు దిరుగుచుండ 'అమ్మా! క్షంతవ్యము' అని పలికెను.

లాలా॥ నేను నాయవస్థలో నిండించుటతక్కు నీతప్పేమియున్నది? పౌరుషహీనమైన భ్రాతృవర్గము, శక్తి విహీనమైన సామ్రాజ్యలక్ష్మీకొఱకై నీతి విహీనమైన నవాబునంతిపురికి నన్ను విక్రయించుచున్నవి.

సర॥ శాంతిల్లుము. హృదయమును చెదరఁగొట్టికొనకుము.

లాలా॥ ఇంకెక్కడిశాంతి! ఇటుచూచిన నాత్మనాశనము, అటుచూచిన భ్రాతృనాశనము తప్పనిదిగా నున్నది. అంతియగాదు. జహానారాయాత్యహత్య సహింపరానిది.

సర॥ అమ్మా! జహానారాబీగము తనకు బదులుగా నన్ను పంపినదని భావింపుము. ఆమె బీగముగావున స్వేచ్ఛా సంచారమునకు వీలులేక రాజుజాలదయ్యెను. కష్టసుఖములు మానవనై సర్గికములు. అగ్నిపరీక్షలకు

మనము తాళికొనవలయును. మేలిపసిండి యొక్కటి
 యే యగ్నిజ్వాలల నిలిచి ప్రకాశింపఁగలదు. నీ వీ
 విషయమున నెంత కష్టపడుచున్నావో యంతకు
 ద్విగుణముగా నేను దుఃఖించుచున్నాను. ఇంక
 బీగము విషయమో చెప్పవలనుగాదు. నీ వామె
 చెల్లెలివైతివి. నేను నీకుఁ దల్లివంటిదానను. మన
 సార నామెను తమింపుము. ఆమె యట్లే తమింప
 వలసినదిగా కోరినది. అట్లుకోరి నాయెదుట బోరున
 నేడ్చినది. ఆ దృశ్యము హృదయవిదారకము. మన
 మువ్వరము నొకే విధమగు నాపదలో నున్నారము.
 కర్తవ్యకరణము నీపైననే యాధారపడియున్నది.
 కాని రాణిపై గాదు. ఆమె ప్రాణములు, సోదరుల
 రాజ్యము నీహస్తములనుఁదుగా నున్నవని చర్చిత
 చర్చణముగాఁ జెప్పుచున్నాను.

లాలాబాయి మానముతో, దీర్ఘనిశ్వాసముతో, గం
 భీరవదనముతో, గదలిక లేని చూపుతో నామెను జూచు
 చుఁ జెక్కిలిపై వామపాణితలముంచి, రూపొందిన లక్ష్మీ
 విగ్రహమువలె నుండెను. సరళ యామె తీరును గాంచి
 మరల నిట్లు చెప్పఁ దొడంగెను:

‘అమ్మా! నీవు బుద్ధిశాలినివి. నీకు ప్రత్యేకించి చెప్ప
 వలసినది గాన్పింపదు. కాని, బుద్ధిమదగ్రణులకై న
 నాపత్నవయమునఁ జెప్పవలసిన ధర్మమున్నది గావునను, నీ

యందు నాకుఁ బ్రణయమున్నది గావునను, జహనారా
 బీగము ప్రాణరక్షణయత్నము పుణ్యప్రదము గావునను
 నాకుఁ దోచిన విషయములఁ జెప్పుచున్నాను. మానవులకుఁ
 బరమపిత యొక్కఁడే. నరలోకమంతయు నాతని యనుంగు
 సంతానముకాన మతములు మానవకల్పితములు. ఆదినుండి
 మన భారతదేశము జాతివిభేద దవానలముచే మండిపోవు
 చున్నది. ఈ జ్వలదనలము నార్పుటకు విశాలోన్నత భావగిరి
 నుండి స్రవించు దివ్యామృత ధారలు గావలెను. హైందవు
 లైనను ముసల్మానులైనను సమానులే! గుణమే ప్రధానము.
 జాతీయైకమత్యమునకు దేశాభివృద్ధికిఁ బాలనాభద్రతలకుఁ
 బ్రజాసౌఖ్యమునకు క్షీరసీరముల కలయికపోలే హిందూ
 మహమ్మదీయుల సమ్మేళన మావశ్యకము. ప్రసిద్ధ రాజ
 వంశములు, ప్రకీర్తిత మహమ్మదీయ కులములు పరస్పర
 ద్వేషానల మార్పికొనవలెను. ఏకైక జాతి గావలెను. నాఁడే
 దేశ చరిత్రమున మనము వన్నెకెక్కఁ గలము. ఇందులకు
 జాత్యంతర వివాహములే సౌఖ్యసౌధములఁ జేర్చు భద్ర
 సోపానములు. జహనారాబీగమువంటి పవిత్రాశయురాలు
 అహమ్మదుషాను తిరస్కరింపలేదు. లోకులు మూర్ఖులుగాన
 నియ్యది దూష్యముగాఁ బరిగణింతురేగాని యిది యామె
 విశాలహృదయమునే దెల్పుచున్నది. ఇంక నవాబు విష
 యము. ఇతఁడు కన్నులుగానని కాముకుఁడే గాని కరుణకుఁ
 బెన్నిధి. దుర్నిరీక్ష్య తేజోవిరాజితుఁడు. సమర్థుఁడగు రాజు.
 ఈ విషయమై బీగమే నీకు స్వయముగా వ్రాసినది. కావునఁ

బునరుద్ధాటనము పనిలేదు. ఇంక నన్నిటికంటె నెన్నదగినది నీవు రాణికి సోదరినై మనుట. ఆ దేవతాంగనకుఁ జెల్లెలి వగుటకంటె సౌభాగ్యము త్రిలోక దుర్లభము. దీర్ఘ కాలము నుండి నిర్మలిన క్షత్రియరక్తము పాటుచున్న శరీరముగల నేను అహమ్మదుషా అంతఃపురమున నుండఁగలుగుట దేవతా స్వరూపిణియగు జహనారా ముఖసందర్శనము కొఱకే! తదీయసేవార్థమే! కావున వివాహాంగీకారము సర్వశ్రేయోదాయకముగా నాకుఁ దోచుచున్నది. ఇట్లని, నా మాటలనే ప్రధానములుగాఁ జేసికొనరాదు. నీకును సంతరాత్మ గలదు. వాఘేలీ వంశ పవిత్ర రక్తము నీగాత్రమునఁ బ్రవహించుచున్నది. బుద్ధిబలముగల యోగ్యురాలవు. తగిన స్వాతంత్ర్యమున్నది. వివేకమున్నది. వానినుపయోగించి యానతిమ్ము.'

లాలాబాయి విస్ఫూరిత తరళనయన విద్యుత్తులతో గాంతతర హరిణీశాబమువలె లేచి యామెను గొఁగిలించికొని 'అమ్మా! నీవు దేవతవు. కర్తవ్య ముపదేశించితివి. వివాహము సంగీకరింతును. రాణి సహస్రమాసజీవి యగుఁగాత! సోదరులకు రాజ్యలక్ష్మీయబ్బును గాత! ప్రజలు మతకలహములులేక సుఖియింతురు గాత' అనెను.

సరళ సంతోషించి దీవించి సెలవు గైకొని దనసేవకులతోఁ దరలెను.

పదునైదవ ప్రకరణము

(ప్రార్థన)

సరళ ప్రస్థానానంతరము లాలాబాయి కొంతవడి
యట్లే నిలిచియుండెను. ఎన్నియో యాలోచనా తరంగ
సంఘము లామె హృదయ సముద్రమునఁ బొడమి యడరి
యడఁగుచుండెను. ఎడఁద కడలి భావనార్ఘ్యంఘ్రామరుత్తుచే
సంక్షుభితమయ్యెను. నిరాధార గగనస్థలమునుండి పతన
మగుచున్న పక్షవిహీనపక్షి సంతానమువలె నామె యింద్రి
యములు చైతన్యములేక సొమ్మసిలెను. తీరములేని వారిధి
యందు దారి తెలియక పరిభ్రమించు నావవోలె, దావానల
ముచేఁ జుట్టికొనఁబడిన హరిణశాబముభంగి, దిక్కుదోఁ
చక మ్రాన్పడి యేమియో నిశ్చయమునకు వచ్చి తనలో
తాను సరళను దలఁచి చిఱునగవు నవ్వికొని, పితృపితా
మహాకీర్తిని పంకిలము పఱుపరాదని తలంచికొనెను. సరళకుఁ
దానొనరించిన వాగ్దానమును దలఁచికొనెను. తుదకేదియో
స్థిర నిశ్చయమునకు వచ్చి నిస్తరంగసీరధి ననుకరించెను.
ముఖము గంభీరమై యందొక నూతన తేజ స్సావిర్భవించెను.

అచటనుండి కదలి స్నానశాలకుఁ బోయెను. సున్నా
తయై, ధౌతవసనధారిణియై తిన్నగా గృహదేవత యగు
భవానీ దేవియాలయమునకుఁ జనెను.

సముచితరీతి సమీపించి, పాదాభివందన మాచరించెను. నిశ్చలహృదయయై యేకాగ్రచిత్తయై త్రికరణముల దేవిని ధ్యానించెను.

అనంతరము కన్నీరుగారఁ దద్విగ్రహ పదాబ్జములు బాష్పవారిపూరముచే నభిషిక్తములగుచుండఁ దల్లిచెంత బిడ్డ విన్నవించురీతిని గద్గదస్వరముతో విన్నవించెను.

‘భగవతీ! నమోవాకములు. నీ కృపావీక్షణముననే సర్వజగములు నియమబద్ధములై నడచుచున్నవి. నీ యాజ్ఞానుసారమే పంచభూతములు తమ కర్తవ్యముల నిర్వర్తించుచున్నవి. సర్వస్థలముల వ్యాపించి శతకోటి నేత్రములతో సర్వము నాలోకించుచు హృదయ గతాభిప్రాయములను దెలిసికొనుచుఁ బాపపుణ్యములకు సాక్షిభూతవై యుండు నీవు నన్ను నేఁడు సంపూర్ణముగ ననుగ్రహించు సమయము వచ్చినది.

దేవీ! నాకు హృదయము చలించిపోవుచున్నది. కరాళాగ్నిపరీక్షలో మేధ కరఁగిపోవుచున్నది. దిగ్భ్రాంతి దీనత సంక్రమించినది. ఇట్టిసమయములో నీ యనుఁగుబిడ్డ నగు నాకు, నీ చరణదాసినగు నాకు, నీ పాదధూళినగు నాకు సంపూర్ణ హృదయబల మిమ్ము.

నా పూర్వులు పవిత్రరాజకుల కళంకమును గల్పింపని హృదయముతోఁ గల్మషనైల్యములుగాని కరములతో నిన్నుఁ బూజించిరి. నేనును నేటి దనుక తత్పదానుగమ్య

మాననై తరలని భక్తితో తావక పదాంభోజ సేవ సల్పి
తిని. నీవును నిర్నిమేషనేత్రములతో నిరంతర కటాక్ష
వీక్షణముల నాదెసఁ బఱపుచున్నావు. అందులకు శత
సహస్ర సమస్కారములు.

కాని నేఁడు తలపై పిడుగుపడనున్నది. తప్పించుకొనఁ
జూచుట వెట్టి. మానరక్షణము, లోకశాంతి, సోదరసౌఖ్య
మును గల్పించు నుత్తమోపాయ మొకటి నీ కరుణచేఁ
దోఁచినది. దానిని నిర్వర్తించు నిరవధికనిస్తుల శక్తిని
బ్రసాదింపుము.

ఏయే విషయముల నేయే సమయముల నిన్ను సేవిం
చి యేయేపుణ్యముల సంపాదించితి నో యయ్యవియెల్ల నేఁడు
నీదయావలోకనమున సఫలీకృతమనోరథగాఁగల హృదయ
శక్తిని గల్పించుఁ గాత!

నాహృదయగతాభిప్రాయముల నీ వెఱుఁగుదువు.
నావేదనము నీ వెఱుఁగుదువు. ప్రత్యేకించి విన్నవింపనేల?
ప్రజ్ఞలేని బాలికను, లోకమర్మముల నెఱుఁగని ముద్దరాలను.
అనుభోక్తవ్యమైన కర్మఫలము ననుభవించుచున్నాను.
ఈయంధకారమునందు దారిదివ్వె వగుము. ఈ యగాధ
సముద్రమున భద్రనౌక వగుము. ఎన్నిరీతులఁ జూచినను
నే కాలమందై నను నీవే శరణ్యము.

నాకార్యమున కంతరాయము గలుగకుండుఁ గాత!
అమ్మా! ఆత్మశక్తిని గరుణింపుము. ఇయ్యవియే నాప్రణామ
సహస్రములు.

ఇట్లు లామె ధ్యాననిశ్చలయై నివాతదీపకళికవలె
 సుస్థిర తేజస్వరూపిణియై యుండునంత వాఢోజీసోదరు లందు
 ప్రవేశించిరి. వారు నేటి యామెభక్తి ప్రపత్తులను గాంచి
 యాశ్చర్యనిమగ్నులైరి. ఆమె వారి కన్నులగవలకు సాక్షా
 త్కరించిన శంభురాణివలె నుండెను. వారొకవైపున నొదిగి
 నిశ్శబ్దముగ నుండిరి. కన్నులమూసికొని, పెదవులఁ గదపు
 చు ఘటికామాత్రకాల మామె పరదేవతాసేవన మొన
 రించి యనంతరము కనుదమ్ములను విచ్చించుచు. ఆమె
 కనులలో నాధ్యాత్మిక కిరణజ్యోతి ప్రస్ఫురితమగుచుండెను.
 దేవీప్రసాదమును గైకొని యనంతరము సోదరులనుగాంచి
 భ్రాతృభక్తి యుట్టిపడ 'అన్నలారా! ప్రసాదము స్వీకరిం
 పుడు. దేవి మిమ్మాశీర్వాదించుఁ గాక' అని పలుకుచు నన్న
 పూర్ణ యువోలె నందిచ్చెను. వారు దానిని సభక్తికముగఁ
 గైకొని కన్నులకద్దికొనిరి. అనంతర మిట్లుపలికిరి :

‘లాలా ! నవాబు ఆహ్వానము ననుసరించి తేపే మన
 ప్రయాణము.’

లాలా॥ సంతోషము. మీరు సుఖులరై యుండినచో నాకును
 సుఖమే గదా !

ఇట్లనుచు నామె వారికడనుండి సెలవుగైకొని తన
 మందిరమున కేగెను.

పదునాఱవ ప్రకరణము

(వివాహము)

పెంచుట యనవసరము. నిర్భాగ్యురాలగు లాలా వివాహము నవాబుతో జరిగి నేటికిఁ బదిదినములు దొరలి పోయినవి. ఈ హిందూమహమ్మదీయ సమ్మేళనమునకుఁ బలువురు పలువిధముల విమర్శింపఁజొచ్చిరి. నిష్కళంకరాజ పుత్రయశోంబరము కళంకితమయ్యెననియు, సోదరులు శాశ్వత మగు వైభవముల నాసించి, వంశగౌరవ మమ్ముకొనిరనియు గొందఱు రాజపుత్రులు మిక్కిలి యీసడించి మిక్కిలి ఖేద పడిరి. ఇంతకుఁ బూర్వమే నవాబుధాటికోర్వఁజాలక వంశ మానములఁ గళంకితమొనర్చికొనిన రాజపుత్రు లెంతయు వాధోజ్జీసోదరులను శ్లాఘించిరి. నిజమేగదా! చెడినవారు చెడినవారినిఁజూచి సంతసించురని కొందఱువారినిఁజూచియును కొనిరి. మఱికొందఱు సంస్కారప్రియులు హిందూమహమ్మదీయ సమ్మేళనముచే దేశము సముద్ధరింపఁ బడుచున్నదని భావించిరి. లోకము పలుతెఱఁగులు గదా!

1. ఏదియెట్లున్నను నేడు వాధోజ్జీతోజ్జీలు నవాబునకు బావమఱిదులు. ఓక్షీకటాక్షము, అధికారగౌరవమునుపొందినవారు. వారినావరించిన దారిద్ర్యభూతము లాలాబాయి వివాహమంత్రోచ్ఛాటనముతోఁ దొలఁగిపోయినది. నవాబు చే బలాత్కృతముగఁ గైకొనఁబడిన రాజ్యమంతయు పునర్లభ్యమగుటయేగాక నూతనముగ మరల నైదువందల గ్రామ

ములు బిరుదములు దుస్తులు మున్నగువానిచే సత్కరింపఁబడిరి. ఒక్కొక్కరు పదివేలదళమునకధిపతులుగానియమింపఁబడిరి. ఏయేరీతుల నెన్నెన్నివిధముల సన్మానములు జరుగవలెనోఅన్నియు నానందోన్మత్తుఁడు, కామవ్యాపార పారీణుఁడు నగు నహమ్మదుషాచే జరుపఁబడెను. వేయేల, నేటిసోదరులు తాము స్వప్నములయందుగూడ నూహింపఁజాలని మహత్తరభోగభాగ్యములలో మహోన్నత ప్రాసాదములలో నున్నారు. లక్ష్మీపరిష్వంగమునఁ జిక్కి యానందించుచున్నారు.

మహారాజు యుదారశీలయగుజహనారాబీగముప్రాణమీ వివాహబంధములమున నిలువఁబడెను. ఆమెయానందమునకు మేఱలేదు. లాలాబాయివంటి యుత్తమురాలు తన ప్రణయనిధిలో నర్థభాగముగొనుట యామె కసూయాకారణముగఁ గాలేదు. నవనవయావనోపేతము, సుస్నిగ్ధపేశలతాయుతము, నిస్తులసౌందర్యవిరాజితము, ఊణఊణవర్ధమానలావణ్యము నగు లాలాబాయి మూర్తీభవించిన సౌందర్య దేవతవలె వచ్చినను నామె కించి త్రేనియనీర్ష్యపడలేదు. మీఁదు మిక్కిలి యట్టిసోదరి లభ్యపడుటకు తనపూర్వజన్మసంపాదితాదృష్టమే కారణమనియు, నట్టివనితామణి నర్థాంగిగాఁబడయుట 'అహమ్మదుషా' పుణ్యైకమూలమనీయు భావించుచు నామెకు బహిఃప్రాణమై యుండెను. లాలాబాయిని విడిచి నిమిషముండదు. ఆమెయే తనకన్నుల కమృతజ్యోతి. ఆమె పలుకులే తనకు సుధాహారము. ఇట్టి యుదారశీలము నిరుపమానమై స్త్రీజనశిరోధార్యమై దేవతావంద్యమైన మహత్తరగుణము గదా!

అయిన నేమి ! లాలాబాయి హృదయ మెట్టిదిగానున్న
దో దెలియదు గదా ! ఆమె యంతర్లక్షణవనమున నెట్టి
యగ్ని సర్వతములు పగులుచున్నవో యెఱుఁగదు గదా ! ఆ
యత్తమశీల శీర్ష్యంతరమున నెట్టి వ్యధావిషాదములు
వీచి బాధించి పగులదీయుచున్నవో యెఱుఁగదు గదా ! ఆమె
యానందమే యనుభవించుచున్నదో, చింతానల ప్రతాప
తాపితయేయై యున్నదో తెలియదుగాని, యామె ముఖమున
నెట్టి విషాదచ్ఛాయలు గాన్పింపవు. రాజ్యమణి ప్రాణములు
నిలుపఁగలుగుట, సోదరరాజ్యలబ్ధికి తా నుపకరణమగుట
యను విషయములు దలంపునకు వచ్చినపుడెల్ల నామె యా
వందమునకు మేర లేకుండెను.

నూతన వధూవరుల సమాగమ దినముగా శుభ
ముహూర్త మేర్పఱుపఁబడెను. ఇంతవఱకు 'అహమ్మదుషా'
హృదయము లాలాబాయి సన్నిధానముననే యుండెను. గాలి
పటము స్వేచ్ఛగా నెగురుచున్నటులఁ గాన్పించుచున్నను
బాటకుని చేతిలోపలనే దాని సూత్రముండునట్లు అహమ్మ
దుషా హృదయము లాలాబాయి సౌందర్యహస్తగతమై యుం
డియు, శరీరము మాత్రము విధిలేక వలసినచోట్ల సంచా
రము చేయుచుండెను. ఇంతవఱ కతఁడు హిందూమర్యాదల
వనుసరించి లాలాబాయిని చూడలేదు. పలుకరింపలేదు.
కాని హృదయము లాలాబాయి సౌందర్యమును దలఁచి
యావనమును దలఁచి యాలోచింపని నిమిషములేదు.

ప్రథమసమాగమ నిర్ణీతదినమున మహారాణి పొంగి పోయెను. ఆతనికి లాలాబాయినిర్బింప నామె యమాయిక హృదయము తొందరపడుచుండెను. లాలాబాయిని రాజ్జీమణికిఁదగిన వస్త్రాభరణములచే జహనారాబీగ మలంకరించి తనలోతానే యాశ్చర్యపడి 'ఈమె దేవకన్య కాదుగదా! ఇట్టియందము సృష్టిలో దుర్లభము.' అని తలఁచెను. స్త్రీయయ్యు తన స్త్రీత్వమును మఱచి ముద్దిడుకొనెను. మరల మరల నలంకరించెను. పునః పునః పరిశీలించెను. దృష్టి దోషము దగులునేమోయని భయపడెను.

ఆమె ఏమిచేయు చున్నను లాలాబాయి మేమియు నడ్డుచెప్పలేదు. గౌరవాదరములతోఁ జూచుచు 'నవతి మచ్చరములేని మానినిగదా' అని యనుకొనెను. 'నా హృదయ మీమెకుఁ దెలియదుగదా!' అని లోలోనఁ జింతించెను. శతధా జహనారాబీగమున కానందము గూర్చుటయే యామె ముఖ్యోద్దేశము. రాణియన్న నామెకు దేవత. ఆమె నౌదార్యఖనిగా. దుర్లభదేవతగా లాలాబాయి తలఁచుట క్రొత్తకాదు గదా!

రాజ్జీమణి యానందమునకు మేఱలేదు. తానెంతయో ఘనకార్యమాచరించితిని యామె యమాయిక బుద్ధితో ననుకొనుచుండెను.

విలంబనములతో వర్ణనములతో విసిగింప దలఁపు లేదు. సాయంకాలమయ్యెను. సంధ్యాకాలము దాఁటెను.

నక్షత్రగమన మయ్యెను. చంద్రోదయము సంభవించెను.
వెన్నెల లరుదెంచెను.

ఱాలాబాయి నేడు నిరవధికానందమతియై గన్పట్టు
చుండెను. సుస్నాతయై దైవమందిరమునకుఁబోయి ప్రార్థన
మొనరించెను. దైవప్రసాదమును గనులకద్దికొని యారగిం
చెను. భోజనమొనర్చెను.

రాజ్ఞీమణితోడ్డేట గంభీరయై పడకటింటికి వచ్చెను.
అచ్చట నంతకుఁబూర్వమే 'అహమ్మమషా' యామెరాక
నిరీక్షించుచు మృదులతల్పముపై హుక్కాత్రాగుచుఁ
గూర్చుండియున్నాడు.

పదునేడవ ప్రకరణము

(ఆ త్మ బ లి)

ఆమె రాకను గాంచిన యహమ్మదుషా ఆనందమునకు మేరలేకపోయెను. ఉత్థితుడై యెదురేగెను. మహారాజ్ఞ యామె నచ్చటవిడిచి చిఱునగవుతో వెడలిపో నుండెను. అంతలో లాలాబాయి యామె పాదములను తలవనితలంపుగా స్పృశించెను. ఆస్పర్శతో బాటు రెండు కవోష్ణగాష్పబిందువు లామె పాదపద్మములపైఁ బడెను. జహనారాబీగము దిగ్భ్రమనుచెంది లేవనెత్తి 'చెల్లెలా! భయములేదు' అని ముద్దిడుకొని వీపుతట్టి వెడలిపోయెను.

అచ్చట అహమ్మదుషాయు లాలాబాయియు మాత్రమే యున్నారు. సంపూర్ణముగ సౌందర్యోపేతముగ నలంకరింపఁబడిన పడకటింటియం దమూల్య సుగంధకర్పూర దీపములు వెలుగుచున్నవి. ప్రకృతియంతయు నిశ్శబ్దముగా నున్నది. అప్పుడే పండ్రెండుగంటల నగారామ్రోగెను. ఒకరి నొకరు పలుకరించికొనలేదు. అహమ్మదుషా యామె సౌందర్యమును, తీవిని గాంచి యామె తనయర్ధాంగియని తెలిసియు, దేవీసన్నిధానమునకుఁ బోవ జంకెడు రాక్షసునివలె దూరముగా నిలుచుండియుండెనేగాని పలుకరింపనైన సాహసింపలేదు. తుదకెట్లో సాహసించి 'దేవీ! నాఁడు నిన్నుఁ జెఱిపట్టి తెప్పింపఁ బ్రయత్నించిన యీ దాసుని మనసారక్షమింపవలెను' అని మాత్రము పలుకఁగలిగినాఁడు. ఆమె యెట్టిజవాబు నీయలేదు. రెండునిమిషములు, మూడునిమిష

ములు దొరలిపోయినవి. ‘ప్రేయసీ! రాజపుత్రికలకు దీర్ఘ
కోపములుండును గాఁబోలు! అట్టివాని నమాయకుండనగు
నాపట్ల చూపకుము. నేను నీదాసుండను’ అని పలికినాఁడు.

లాలాబాయి మాటుపలుకలేదు. తలవంచికొనియే
నిలుచుండినది. మేలిముసుగు గూడఁ దొలఁగలేదు. అహ
మ్మదుషా కాముకుడయ్య సరసుఁడుగావున ‘దేవీ! నాయం
దెట్టి దోషమున్నదో తెలిపి నన్నేలికొనుము’ అని పలుకుచు
సాహసించి దగ్గఱకువచ్చి మేలిముసుగును మెల్లగాఁ దొలఁ
గించినాఁడు.

అహో! ఆశ్చర్యము! ఆమెయందము! అయ్యది వా
నిని దిక్కుదోచనివానిఁగాఁ జేసినదనిచెప్పినఁ జాలును. కాని
యామె పద్మసఖిమగు ముఖమునఁ గన్నీటిబిందువులు ముత్య
ములవలె జాలువాటుచున్నవి. నయనము లుబ్బియున్నవి.
తటాలున మేలిముసుగును సవరించికొని దూరముగఁ
బోయెను. అంతట నిబ్బరములేని యా కాముకుఁడు ‘దేవీ!
దుఃఖింపనేల? నా యపచారములు తమింపుమా., నేను నీకు
నిరంతరము దాసుండను’ అని పలుకుచుఁ జీరవచ్చెను.

అంత లాలాబాయి కన్నెత్తిచూచెను. ఆమెచూపులు
నిశితములై విద్యుద్రదేఖలఁ గ్రక్కుచుండెను. ముఖము గం
భీరమై వినమ్రమై యుండెను. ఆమె కలకంఠ కంఠముతో
ముక్తకంఠియై యిట్లు పలికెను:

‘ప్రభూ! మీరు నాకు దాసులు గావలదు. మీకు నే
నర్థాంగిగా నేర్పడియే యున్నాను. మీదాస్యమును గోరియే

గదా నా సోదరులు నన్ను మీచరణదాసిగా నర్పించినారు! విశాల విశ్వంభరాస్థలిగూడ మీకు దాస్యముచేయుచున్నది గదా! అనేక రాజపుత్రాంగనలు మీ పాదపద్మ సేవలోలు రైయున్నారుగదా! జహనారాబీగమువంటి పవిత్రాంగనయే మీ చరణదాసిగదా! అట్టిచో మీరు నాకుదాసులై యామె యెడ నపచారముగావింపకుండు. ఆమె సేవకు సతీత్వమునకుఁ గృతఘ్నులు గాకుండు.

నాఁడు బంధించి తెచ్చితి ననియు నందులకు ఊమింపు మనియు నేఁడొక యబలను, నిస్సహాయను, నన్ను, వంటింటి కుందేలువలె నీ పడుకటింటియందున్న కాంతను గోరు చున్నారు! అది తప్పు. కేవలురుగాని మహావీరులను భయద రణరంగమున మూఁడుచెఱువులనీళ్లు త్రావించి ముప్పుతిప్పలు పెట్టఁగలిగిన మీర లిట్లు కేవల మొక యబలాసన్నిధాన మునఁ బలుకుట తుచ్ఛమగు ఈ తనువు నాసించిన కాము కత్వము చేతనేగదా! ఇట్టి మోహాలాలసత్వము, ఇంద్రియ బానిసత్వమేగదా యబలాదాసుఁడనని మీచేతఁ బలికింపఁ జేయుచున్నది. ఇది యవమాన సమర్థ మగువిషయమేగదా!

మఱచితిని. నాఁడు బంధించి తెచ్చితి నంటిరిగదా? నాఁడు నా మానము జహనారాబీగము గాపాడఁ గలిగినది. కాని, నేఁడు నా కౌరవము నెవ్వరు గాపాడఁగలరు? అర్ధాంగీ రూపమున వాఘేలీ రాజవంశజను, సురక్షిత మందిరము నుండి నీ యంతఃపురమున నీ యర్ధరాత్రమున నీ కేళికా గారమున నీ సమక్షమున, నే సమ్మతించినను సమ్మతింప కున్నను నీ యనుభవమునకు, నా పాపకర్మానుభుక్తికి సిద్ధ

ముగా నున్నాను గదా! నేడు కోటి జహనారా బీగములు
గాని, శతకోటి సైనికులుగాని నన్ను గాపాడఁజాలరు గదా!

స్వామీ! నాఁడు చెఱపట్టుటకు నేటి ఈ పరిస్థితికి
భేదములేదు. అయినను నాకు భేదములేదు.

సోదరుల రాజ్యము, జహనారా ప్రాణము నిలుపఁ
గలిగితిని. ఇంతకంటె ఘనమగు కార్యమును ఈ శరీర
మును అమ్మిగాని నమ్మిగాని యేమిచేయఁగలను? భౌతికము,
పరిణామ స్వరూపము, అహర సంకర్షకము, నశాశ్వతము,
రోగసదనమును నైన యీ నీటిబుడగను మీ రాసించి
యింతటి మహోపకారము చేయఁగా నే నేల సమ్మతింప
కుండవలెను?

కాని, ప్రభూ!' అని పలుకుచు నుద్రేకవశమునఁ
బగులుచున్న గుండియల నదుముకొనుచు లాలా యిట్లు
పలికెను:

‘నేను యోగిని గాను. మానావమానములఁ బాటిం
చు భౌతిక ప్రపంచమున మెసలుదానను. రాజసము, వంశ
మర్యాద మాకు వెన్నతోబెట్టిన విద్య. ఉగ్గుతోఁ ద్రావిం
చిన యీ ఊత్రరస మింకను ఆటిపోలేదు. లోకములో
మానాధికమగు పదార్థము వేటొందులేదు.

మహమ్మదీయునకు వివాహితనై తినని లోకమంత
టికిఁ దెలియును. నాసౌశీల్యతను లోకము తప్పక యవమా
నించును. కాని, యీ కళంక పంకమును నిశ్శేషముగాఁ
బ్రక్షాళించి కీర్త్యంబరమును స్వచ్ఛముగాఁ జూపఁ గల

కార్యవిధానము నా చేతులలోఁ గలదు. అయ్యది నాశక్తికి
మించిపోలేదు.'

ఇట్లు పలికి శాంతవినయ గభీరయై యిట్లు మరల
పలికెను: 'ప్రభువా! ఆగ్రహింపకుఁడు. నిన్నుఁ జూచిన నాకు
జాలియగుచున్నది. చక్రవర్తి స్థానమును పూర్వజన్మశత
సుకృత ఫలితముగాఁ బొందితిరి. విద్యావివేక సంపన్నత్వము
గలదు. అరివీర కంఠ లుంతనశక్తి బాహువులలో నున్నది.
పరిపాలనాదక్షమేధ గలదు. అట్టి మీరు మానినీజన మానా
పహరణమునకు మద్యపానమునకు లోనగుట యెంత యప
చారము! దీపముండియు దీపమార్చికొను చున్నారు. చేత
రత్నముండియు బిచ్చమెత్తుచున్నారు. లోకము మిమ్ముఁ
దలంచి తల్లడిల్లి పోవుచున్నది. మానవతులగు రాజపుత్రాం
గనలు కలలోనహితము నిదురరాక మిమ్ముఁ దలంచి భయ
పడి గుండియలువగుల రోదించుచున్నారు. ఈ తుచ్చ తను
వుపై నింత మమకార విభ్రాంతు లేల? ఇం దేమి యసాధా
రణ విశేషము గలదు?

మీకు నచ్చినను నచ్చకున్నను నే నొక్క హితోప
దేశము చేయుచున్నాను. సతీమతల్లియగు జహనారాబీగ
మునకు అపచారము సలుపకుఁడు. ఆమెను గాదని యన్య
కాంతను గోరకుఁడు.

నా సోదరులును ఆశాబద్ధులై నన్ను విక్రయించినను
స్వామిద్రోహులు గారు. కృతఘ్నులు గారు. నరనరంబునఁ
బరమ శౌర్యప్రతాపములు తొలకు పవిత్ర వీరరక్తము

ప్రవహించుచున్నది. వారు నీ కడనుండిరా మీ రెన్ని కార్యములనైన సాధించికొని రాజ్యము నిష్కంటకముగ, నిరుపద్రవముగఁ బాలింపఁ గలరు. కుటిల రాజనీతి మర్యాద ననుసరించియైన, రాజ్యక్షేమార్థముగా వారిని విడువ వలదు.

మిమ్ము నేను మోసగించితిని. ఇందులకు భగవంతుఁడు విధింపనున్న యెట్టి శిక్షనైన భావి భవములలో సంతోషముతో ననుభవించును. కాని నా యీ శరీరమునుతాకుటకుఁగాని, కన్నెత్తి చూచుటకుఁగాని మీ కధికారము నే నీయఁజాలను. ఈయను. ఇది పరమేశ్వర దత్తశరీరము. మహత్తరమగు రాజ్యమణి ప్రాణమును గాపాడుటకు, సోదర రాజ్య ప్రాప్తికి, వారి సాహాయ్యమున మీరు నిష్కంటకముగ రాజ్యమేలుటకుఁగాను నే నీ వివాహమున కొడంబడితినని యింతకుపూర్వమే చెప్పియున్నాను. అంతియగాని తుచ్చకామసుఖముల నీ మూలమునఁ బడయుటకుఁగాదు.

నేను రాజపుత్రాంగనను. తరతరంబులనుండి సుప్రసిద్ధము, స్వచ్ఛము, అవమానరహితము నైన పవిత్ర రక్తము శరీరమునఁ బాటుచున్న వీరోత్తముని పుత్రికను. నాజనని వీరపత్ని. అట్టినేను పితలకుఁ గళంకము తేజాలను. మీకర్థాంగి నైతిననుమాట మాత్రము నా ప్రార్థనవశమునఁ దప్పకున్నను, నిట్టిపనుల మూలమునఁ గొంత వఱకైన లోకోపకార పుణ్యము సంపాదించితి నను విశ్వాసమువలని యూరట గలదు. కానఁ జింతింపను. అదిగాక యీ శరీరము అప

విత్రము గాలేదని, కాజాలదని లోకమునకు నేను నేడే వ్యక్తము చేసికొందును.

ప్రభూ ! నన్ను క్షమింపుడు. మీదృష్టిలో నేను ద్రోహమూర్తిని. వివాహమునకొడంబడి, పరిణయానంతరము పడకటింటికివచ్చి ధిక్కారమొనర్చిన నీచురాలిగా మీదృష్టిలోనున్నాను. మీకుఁ గోపకారణగా నున్నానని నాకుఁ దెలియును. కాని నేనేమిచేయఁగలను? నేను దురహంకారిణిగ, నీచుగా భావమున్నచో నేనేమి యనఁగలను? మీ పాదములపైఁబడి వేడికొందును.

నేను మిమ్ము దూషింపను. మీ యజ్ఞానమునకు మాత్రము జాలి చెందుదును. ప్రభూ, నాయంతిమమగు కోర్కె యేమనఁగా నిరకముందెన్నఁడు నావంటి రాజపుత్రాంగనను సంతఃపురమునకుఁ దెచ్చికొను యత్నమునకుఁ గడంగకుఁడు. దేవుఁడు మిమ్మార్యదించుఁ గాక !

మహమ్మదీయ కులమునకుఁ గోడలైపోయెనను నపయశఃపంకమును నేడు నాక్షాత్రరుధిరమను పవిత్ర భాగీరథీ తోయములచే గడఁగివైచుచున్నాను. ప్రాణము లెంత నిర్లక్ష్యములై మాదృశులకుఁ గాన్పించునో, మానమెంత పవిత్రమై గోచరించునో భవాదృశులు నేడెఱిగికొందురు గాక ! బలముగలదని, సంపదగలదని, యధికారముగలదని, సర్వము తనకులోబడునని తలఁచు నీవంటి పరిపాలకులు తమ బలసంపదధికారములు తృణమునకుఁ గొఱగానివని

నేడు త్రికరణములఁ దెలిసికొందురు గాక ! పరాత్పరుఁడు నాయీకృత్యము నానందముతో సమ్మతించునుగాత !

పరలోకమునకు మహమ్మదీయుల కరవాల ద్వారమున నేగిన నాపవిత్రజనకుని పరమప్రపూతాత్మ తన ముద్దుల తనయయొక్క మానరక్షణచణమైన రక్తముచే తర్పితమగునుగాక ! పవిత్రభరతమాత నన్నాశీర్వాదించును గాత !

అని పలుకుచు మెఱుపుమెఱసిన చందమున మొలనున్న సన్నని బాకును దీసి కంఠప్రదేశమునఁ బిడివఱకు దిగునట్లు తటాలునఁ గ్రుచ్చికొని రక్తప్రవాహమున లాలాబాయి నేలఁబడిపోయెను.

కామాంధ్యముచేతను, మదిరాపానముచేతను, రూపవిలోకన విభ్రాంతిచేతను స్తబ్ధుడై ప్రపంచమే మఱచియున్న అహమ్మదుషా యిప్పుడు జరిగినవిషయము గ్రహించుకొనెను.

ఇంతలో ద్వారము వగులునట్లు కేకలు వేయుచు 'తలుపు ! తలుపు ! తీయుము తీయుము !' అను జహనారా కాతర స్వరము వినఁబడెను.

పదునెనిమిదవ ప్రకరణము

(ఆత్మబలి యనంతరము)

అహమ్మదుషా చిత్రప్రతిమవలె నిశ్చేష్టుడై యుండుటచేతఁ దలుపుతీయుటలోకొంతజాగయ్యెను. కాని యింతలో లబ్ధసంజ్ఞుడై కవాటము దెఱచెను. జహనారా కంపితస్వరముతోఁ గంపమాన శరీరలతికతో దుఃఖించుచుఁ, బ్రాణప్రయాణములో నున్న లాలాబాయిచేతఁ బడిపోయెను. 'సోదరీ! సోదరీ! పలుకవా! నీశీలమెంత పవిత్రమైనది! నన్ను తుమింపవా! తుమింపవా!' అని పిచ్చి కేకలు వేయసాగెను.

లాలాబాయి కష్టముపై కనుతెప్పలెత్తి చూచి యెక్కువప్రయత్నమున రెండుచేతులుచేర్చి నమస్కరించి ప్రక్కవాటుగా నొఱఁగి ప్రాణములను విడిచెను. అంత రాణియు నహమ్మదుషావైపు సాభిప్రాయముగఁ జూచి తలవ్రాల్చికొనెను. అంత నహమ్మదుషా 'ప్రేయసీ! నేనేమియు నీమె శీలభంగమునకుఁ దలపెట్టలేదు. కాని, వివాహపూర్వమే ఈమె నిశ్చయము దెలిసియుండిన బాగుండెడిది. నే నీమెను హత్యగావించితినిని లోకు లనుకొనెదరేమో! వాఢోజీసోదరు లనుమానింతురేమో! ఈ యకాలప్రళయము నాదూరదృష్టి హీనతచే నేర్పడినది' అనెను.

అంత రాణియిట్లనెను: 'ప్రభూ! అట్టికళంకము మీకు రాదు. అట్టిదిరాకుండ యీ యుదారచరితయే చేసినది!' అనుచు లాలాబాయి తనకువ్రాసి తనగదియందు వైచిన లేఖను చూపెను. అహమ్మదుషా యిట్లు చదివికొనెను:

‘సామ్రాజ్య జహనారాబీగమునకు మీ ప్రియమైన చెల్లెలు లాలాబాయి కడసారి ప్రణామములు.

నీ పవిత్రప్రాణములు నిలుపుకొనుటకు, నాసోదరులు లబ్ధసర్వస్వములగుటకు నభినయించిన వధూపాత్ర యీనాఁడు నవాబుగారి పడకగదిలో విసర్జించి, నన్నీయాటకై పంపిన జగన్నాటక సూత్రధారిని చేరఁబోవుచున్నాను.

నేను సుప్రసిద్ధ క్షత్రియబాలికను గావున, నొంటరిగానున్న ‘అహమ్మదుషాను’ నేనే నానిశితకరవాల మూలమున వధింపఁగలను. అందుపై బలపరాక్రమ కుటిల రాజనీత్యుపేతులగు నాసోదరులు సర్వరాజ్యము గబళింపఁ గలరు. అయినను నీకు వైధవ్యమును దెచ్చిపెట్టుపాపమునకుఁ గాని, మహమ్మదీయ కరగ్రహణము చేయఁబడిన యీ తనువును నిలిపికొనుటకుఁగాని, మానిసీశీలచోరుఁడయ్యుఁ బరిపాలనాదక్షుఁడగు నీతని శాహుదుర్గమునుండి రాజ్యము నగతికముగాఁ దప్పించుటకుఁగాని యిచ్చలేకుండుటచే ఆ పని నాయధీనములోనిదయ్యుఁ జేయను. నాశీలమును గాచికొనుటకుఁగాను నా బుద్ధిపూర్వకముగ నాకై నేను నవాబునకుఁ గొంత హితబోధగావించి యనంతరము ప్రాణత్యాగము చేయుచున్నాను. ఈ ప్రాణము క్తి నవాబుమూలమున నైన దని నా కశేబరమును జూచినయనంతరము దలఁపకుండు. అట్టి యపనింద యాతనిపైఁబెట్టి యంతఃకలహములు రాజ్యమునఁ జెలరేఁగజేయుట కిష్టములేక యీ విషయము వ్రాయుచున్నాను. నవాబు కేవలము నిర్దోషి. పెండ్లాడియు నాతని మోసగించి పరలోకప్రయాణమునకు సమకట్టిన నేనే యాతని

యెడ నపచారమును సలిపితిని. నీవు త్తమురాలవు. కేవల దేవీస్వరూపిణివి. నీవుండుటచేఁ ప్రజలకుఁ గన్నబిడ్డలకుఁ బోలె సుఖముగలదు. కావున నీవు దీర్ఘకాలము జీవింపుము. నా తప్పులను మనఃపూర్వకముగ క్షమించి నా కు త్తమలోకములు గలుగునట్లు పరాత్పరునిఁ బ్రార్థింపుము. నా సోదరులకుఁ గడ సారి ప్రణామములు దెలుపుము. హిందూమహమ్మదీయ సౌఖ్య మునకై అహమ్మదుషా నిరంతరము పాటుపడఁ బ్రార్థించు చున్నానని నా తుదివాక్కుగా నవాబునకు విన్నవించి నా యీ యాత్మవధోద్యోగమును క్షమింపవలసినదిగాఁ గోరుము. నా సోదరులసాయమున, నీబుద్ధిబలమున, బలశాలియగు నహమ్మదుషా రాజ్యపరిపాలనము సక్రమముగా సాగించు నట్లు భగవంతుఁ డనుగ్రహించుఁగాక! సోదరీ! సెలవు. నన్ను మఱచిపోమ్ము. ఇట్లు నీ చెల్లెలు, లాలాబాయి.

ఈ లేఖను బఠించిన యహమ్మదుషా హృదయము ద్రవీభూతమయ్యెను. లాలాబాయి సౌజన్యతయు, మహత్తర త్యాగమును, శరీరమును బులకరింపఁజేయు రక్తమునఁ బొరలాడుచున్న యామెపవిత్రకళేబరమును జూచి కన్నుల నీరు విడిచెను. హిందూమతము రాజపుత్రశౌర్యము అనువాని మహత్తరమహిమను దలఁచి స్తంభితుఁడయ్యెను. హృదయ మున సంస్కార బీజములు మొలకలెత్తెను. అప్రయత్న ముగ 'దుర్లభరత్నము జాతిపోయినది. అమృతభాండము పగిలిపోయినది' అని బిగ్గటగఁ బలికెను.

అంత రాణి తెలివిని గోల్పోవక సమయోచితయై యా యర్ధరాత్రముననే వాఢోజీసోదరుల నటకు రప్పించెను.

వారు కారణమెఱుంగక వడివడి పరుగిడివచ్చిరి. రాణి బోరున నేడ్చుచు లేఖను నొసంగి లాలాశాయి కళేబరమును చూపెను. వారు కర్కశ హృదయు లయ్యు మొదలు నటికిన కదళీద్యయమువలె గుప్పనఁ గూలిపోయిరి. నవాబు వారి చెంతకుఁబోయి 'అయ్యలార! నన్ను క్షమింపుఁడు. ఈమె మరణమూలమున మనకు మఱియు నెయ్యము దృఢ పడినది. యథాప్రకారము రాజ్యభారమును వహించి నాకు సాయముగా నుండుఁడు' అని పలికెను.

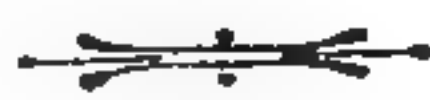
దుఃఖాక్రాంతులై యున్న సోదరుల కీ వాక్యములు వినఁ బడలేదు. తమ తుచ్ఛభోగలాలసతయే సోదరీ ప్రాణత్యాగ కారణమయ్యెనని వారు వాపోవసాగిరి. అంత రాజనీతిజ్ఞురాలగు రాణి యిట్లనెను: 'అన్నలారా! దుఃఖించి మరల యీ దేవతాంగనను తేలేము. ఈ మహత్తర పాపకార్యము జరుగుటకుఁ బ్రథమకారణము నేనుగా నేర్పడియున్నాను. ప్రాణమునకుఁ గ్రాణము గావలసివచ్చుచో నా యసురులనే గైకొనుఁడు' అని గంభీరముగ మృదువుగఁ బలికెను. ఈ మాటలతో సోదరుల మనస్సులు తేటికొనెను. అహమ్మ దుషా యేమియుఁ బలుకలేక పోయెను. రాణి మరల 'మీకు నిజముగా నా ప్రాణములు గావలసినచో గైకొనుఁడు! నే నడ్డుపెట్టను. బీగమునైనను నేను గూడ మానవాంగననే!' అనెను. అంత వాధోజ్ఞ సోదరులు చేతులు జోడించి 'అమ్మా! చెల్లెలు పోయినది. అక్కవు నీవు మమ్ము లాలించి పాలించి కాపాడుటకు నాశీర్వాదించుటకుఁ

గావలెను. మీరు లేనిచో మాకంతయు నంధకారమే ' అనెను.

అంత రాణి యిట్లనెను: ' అట్లయినచో, జనిపోయిన యీ సోదరికి మరణించిన మహారాజుకి జరుగవలసిన సకల గౌరవములతో నంత్యక్రియలు జరుగనిండు. ఈ పవిత్ర కళే బరము హిందువులచే తాఁకఁబడి హిందూమతధర్మ ప్రకారము తుదిసంస్కారములు మీ చేతులమీఁదుగా చేయఁబడనిండు. ఈమె పేరున నీమె శల్యముల నొక సువర్ణ పేటిక నుంచి యొక మహత్తర సమాధినిగట్టి యందుపై నీమె త్యాగమును గూర్చి సువర్ణాక్షరములతో లిఖించి భక్తితో మనమందఱము పూజింతము ' అనెను. నవాబు నట్లే అనెను. సోదరులు పరమానందముతో సోదరికి తుదిసేవను చేయ సిద్ధపడిరి. నవాబు. వేఱొక మందిరమున నిద్రించుటకు వెడలెను.

జహనారాబీగమప్పటికిఁ దగినయేర్పాటులు గావించి యంతఃపురమున దసగదికిఁ బోవుచుండెను. అట్లుపోవుచు నొకగదియం దంతటి యర్ధరాత్రమున మాటలసవ్వడి యగుటచే నిలిచెను. ఆ మాటలనుమానాస్పదముగ వినవచ్చుటచే ' నేమైయుండ వచ్చునా ' అని యచ్చటికిబోయి నిలిచెను.

ఆ స్థలమున వినవచ్చిన యీ క్రింది సంభాషణ మీమె నాశ్చర్యసంభృతగాఁ బొనరించెను.

పందొమ్మిదవ ప్రకరణము

(సరళ యెవ్వరు)

జహనారాబీగము ద్వారమున కీవలనుండియే సర్వమును నేకాగ్రచిత్తయై జాగరూకతతో వినుచుండెను. ఒక పురుషకంఠమును, స్త్రీకంఠమును వినవచ్చుచుండెను. ఆ స్త్రీ స్వరము తనకుఁ బరిచితమైయుండుటచేతను, పురుషుఁడంతఃపురమున కర్ధరాత్రమున రాగలుగుటచేతను, నాశ్చర్యావమానానుమాన కోపములకు లోనయ్యెను. అయినను ధీరోదాత్తగావున నేమియో విందమని మునికాళ్లలో నిలుచుండి నిశ్శబ్దముగా వినుచుండెను.

పురుష॥ దైవకృప నిరుపమానమగుటచే నిన్ను నేటికి దెలిసికొనఁ గలిగితిని. నీ చరితమును దెలుపుము.

స్త్రీ॥ నాథా! చెప్పటకేమున్నది?

జహనారాయాగ్రహము పట్టరానిదయ్యెను. అయినను శాంత గభీరగావున మిన్నక వినుచుండెను.

మరల నబలాకంఠము విననయ్యెను.

‘స్వామీ! పూర్వజన్మ సుకృతలేశము శేషించియుండుటచే నా ప్రాణము మీకై వేచి నిలిచియున్నది. నేను పడిన కడగం డ్లన్నియిన్ని యనరాదు. నాటి భయంకరయుద్ధము నామనస్సున నిప్పటికిని దర్పణమువలె ప్రతిఫలించుచునే యున్నది. ఆనాటి కీ జహనారా యాతేండ్ల బాలిక. దాని

నపుడు లాలించు నీ పుత్త్రవతి నగుటచే వాత్సల్యము గోయ
రానిదయ్యెను'

జహనారా స్తంభించిపోయెను. ఈమె యెవరినిగూర్చి
మాట్లాడుచున్నది అని యనుకొనెను. ఇంతలో స్త్రీ మరల
పలికెను.

‘జహనారాబీగము మన ప్రతిమాదేవియే, నాయక్క-
పుత్రియేగదా!’

ఈ వాక్యముతో జహనారా హృదయము గదలి
పోయెను. ఆమెకు సర్వవిషయములు మంచు విడివడినట్లు
విడివడుచుండెను. సూర్యకిరణములచే నంధకారమువలె సంశ-
యతిమిరము దూరమగుచుండెను. మహత్తరానందము
గలుగుచుండెను.

పు॥ అట్లా! అట్లా! అందులకే నాబిడ్డకు నటువంటి దుర్లభా-
దాత్తగుణము శోభిల్లుచున్నది. ప్రేయసీ! ఎంత
సుదినము! ఎంత సుదినము! ఎన్నాళ్లకుఁ దెలిసి
కొంటిని!

స్త్రీ॥ అహమ్మదుషా జగత్సింగు నన్యాయముగా యుద్ధ-
రంగమునఁ దన కఱకు ఉడిదమునకు బలియిచ్చి
యాతని రక్తముచేఁ బ్లావితమైనట్టి యాతని సర్వ
సంపదలు గొనెను. ఆసంపదలతోఁగా తీ ప్రతిమనెత్తి
కొనిపోయి పెంచిరి. ఇది జరిగి నేటికిఁ బదునై దేం-
డ్లయినది. ఈమె పదునై దేండ్లయీడున నుండునపుడే

“అహమ్మదుషా” వివాహమాడెను. ఇంక నాస్తితి వినుము.

ఆ యుద్ధముజరిగిన వెనుక మీరుగానరాలేదు. మీకై వెదకితిని. పలవించితిని. తొమ్ము బాదుకొని హోయని యా క్రోశించితిని. ప్రతిస్థలము వెదకి వేసరి నేనెంత యలమటించి తినో, మీ చరణారవింద దర్శనభాగ్యము దుర్లభమైనందు లకు నేనెంత యారాటపడితినో ప్రభూ! ఆ పరాత్పరునకే తెలియును. ముఖ ప్రక్షాళనముగాని, స్నాన ధర్మముగాని, సక్రమ భోజనముగాని నే నెఱుంగను. ఉన్నాదినై పోవుదు ననుకొంటిని. కాని నాహృదయము వజ్రనిర్మితము. ఇది పగులలేదు. తుదకెట్లో దుఃఖ ముపశమింపఁజేసెకొని యీ యననుల యంతఃపురమును బ్రవేశించితిని. మనప్రతిమపై గల వాత్సల్యమే యిందులకుఁగారణము. దాని ముఖమైసఁ గనఁబడుచుండుటచేతనే యింతవఱకుజీవించియున్నాను. ఆమె కు నే దాసినై ప్రచ్ఛన్న వేశమున నున్నాను. నన్నామె గుర్తింపలేకు. నేను రాజపుత్రస్త్రీనై గాక గౌరవనీయు రాలనని తెలిసికొని నాబిడ్డచండముననే వర్తించుచుండును. మిమ్ములను జూచు శుభసమయము వచ్చునేమోయని యా శించికొని మీదర్శనానంతర మనువులువీడ్చి సంకల్పించితిని. ఆశాజీవినై బ్రతుకుచున్నాను. అట్టియెడ దైవము మిమ్ము నా బహుజనసంగితి పుణ్యమువలనఁ జూపించెను. ఆనాఁడు మీరు సిద్ధిసమాధికడ జహనారాబీగమును బంధింపవచ్చిన సమయమున దొలుతటిసారిగా మిమ్ము చూచితిని. ఆశ్చర్య

సంభ్రమ చకితనైతిని. కాని మీబలవంతసింగు నామము నన్ను కలవర పెట్టినది. సార్థకనామమైన ప్రతాపసింహ హ్వయము దాల్చిన నాభర్త యిట్టి మాటుపేరు ధరింపవలసి వచ్చినదేయని మిక్కిలి భేదించితిని. మీనుదుటఁగల యదృష్టసూచకములగు నంగమచ్చములఁగాంచి మిమ్ములను నా హృదయాధినాథునిగాఁ బ్రాణేశ్వరునిగాఁ దుది నిర్ణయము చేసికొంటిని. నాటితోఁ దీటిపోయినదనుకొనిన మన యీ యైహికసంబంధము పూర్తిగా విడివడలేదనియు నెఱిగితిని. నామహత్తర పుణ్యరాశి నీరూపమునఁ గాన్పించినదని తెలిసి కొంటిని. అనేక కష్టముల ననుభవించితిమి. ప్రణయరాజ్య ద్వారమును చేరకమున్నే యుద్ధము మనకోరికలను ద్రెంచి వైచినది. నేడట్టి యాలోచనల కుత్సాహములేదు. ఆ ప్రదేశమున విజ్ఞానశిఖలు చింతాధూమపూర్వములై యుడ యించుచున్నవి. నాపాలింటిదైవము సర్వస్వమునగు నిన్ను నాకు మరల భగవంతుఁడిచ్చినాఁడు. నాకింతియచాలును. ఈ యవనాంతఃపురప్రవేశ కారణము మీకు తెలియకపోవు టయు, జహనారాయందలి నా మమకారము గారణముగా నేర్పడినవేగాని వేటుగాదని నీపాదముల యానగాఁ బలుకు చున్నాను.' అని పలికి నిశ్శబ్దముగా నేడ్చుచు బురుషుని పాదములపైఁ బడెను.

ఆతఁడు ప్రేమపూర్వకముగా నామెను గ్రుచ్చియెత్తి 'సాధ్వీ! దుఃఖింపకుము. ప్రతాపసింహుని ధర్మపత్ని సరళా దేవి ధర్మచ్యుతగాదని నాకుఁ దెలియును. నాకెట్టి యను

మానము లేదు. నీవు నాకుఁ గాన్పించితివి. నావంటియదృష్ట వంతుఁ డికలేఁడు. నేనెప్పటికిని నిన్నుఁ బ్రేమించు ప్రతాప సింహుఁడనే.' అనెను.

ఇట్లు పలికి బలవంతసింహా నామధేయుఁడగు ప్రతాప సింహుఁడు మరల వచించెను.

‘ప్రేయసీ! నాఁడు నేను యుద్ధరంగమున గొప్పగాయ ములచే సొమ్మసిలి పడిపోతిని. కన్నులుదెఱచి చూచునప్పటికి నేను సుప్రసిద్ధ వీరుఁడగు సంస్థానసింగుయొక్క యాదరణలో నుంటినని తెలిసికొంటిని. ఆ బియోలాసంస్థాన ప్రభువు నన్ను భ్రాతృప్రేమతో నాదరించి తగు నధికారమిచ్చి నాకు ప్రేమంపు టన్నయ్యెను. నేనాతని తమ్ముఁడనైతిని. ఇంత కంటెను నాజీవితమున విశేషము లెవ్వియు లేవు. పదునై దేండ్లు నిన్నుఁగూర్చి నేను పలుతెఱఁగుల వెడకించితిని. వేయివిధముల సహస్రదేవతలకు మ్రొక్కికొంటిని. లాభము లేకపోయినది. నిన్నాదినమున జహానారాబీగము - కాదు మనపుత్రియగు ప్రతిమ సన్నిధానమునఁ జూచితిని. అయినను నిన్ను నేను పోల్చికొనలేదు. యవనాంతఃపురదాసిని నిన్నుఁగానెట్లు గుర్తింతును? మనమెడఁబాయునప్పటికి నీ కిరువదియేండ్లు గూడ నిండుటలేదు. ఇప్పుడు పదునై దేండ్లు గడచిన వెనుకఁ జూచుటచే నీయందు శారీరకముగఁగలిగిన గొప్ప మార్పులచేతను బోల్చికొనలేకపోయితిని. అంతియ గాదు. మహారాజ్యయగు నాగర్భశ్రీమంతురా లిట్టి నీచదాసీ వేషమున నుండునని నేనెట్లు విశ్వసించును? ఈకారణములచే

నిన్నుఁ బోల్చికొనలేదు. అయినను నీరూపము నామదికి హత్తికొని యెచ్చటనో చూచిన ముఖమువలె గోచరించుచుండెను. ఆనాఁ డీవయస్సులో నీ మాతృదేవతారూపము నిట్టులనేయుండెను. కారణములేకయే నీయందొక ప్రేమగౌరవభావము నాకుఁ గలిగెనుగాని యిదమిత్థమని నిర్ణయింపలేకపోయితిని. నేటి కీ బలవత్తర ఋణానుబంధమెట్టిదో, యెంతపవిత్రమైనదో వెల్లడియైనది. నాకులేఖ తెచ్చిన రాయబారి నాతో నేమియు విశేషము చెప్పలేదు. నీవును లేఖలో నేవిషయమును వ్రాయక 'సరళ మీయర్థాంగియే' అనిమాత్రము వ్రాసి యందొక రాజాంతఃపుర ప్రవేశాధికారము నిచ్చు ముద్రకనుంచితివి. ఇది రాజకీయపు గుట్రయా, నా కపాయమునకై నవాబు పన్నిన పన్నుగడయా యనియు, రాజాంతఃపుర ముత్తమక్షత్రియుఁ డర్ధరాత్రమునఁ బ్రవేశింపఁదగునాయనియు, నిర్మలాంతఃకరణముతోఁ బ్రవేశించు నాకుఁ గష్టములు ప్రాప్తించినచోఁ గత్తియే కాపాడుననియు నిశ్చయించుకొంటిని. నేడు నవాబుతో లాలాబాయి సమాగమదినోత్సవముగావున నిదియే యదనని వచ్చితిని. నిన్నుఁ జూడఁగలిగితిని. ఇంక వీరభటుల చుట్టుకుఁగత్తులు నన్నుత్తరించినను చింతలేదు. ప్రేయసీ! నేను ధన్యుఁడను. మన పవిత్రప్రణయమునకు భలితముగా నిన్ను దర్శింపఁగంటిని. భాషింపనోచితిని. ఇంతకంటె నాకుఁ గావలసినదేమున్నది? ఈ యానందము పట్టజాలను.'

అని యాతఁడామెను దుఃఖహర్షావేగముతో నున్నాది వలెఁ బరిష్వంగ మొనర్చికొనెను.

రాజీమణియానందమునకు మేరలేదు. ఆమె కీవిషయములు కథవలెనుండెను. ఎదుటనున్న పవిత్రమూర్తులిరువురుఁ బినతండ్రియుఁ బినతల్లియునని తెలియుటచే నాకస్మికానందముచే నామెయున్నతయై స్తంభించిపోయెను. వెంటనే పిచ్చిదానివలె లోనికిఁ బరువిడి వారి పాదసాన్నిధ్యమునవ్రాలి 'నిర్భాగ్యనగు మీపుత్రిని' అనెను. ఆనందముచే వేటొక ప్రపంచమున నున్నవారివలెఁ బరస్పర సంశ్లేషమున నున్న చిరవియోగదంపతులకు స్మృతిగలిగి వెంటనే యామెను లేవనెత్తి 'బిడ్డా!' అని యూరార్చి 'భగవంతుఁడు మన పాలఁగలఁడు' అని పలికిరి. కతిపయ నిమిషములు నిశ్శబ్దముగఁ గడచెను.

జహనారా వారికి లాలాబాయి దుఃఖకరమగు మరణమును గూర్చి తెలిపెను. సరళా బలవంతసింగుల దుఃఖమింతింత యనరాదు. బలవంతసింగు తన పరాక్రమమును నిందించుకొనెను. తాను లాలాబాయిని గాపాడఁజాలక పోయినది మహాపాపమని నొచ్చికొనెను.

అనంతర మొకగంటకాలము సంతోషపూర్వకముగ నిష్ఠములై న విషయములనుగూర్చి మాట్లాడుకొనిరి.

అప్పటికి రాత్రి సుమారు రెండు గంటలయినది. ప్రకృతి నిశ్శబ్దమై నిస్తరంగ నీరధి ననుకరించి యుండెను. గ్రుడ్డివెన్నెల వెలుగుమాత్రము గానవచ్చుచుండెను. అంత

వివేకియు సమర్థయు నగు జహనారాబీగ మిట్లుపలికెను:
 'అమ్మా! పిన్నీ! నేనొక విన్నప మాచరించుచున్నాను.'
 సరళ॥ బిడ్డా! ప్రతిమా!

జహ॥ పిన్నీ! మనము దుఃఖనిమగ్నులమైయుండు సమయ
 మున భగవంతుఁ డానందమునుగూర్చినాఁడు. దీని
 యందు తబ్బిబ్బుపడి కార్యము చెడిపొనరాదు.
 కావున నీవును బాబయ్యయుఁ గలిసి యిపుడే సుర
 క్షితముగా నన్యులెఱుంగని రీతి పోవలసినదిగాఁ
 బ్రార్థించుచున్నాను. నేనెట్లును బతితనైతిని. ఇంక
 నిప్పుడు మీరు సురక్షితముగ వెడలుఁడు. పాపి
 దైవము మీతో నొకదినమైన సుఖముగాఁ గడుపు
 భద్రదావకాశమియలేదు.

అనుచుఁ గన్నుల నీరిడెను.

సర॥ బిడ్డా! నిన్ను విడిచి నేను మనఁజాలను. కఠిన హృద
 యవు గాకుము.

జహ॥ అమ్మా! అట్లుగాదు. నేఁడు నీస్వామి వచ్చినాఁడు.
 చిరకాల వియోగసంతృప్తుఁడగు నాతనికిఁ దగిన సేవ
 చేయుట ధర్మమని చెప్పటకు నేనెంతదానను? ఆల
 స్యమైనచో రాజపురుషులమూలమున రహస్యము
 బట్టబయలై మనమెల్ల నపాయములోఁ బడిపోవు
 దుమన. అప్పుడు నేను నాతండ్రిని రక్షించికొనఁ
 జాలను. తండ్రి! నీవు నీకుమార్తె వాక్యములను బొ
 టింపుము. ఇప్పుడు బేలతనము వలదు. నిమిష నిమి
 షము నపాయమే! అపాయమునఁ జిక్కినవెనుక

నేడు మనకిట నుపాయము సా సి . అని పలుకుచు నిరువురి పాదముల నంటెను.

సరళా ప్రతాపులు ప్రతిమాదేవి వాక్యములయందలి దూరదృష్టిని గమనించి తుదకెట్లో సమ్మతించిరి. అంత సరళ మరల నిట్లనెను: 'బిడ్డా! నీవు ప్రణయ దేవత నర్థము చేసికొనజాలని కాముకుడగు మూఘుని యగార మునఁ బడియున్నదానవు. నీ మంచి చెడ్డలను నేను పోయినవెనుక విచారించువారు లేరుగదా! హృదయ మపాయమును శంకించుచున్నది' అనెను. అందులకుఁ బ్రతి మ యిట్లనెను: 'అమ్మా! నవాబట్టివాఁడేయగునుగాక! కాని నాగీచినగీటు దాటువాఁడుకాఁడు. ప్రేమ యపాయమునే శంకించునుగావున నట్లు పలుకుచున్నావు' అనెను. అందు లకు సరళ మాటుపలుకలేక యామెను బిగ్గ కవుంగిలించి కొని యేడ్చెను. బలవంతసింగుహృదయము కరఁగి యుదార పురుషుఁడుగావున నిట్లనెను. 'బిడ్డా! నీవు వివేకివి, సమర్థువు అనునమ్మకముతో మేము నిన్ను విడిచిపోవుటకు సమ్మతించు చున్నాము. లోకకల్యాణార్థమే నీ జీవితముసునూ' అనెను. ప్రతిమ యానందముతో 'బాబా! నీ యాశీస్సు నిజమగుఁ గాక! లోకకల్యాణమున కీజీవితము నిరుపయోగమగునాఁడు వ్యర్థముగా జీవించుదాననుకాను' అనెను. సరళ 'బిడ్డా! ఎందుల కట్టిమాటలు?' అని దుఃఖార్తయై పలికెను.

అనంతరము ప్రతిమాదేవి తగు సన్నాహము లేర్ప ఱచి రహస్యముగా వేరువజాముననే సరళాప్రతాపులను గోటదాటించెను.

ఇరువదియవ ప్రకరణము

(దుష్టాలోచన)

వాధోః|| అప్పుడు మేము మిద్దె పై భాగమునుండి గవాక్ష మార్గమునఁ జూచుచుంటిమి. అప్పటికి లాలా మరణించి నెలయైనది.

అహా|| అప్పుడు?

వాధో|| ప్రభూ ! కడముట్ట వినుఁడు. సంస్థానసింగు శ్వేతాశ్వము నొకదానినెక్కి యాత్రోవను బోవుచుండెను. అట్టి యుత్తమహాయము మనలాయములలోగూడ లేదు. అప్పుడే పండ్రెండుగంటలు దివాణమునఁ గొట్టి నది. సూర్యుఁడు దుర్నిరీక్ష్యుఁడై. గగనమధ్యభాగమున నిలిచియుండెను. మఱియు మండుఁజెండలకాలము. ఇకఁ జెప్పవలయునా ! ఆతని ముఖమును గప్పి కొనుట కొక యాతపత్రమైన లేకుండెను. చెమ్మట ముమ్మరముగాఁ గారుచుండెను.

అహా|| కేవలము లుబ్బుఁడు, మూర్ఖుఁడుగాఁ గనఁబడుచున్నాఁడు.

వాధో|| నిజము. సరిగా వక్కాణించితిరి. మొఱటు కొండలలోబుట్టి యాతిప్పలలోనే పెరిగిన బోయవంటివాఁడు. తలపై మాత్ర మొక స్వదేశీయవస్త్రమును ఛత్త్రమునకు బదులుగా గప్పికొనినాఁడు. గుఱ్ఱము

చండమార్తాండ కిరణధాటికి దీర్ఘప్రయాణమునకు
నాఁగలేక బడలి మెల్లమెల్లఁగా నడచుచుండెను.
వాఁడుమాత్రమలసిగట్లు గాన్పింపఁడు. అప్పుడు నేను
భరింపలేక ఛలోక్తిగా సోదరునితోనిట్లంటిని: 'ఎవఁ
డా మహానుభావుఁడు? ముఖముపై గుడ్డ కప్పకొని
దౌడుతీయుచున్నాఁడు!'

అహ॥ సెబాను. నాకు నచ్చినమాటయంటివి. వానిగర్వము
చచ్చి కుప్పతిప్పలుగఁ గూలియుండును.

వాఛో॥ అట్లు కాలేదు ప్రభూ! అట్లయిన నింకేమి? అశ్వ
మును నిలిపి, సాధవాతాయనముగుండ గరినేక్షణ
ముల నా యనుజుని నన్ను విలోకించి పలుకరాని
దుర్భాషలాడెను. అవి నేను వచింపలేను. మీశొర
వమునకు వంశమునకుఁ గళంకమాపాదించుపలుకులు
గూడ పొగరుబోతై పలికెను.

అహమ్మదుషా॥ ఆ! ఏమనెను?

వాఛో॥ మండిపడి వాఁడిట్లనియెను. 'నేనేల ముఖముపై
గుడ్డ కప్పకొని దానిని దాఁచికొని దౌడు తీయ
వలెను? కామాంధులకుఁ ద్రాగుబోతులకుఁ బవిత్ర
యగు సోదరిని దార్చి భోగము లనుభవించు
రాజపుత్ర కులపాంసనులు, తుద్రకీటములు ముఖ
ముపై గుడ్డకప్పికొని దౌడు తీయవలెను. చని
పోయిన చెల్లెలికన్న బుద్ధిలో వేయిపాలు లేనివారు
పురుషులైన నపుంసకులుగదా! ఆనవాబునకు మీరు,

మీ కా కామాంధుఁడు సరిపోయినారు!' ఇట్లు పలికి వికటముగా నవ్వి మీసలుదువ్వి తలపంకించి నిలువక తీవ్రవన గుఱ్ఱమును బరుగెత్తించెను. వాఁడు పలికిన ప్రత్యక్షరమొక విషదిగ్ధశరమువలె తీవ్రవేదనాకరమగుచున్నది. నేటికి నాలుగుదినములైనది. ఇంతవఱకు మా కీ మహత్తరావమానముచే నిదుర సరిగాలేదు. భోజనము సక్రమముగ రుచింపలేదు. మమ్ములను దూషించుటయేగాక మా ప్రభువును, ప్రాణబంధువు నగు మిమ్ముగూడ ననరాని దుర్భాషల నాడినవానినిఁ దలఁచినచో నాకు దుర్భరముగా నున్నది.

అహమ్మదుషా సంస్థానసింగుప్రవర్తనమును దలఁచి రోషభీషణాకాండై 'ఆ! ఎంతమాట పలికినాఁడు. నవాబు స్త్రీలోలుఁడు, మద్యపాన రతుఁడునా! వీనిని పట్టించి వధించి కుక్కలకుఁ దత్పిశితఖండములు వేయించెదను. అప్పటికిఁగాని నా క్రోధానల ముపశమింపదు' అని యారక్తనయనుఁడు, ప్రకంపమానశరీరుఁడునై పలికెను. ఆతని వాక్కులకు మందిరమెల్ల ప్రతిధ్వనించి యల్లాడిపోయెను.

అంత జితోజీ యిట్లనెను: 'నవాబుగారు దీర్ఘాలోచన చేసి చెప్పటలేదని వచించుటకు జంకుచున్నాను.'

అహ॥ ఎట్లు?

జితోజీ॥ రాజపుత్రులకు మానము ప్రథమము. ప్రాణము ద్వితీయము. ప్రాణము సులభముగా నీయఁగలరు. మాన

మునకుఁజాలరు. మీరు సంస్థానసింగునకు విధింప
నున్న శిక్ష శిక్షగాదు. అయ్యది మన కోపశమన
మునుగాని మానగౌరవమునుగాని చేయఁగల శక్తి
గలదిగాదు.

అహ॥ మిత్రమా! నిక్కము వచించితివి. ఏమిచేయవలెనో
సెలవిమ్ము.

వాఛో॥ ప్రభూ! నేను సెలవిచ్చుటయేమి? విన్నవించెదను.
మాసోదరిని రాజాంతఃపురమును జేర్చితిమని వెక్కి
రించి విషమోల్లాసముల నాడినాఁడు. స్త్రీలోలు
నిగా మిమ్ము దూషించినాడు. ఇవి కానరానివియు,
ఆటనివియు, దుర్భరములు నగు గాయములు.
అవధరింపుఁడు. వానికి జగదేక సౌందర్యమూర్తి
పదునెనిమిదేండ్ల పుత్రికగలదు. అయ్యది మీ
కర్ధాంగి కాదగిన కన్యామణి. అట్టిజగదేకమోహన
సౌందర్యవతి జగతిలోలేదని పందెమువేసి ఘంటాపథ
ముగఁ జెప్పఁగలము. కావున మీరా బాలికను
వివాహమాడినచో నేటి మీ విచారము దీటిపో
వును. మనము తగిన ప్రాయశ్చిత్తము రాజపుత్రా
ధమునకుఁ జేసినట్లగును.

నవాబు సంతోషమునకు మేఱలేకపోయెను. అతఁడు
ప్రపంచమునే మఱచిపోయెను. అందులకుఁ దగిన యత్నము
లప్పుడే గావింపనున్నానని పల్కెను.

కుటిలురగు వాఛోజీ జితోజీలు మిక్కిలి హర్షహృద
యైరని వేఱుగఁ జెప్పవలయున్నా?

ఇరువది యొకటవ ప్రకరణము

(సంస్థానసింగు సభ)

సవాలు సహజముగాఁ గామాంధుఁడు. నేఁడు వక్ర చిత్తులగు వాఢోదీజితోజీల హస్తములలో నిటికికొనినాఁడు. అదిగాక యెంతయో విశ్వప్రయత్నముపై సాధించిన లాలా బాయి తనకుఁ గానిదై నశించిపోయెను. నేఁ డీతని కయ్యది పెద్దలోపముగా గన్పట్టుచున్నది. అట్టి స్థితిలో సంస్థానసింగు, పై కొండెములు వినెను. జగదేకమోహనాంగియగు బాలిక యాతనితనూభవయని తెలిసికొనెను. ఇంక నాతఁడేల తన పట్టువిడును? మూర్ఖుఁడు నవివేకియగువాఁడు తన యనుభవములచేతఁగాని, మహత్తరవ్యక్తుల బోధనలచేతఁగాని, విజ్ఞానోదయమున వికసింపఁడుగదా? సంస్థానసింగునకు శృంగభంగమొనర్చుట, తన యంతఃపురమున కొక శృంగా రవతి చేరుట, యొక కార్యములోనే జరుగుచున్నదని తలఁచెను. విలంబనములేక, తుదకు జహనారాబీగముయొక్క సలహానుగూడఁ గైకొనక, రాయబారుల నంపెను. తెలిసినచో జహనారాబీగ మీ కార్యములకు భంగమాపాదించు నేమోయని భయపడెను. క్రమముగాఁ జెప్పవచ్చును అని భావించెను. స్త్రీలోలుఁడు, దుష్టుఁడునయ్యు, జహనారాబీగమునెడ నింతనూత్రము మర్యాదగా నుండుటయే యాతనికడఁ గల సుగుణము. ఇందులకుఁ గారణము జహనారా సామర్థ్యమును దన్మూలమునఁ దనకు శ్రమలేకయే రాజ్య

కార్యములు జరిగిపోవుచుండుటయుఁ గూడ నై యుండ వచ్చును. కావున స్వార్థుడై యిట్టి గౌరవము నిచ్చెననియే చెప్పవచ్చును.

మూర్ఖుడు, చలపాది, హృదయశూన్యుడు నైన నవాబు రాయబారము సంస్థానసింగు సంస్థానమును చేరెను. నాడు వాఢోజీసంస్థానమున లాలాబాయి విషయమై యెట్టి యలజడి జరిగెనో యట్టి యలజడియే నేడిచ్చట గలిగెనని సంగ్రహించివ్రాయుటయే యుత్తమము. కాని సంస్థానసింగు గాని ప్రతాపసింగుగాని సరళగాని ధనప్రియులు గారని మన మెఱిగినవిషయమే. వీరు పిటికివారు గూడ గారు. లాలా బాయి మరణము నేటివరకుఁ బ్రతాపసింగునకు ఆఱని గాయముగానుండెను. ఉపాయముతో నామెను గాపాడ లేకపోయితి నేయని యింకను విచారించుచునే యుండెను. వాఢోజీ సోదరులు నీచులనియుఁ, బాములకుఁ బాలుపోసి పెంచినట్లయ్యెననియు నాతడు భావించుచుండెను. నేటి యీ యకాల ప్రళయమునకు బీజప్రాయులు వారేయని యాతడు భావించెను.

‘సంస్థానసింగు హిందూమహమ్మదీయ సఖ్యమునఁ గోరి పుట్టిన నై న నీయవలెను. కాని నాడు యుద్ధమున కేగి సంసిద్ధ పడవలెను’ అనియే సందేశముయొక్క సారాంశము.

ఇచ్చట నెట్టి చర్చలు జరుగలేదు. రాయబారము ననుసరించి వివాహము చేయఁదలఁచుట గాని, యుద్ధము చేయుటగాని దేనినో యొకదాని నిష్పాదు నిర్ణయింపవలెను.

దూరబుద్ధి గల యా రాజపుత్రులు క్రియాసిద్ధి కొఱకుగా
సమయోచిత మెఱిగి చర్చలకుం దావీయలేదు. అహమ్మ
దుషా స్వభావమును దెలిసినవారగుటచే నతనికోరిక విప
రీతమని వారు మండిపడలేదు. నిర్ణయము నిరువదినాలుగు
గంటలలో తెలియఁ జేయుచున్నామని మాత్రము పలికి
రాయబారికిఁ దగిన మర్యాదలుచేసి పంపి వేసిరి. రాయబారి
వెడలిన యనంతరము సంస్థానసింగు ప్రతాపసింగు లేకాంత
మున నిట్లు మాట్లాడిరి:

ప్రతా॥ అన్నా! కార్యవిధానమేమి?

సంస్థా॥ నీ విధానమే నా విధానము. మోసగానిని మోసము
చేతనే జయింపవలెను. కుక్క కాటునకు చెప్పుదెబ్బ.

ప్రతా॥ సాయుద్దేశము నదియే. కావున వివాహమునకు సమ్మ
తించినట్లు సమ్మతింపవలెను. యుద్ధము నాసమ్మతము
గాదు. మనము నొచ్చినను మన ప్రతిమహృదయము
పగిలిపోవును. కావున యుక్తిచే కార్యము సానుకూ
లము చేసికొనవలెను.

సం॥ తమ్ముడా! మేలు! మేలు!

ప్రతా॥ అన్నా! కట్టె విఱుంగకుండఁ బాము చూవకుండ
కార్యము సాధింపవలెను. యుద్ధముమాట యనవ
సరము. వివాహమునకు హైందవ పద్ధతితో దరలి
వచ్చినచో సమ్మతమని టక్కుటకటాంకు వాక్య
ములు పలికి మాసము దినములు వ్యవధియుండు
నట్లుగా నొక ముహూర్తము నిర్ణయించి, యా

లోపున మన ముద్దులపట్టియగు తేజోవతిని యిడాలి
సంస్థానాధిపతి మాధవరాయలకు రహస్యముగ నిచ్చి
వివాహము చేయవలెను. అనంతరము సేనలను రహ-
స్యముగఁ గూర్చికొని బియోలామైదానమున బెండ్లి
మిషణో నవాబును సంధింపవలెను.

సం॥ మంచిది. అయినను మనము సూచించిన పద్ధతిలో
నెట్టి సందేహమైన నవాబు పెట్టికొనినచో కార్యము
చెడును గదా!

ప్రతా॥ సోదరా! మనప్రతిమ యప్రతిమాన ధీప్రతిభగలది
యచ్చట గలదుగదా! ఆమెకొక రహస్యలేఖ చేర
వలెను.

సం॥ అవును, బాగుగ వచించితివి.

ప్రతా॥ అన్నా! మరియొక ముఖ్యమగు విషయము గలదు.

సం॥ తమ్ముడా! అదియేమి?

ప్రతా॥ వాధోజ్ఞ సోదరులు భోగలాలసులై కులమర్యాదలు
గలవారికి నవాబుమూలముగా అవమానము, నాశ-
నము గల్పించుచున్నారు. నీచే నుల్లసమాడఁబడి,
నవాబునకు బోధించి నే డీ ప్రళయమును దెచ్చిపెట్టి
నట్లున్నది. ఈ పాపాత్ములకు భగవంతుఁ డే నూతన
నరకము సృష్టింప నున్నాఁడో! బియోలా మైదాన-
మున వీరిని దొలుదొల్త నంతకసన్నిధానమునకు
నేనై పంపుటకు నీ పాదముల యానగా ప్రతిజ్ఞఁ జేయు-
చున్నాను. అందువలన నికనైన క్షత్రియ కుటుంబ

ములు బ్రతుకును. ఈ సోదరుల వధము పుణ్యకార్యమే గాని పాపకార్యము గాదు.

సం॥ మేలు! మేలు! సోదరా! నీవీకార్యము నీ యిష్టానుసారము చేయవచ్చును. దైవకృపవలన నెఱవేటును గాక!

ప్రతా॥ సంతోషము.

ఇట్లు వారు సంగ్రహముగా సంభాషించుకొని, సరళతో నాలోచించుకొని యామె సమ్మతిఁగూడఁ గైకొనిరి. అనంతర మీ క్రిందివిధముగా నొక లేఖను వ్రాసి తగిన రాయబారిద్వారా అహమ్మదుషాకుఁ బంపిరి:

“ముసల్మాను చక్రవర్తి అహమ్మదుషా నవాబునకు అల్లా సర్వవిధముల మేలుచేయును గాక! మీయొక్క డేమములును నాకు కృతక. పుత్త్రికయగు జహనారాబీగము డేమములు వినినందులకు మిగుల సంతసించుచు భగవంతునిఁగూర్చి సమస్కృతు లొనరించుచున్నాను.

మీకును మాకును సంబంధములు క్రొత్తవిగావు. అందులకుఁ బ్రత్యక్ష నిదర్శనము నేటి జహనారాబీగముగా నున్న మా ప్రతిమాదేవియే. ఇట్టియెడ మా యందు మీరు వేఱుభావము వహించుటకుఁ గారణము దురూహముగా నున్నది.

మీ యర్హతీయమైన పాలనములో మీ డేమమును సౌఖ్యమును గాంక్షించు మేము యుద్ధములు చేయువారము గాము. రక్తబంధువులతో యుద్ధము చేయునంతటి వెఱి మాకుఁ బట్టలేదు.

మా వృత్తికను మీకు వివాహమునఁ గూర్చుట
యత్యంతానందకర విషయము. ఈ విషయమై మేమే ప్రస్తా
వింపఁ దలఁచియుఁ బ్రతిమాదేవికి సవతి నొక్కతెఁ గల్పింప
నిష్ఠములేక యిన్నాళ్లు విలంబనము చేసితిమి. అంతేగాని
వేఱుగాదు.

సిరి రా మోకాలోడ్డువా రుండరు. ప్రభువులరగు
మీరే మీ యంతఁ గోరునప్పుడు మేము సమ్మతింపక
యెట్లుండఁగలము? అంతియగాదు. మా యుద్దేశము, మీ
కోరిక యొకటియగుట దైవఘటనమే యని తోచు
చున్నది.

అయినను మాకొక కోరికగలదు. ప్రతిమాదేవి
వివాహము మా సమక్షమున జరుగలేదు. ఆ శాలిక బలా
త్కృతముగాఁ గొనిపోవఁబడి మహమ్మదీయాంతఃపురము
లలోఁ బెంపఁబడి మహమ్మదీయాచారముల ప్రకారము
వివాహము చేయబడిన దయ్యెను.

నేడు మేము సంస్థానముగలిగి మానసంపదలు గలిగి
జీవించియున్న తల్లిదండ్రులము. ఈమె మా కాటవప్రాణ
మగు నేకైకపుత్రిక. కావునఁ దొలుదొల్త జహానారా
బీగము లిఖిత రూపకమగు సమ్మతి మాకుఁ బంపవలెను.
అనంతరము హైందవాచారముల ననుసరించి వివాహము
జరుగవలయును. మా యాచారముల నపహసింపరాదు; తప్పు
పట్టరాదు; అనుమానించరాదు; విమర్శింపరాదు. ఇది మా
రాజపుత్రాచారము. ఆడంబరములేని వివాహము జరిగి

పోవలెను. మీరు వరులై తరలివచ్చునప్పుడు మీగౌరవార్థము వేడుకలు జరిపెదము. ఫిరంగులఁ బ్రేల్చెదము. మీకు సకల రాజోపచారములతో నాహ్వానించెదము. కావునఁ గతిపయ పరివారముతో రావలెను. మీ పరివారము మా యాచారములను శంకింపఁ గూడదు. అగౌరవింపఁ గూడదు. ఇది మా ప్రార్థనము.

మఱియొక విన్నపము ఏమనః వివాహానంతరము హైందవ మతాచారముల ననుసరించుచు, హైందవదేవతల బూజించుచు యావజ్జీవము గడుప నా పుత్రిక క్షధికార మీయవలెను.

ఈ రాయబారి ద్వారా వివాహమునకు సమ్మతించిన విషయమును దెలుపు గౌరవనీయములగు దుస్తులను నాభరణములను గ్రహింపఁ బ్రార్థన.

మనకుఁ జిరకాలమైతి యీ వివాహ మూలమున స్థాపితమగును గాక! హిందూ మహమ్మదీయమైతి వర్ధిల్లును గాక!

ఇట్లు

బియోల సంస్థాన ప్రజల సమ్మతిని, సంస్థానసింగు.”

ఇట్లు వ్రాయఁబడిన లేఖను తగిన రాయబారిచేతికిచ్చి పంపిరి. దానితోపాటు రహస్యముగా వేరొక లేఖను వివాహమునకు సమ్మతించినట్లుల వ్రాయవలసినదిగా ప్రతిమాదేవిని ప్రబోధించుచుఁ బోయినది. అది కేవల మభినయమే. అదికూడ యంతరార్థమందే లిఖింపబడినది.

ఇరువది రెండవ ప్రకరణము

(వాసంతీ జహనారాలు)

పైనుదాహరించిన లేఖ 'అహమ్మదుషా'కు మితిలేని
యానందము నొడఁగూర్చినదనుటలో సతిశయోక్తిలేదు.
తనయశృష్టము పండెననియుఁ దన యధికారము నిరుపమాన
మనియు ననుకొనుచుండెను. ఇప్పు డాతని హృదయఫల
కమునుండి లాలాబాయి సౌందర్యప్రతిమ తుడిచివేయఁ
బడెను. కాముకుల కంతఃకరణము లేదు గదా! ఆతఁ
డెన్నియోరీతుల తన భావిసౌఖ్యమును గూర్చి తలపోసి
కొనుచు నెన్నియో యాకాశహర్ష్యముల నిర్మించికొనుచుం
డెను. అయినను కొన్నిసందేహసిరదము లాతని హృద
యాభ్రమున నలముకొనుచుండెను. ఈ వివాహమునకు జహ
నారాబీగ మొప్పికొనునా? ఒప్పికొన్న దనుకొందము. ఇంత
సులభముగా వివాహమగునా? ఇట్టి తలపోతలలోఁ బట్టు
పాన్పునఁ బవ్వళించియుండి హుక్కాఁ ద్రాగుచుఁ దన
యాంతరంగికానుచరులగు వాఢోజీసోదరులకై వర్తమాన
మంపెను. వారును వచ్చిరి. అందు వారిట్లు సంభాషించిరి:

అహ॥ మిత్రులారా! మనకు సంస్థానసింగు కడనుండి యిట్టి
లేఖ వచ్చి వారముదినములైనను మనమెట్టి ప్రత్యు
త్తరము పంపలేదు. వారెంత సులభముగా లొంగు
టకుఁ గారణమేమో తెలియకున్నది.

వాధో॥ ప్రభూ! ఇదియొక పన్నాగము. ఏమన రాణి యిందుల కొప్పికొనదని వారెఱుగుదురు. అందుచే మహారాజు గారి యాజ్ఞను వివాహమునకుఁ దీసికొనవలసినదిగాఁ దెల్పిరి.

అహ॥ రాజీమణి యాజ్ఞను పడయుటయే కష్టము. మీ సలహా నిందు గోరుచున్నాను.

అంత సోదరు లై కకంఠ్యముగా నిట్లనిరి. సంస్థానసింగు దాంభికుఁడేగాక పిటికివాఁడనియు, ఆ కారణమున రాణి యొప్పికొనఁజాలని యొకయొడంబడిక కనిపెట్టెననియు, నంత కంటె వేతేమియులేదనియుఁ బలికిరి. రాజీమణి యాజ్ఞాపత్ర మెట్లయినఁ బడయవలెనని హెచ్చరించిరి. అంత అహమ్మ దుషా వారిని సాగనంపి, తొట్రుపడుచున్న మనస్సులో ప్రక్కనున్న దాసిని జూచి 'ఓసీ! బీగముగారిని మా యాజ్ఞగా రమ్మనుము' అనెను. అది పోబోవుచుండఁగా మరల నిలిపి 'వలదు! నేనే స్వయముగాపోయి దేవిగారి దర్శనము చేసికొనెదను. నీవు పోయి 'నవాబుగా రవసర కార్యములఁ జర్చించు నిమిత్తము వచ్చుచున్నా'రని హెచ్చరింపుము' అని పలికెను. నేడు అహమ్మదుషా యీ విషయమున నలవాటులేనివింతవర్తనమును జూపెను. జహనారా కడకుఁ దొలుత దాసీనిపంపు నాచారములేదు గాని, నేడు మనస్సు వివాహవాంఛామూలమునఁ జెడుటచే కార్యా కార్య విచారము దక్కి యిట్లు పొనరించెను. అంత ఆ దాసి త్వరితగతి నంతఃపురమువైపు బరుగిడెను. అప్పుడచ్చట

జహనారాబీగ మొక నూతనాగంతుకతో నీక్రిందిరీతి రహస్య సంభాషణ మొనరించుచుండెను:

జహ॥ వాసంతీ! నిన్ను చూచిన మాప్సిని జూచినట్లున్నది. ఏమిచేయుదును? విధి యవిలంఘనీయము గదా!

వాసంతి॥ అమ్మా! అయినను ధైర్యము ప్రధానము. నిన్నే యాధారముగాఁ బెట్టికొని నీ తండ్రులు తల్లులు, రాజమర్యాదను, కుటుంబశౌరవమును గాపాడి కొనఁదలఁచినారు. నేటికి రెండుదినములకుఁ బూర్వమే యిడార్ సంస్థాన ప్రభువునకు నొక యజ్ఞాత దేవాలయములోఁ దేజోవతితోడి వివాహము జేసినారు. ఆ సంస్థాన ప్రభువు మాధవరాయ లామెను దోడ్కొనిపోయినాఁడు. కావునఁ దేజోవతీ దేవికి గండము దప్పినది. ఆ యమ్మగారిని గూర్చి మీరు విచారపడవద్దు.

జహ॥ (తనమెడలోని హారమును దీసి) వాసంతీ! చల్లని వార్తను దెల్పి నన్ను భాగ్యవతిగాఁ జేసితివి. మహా వైభవముతో నాచెల్లెలికి వివాహము జరుగకుండిన నేమి? సాటి వంశశౌరవములు గలవాఁడు, తన కను రక్తుఁడు నగు రాజపుత్ర వీరునితోడి కరగ్రహణము జరిగినది. అమ్మా! యిట్టి యానందము నా జన్మ మధ్యమున ననుభవింపలేదు. దయతో నీ హారమును స్వీకరింపుము.

వాసంతి॥ (ఆనందముతో) తల్లీ ! చిరకాలము కీర్తిప్రతిష్ఠలతో బ్రతుకుము. మీ తండ్రులు చెప్పిన యత్యంత ముఖ్యము, ప్రాణప్రదము నగు వార్తగలదు.

జహ॥ ఏమని యాజ్ఞాపించిరి ?

వాసంతి॥ అమ్మా ! మీరు తేజోవతీదేవిగారితోడి వివాహమునకు నవాబునకు సమ్మతి నిచ్చినటుల నవాబుగారి కోరికపై వ్రాయవలసిన దనియు, దాన నవాబుననుమానము దీరుననియు వారు హెచ్చరించిరి. ఇది యొక రాజకీయపు టెత్తుగా భావింపవలెను. పెండ్లికి దరలివచ్చునపుడు సులభముగా జయింప నగును.

జహ॥ వారి యాజ్ఞను శిరసావహింతునుగాని—

వాసంతి॥ తల్లీ ! నీ యుద్దేశము గ్రహించితిని. నీవు మహాసాధ్వివి. నీ తండ్రులు నీ భర్త కెట్టి యపాయమును దల పెట్టరనియుఁ దెలియును. వలసెనేని తమ ప్రాణములనైన నాని హస్తగతములు గావించుముగాని, వాని ప్రాణములను నీకుగా నపహరింపమని మాటయిచ్చిరి. ఇది వానికిఁ బాఠమును గలపుటకు మాత్రమని తెలిసికొనుము.

జహ॥ ధన్యోఽస్మి ! ధన్యోఽస్మి ! అట్లేకానిమ్ము ! లోక కల్యాణార్థము రాజవంశగౌరవప్రతిష్ఠాపనార్థ మీ కపటచాటకమున నానటనాకౌశల్యమును జూపెదను.

ఈ మాటలు ముగిసినవో లేవో దానివచ్చి 'అవసర
కార్యములపై నవాబుగారు మిమ్ముజూడ వచ్చుచున్నారు'
అనిపలికెను. రాజ్జీమణి నవాబు క్రూరచర్యలను దలచికొని
యేవపడియు, స్టాండవకాంతలకు వలసిన సతీత్వధర్మ మామె
కుగ్గుపాలతోఁబెట్టిన విద్యగావున 'నెట్టి కొందలపాటులేక
గంభీరయై 'అట్లే కానిమ్ము. ఇందులకుఁ జెప్పిపంపనేల'
అని పలికి ప్రసంగముమార్చి వాసంతితో నీరీతి మాట్లాడు
టకుఁ బ్రారంభించెను:

జహనారా॥ ఏమే! వాసంతీ! నా చెల్లెలి సౌఖ్యము నాది
గాదా! ఎవరో పరాయిబిడ్డ నాసవతి యగుటకంటె
నానాధునకు నాచెల్లెలు ముద్దులభార్యయై నా కనుంగు
తోఁబుట్టువుగా మెలఁగుట నాకు సంతోషము
గాదా!

ఇంతలో నవాబు అడుగులసవ్వడి వినఁబడెను. ఆతఁడు
కొంకుచు బాలునివలెఁబ్రవేశించుచు నీమాటవిని యచ్చ
టనే నిలిచిపోయెను.

అంతలో వాసంతి యిట్లనెను: 'అమ్మా! నీ హృద
యము విశాలమైనది. నీమనస్సు తెలియకయే, సంస్థానసింగు
బ్రభువులవారు తమ పుత్రిని నవాబున కిన్నాళ్లీయవెఱచిరి.
నీ యంగీకారము నేఁడు తెలిసికొంటిని. నీ తండ్రు లీవివాహ
మెప్పుడు మహావైభవముగా జరుగునాయని యెదురుచూచు
చున్నారు. నీవు నీచెల్లెలు నీయింటిలోనిలుచుటకుఁ దావిచ్చు
చున్నావు. నీ గుణము శ్లాఘాప్రాతము' అనెను.

నవాబు ఆనందము మేజమిరిపోయెను. శుభముపై శుభము, అనుకూలతపై ననుకూలత వచ్చి పడుచున్నదని యభిప్రాయపడెను. ఇంకను వినెదనుగాకయని వినుచుండెను.

అంతలో జహనారా యిట్లనెను:

‘నాచెల్లెలు నాయంటిలో, గాక యెవరియింటిలో నుండును? వారు ‘ప్రతిమ మహమ్మదీయాంగన యయ్యెనే’ అనిరోసిరేమో! నానాఘన కీ బాలిక నీయరేమో! అనియే యిన్నాళ్లు పలుకకుండితిని గాని యిట్టి యభిప్రాయమే వారి కుండినచో నేనే స్వయముగా మా తేజోవతి నలంకరించి పెండ్లికూతును చేయనా’ అనిపలికెను.

నవాబు హర్షము మిన్నంటెను. వెంటనే ముసిముసి నగవుతో లోనికివచ్చెను.

జహనారాబీగము తగినమర్యాదలొనరించి లేనిసంతోషము నటించుచు, లోలోన నవాబు కామాంధతకు రోసి కొనుచు గంభీరయై నిలుచుండెను.

అహమ్మదుషా॥ ఏమియో ముచ్చటించుచుండ నంతరా యము గల్పించితిని కాబోలు!

జహ॥ ఏమియు విశేషము మాటాడుటలేదు. మీరు నాకు చెప్పక దాచినను మీ పెండ్లినిగూర్చియే!

అహ॥ ప్రేయసీ! నాయంతరంగ దౌర్బల్యతను తమించి యీసారిమాత్రము నా కనుజ్ఞయిమ్ము.

జహ॥ (గడ్గడకంఠియై) అనుజ్ఞనిచ్చుటకు నే నెవ్వతను? మీ యిష్టానుసారముగఁ గార్యములు చేసికొనుచు నా

యాజ్ఞను దీసికొనువారివలె నటించురు. ఈ కామ
పిశాచము, సురాపానభూతము మిమ్ము వదలునట్లు
లేదు. నాథా ! ఈ రెండును మీరు విడిచినయెడల
మీవంటి యోగ్యుడు దేవలోకములో గూడ
నుండఁడు.

అహ॥ ప్రేయసీ ! నన్ను దూషింపుము. నన్ను దూషించు
టకు నీకు సర్వవిధములగు హక్కులు సంపూర్ణముగా
గలవు. నిజముగా నాలో లోపములున్నవి. నేను
దుర్బలహృదయుఁడను. నన్ను మనసార క్షమింపుము.
నేడు సంస్థానసింగుతోడి వియ్యమునకు సమ్మ
తింపుము.

జహ॥ ప్రభూ ! మన కనులయెదుట లాలాబాయి, కేవలము
దేవతాస్వరూపిణి యెట్లాత్మహత్య గావించుకొనెనో,
ఆపవిత్రమూర్తి మీ కెట్టి హితబోధచేసెనో మీరు
గమనింపకున్నారు. ఈ విషయమై మీరు ప్రస్తావింప
కుండుటయే యుత్తమమని తోచుచున్నది. మన
యీ యంతఃపురమున కెందఱెందఱు మానవతుల
నీడ్చి తుడకెట్టి నరకద్వారమునఁ బ్రవేశింపనున్నారో
మీరు గమనింపలేదు.

అహ॥ వేయినరకములనైనఁ బ్రవేశింతును. దశ సహస్ర
బాధలనైన భరింతును. నీ వెట్టిశిక్ష నిచ్చినను ననుభ
వింతును. దేవీ ! యీ వివాహమునకుమాత్ర మంగీక
రింపుము. హృదయపూర్వకముగ సమ్మతింపుము.

నీవు స్వయముగా నీ వివాహమున కంగీకరించి
నట్లు నీతండ్రులకు జాబువ్రాయము.

జహనారాబీగము గంభీరమై యిట్లనెను: 'ప్రభువా!
నాతండ్రులు తమకుఁదామై యాబాలిక నీయ సమ్మ
తించి ఈ వాసంతిని నాకడకుఁ బంపినారు. దైవ
నిర్ణయమును ధాఁటలేము. వారికోర్కెయు మీబుద్ధి
యు నొక్కటైనప్పుడు మధ్యను నేనేల యడ్డదవుల
వలయును? కాని ప్రభూ! ఈ దురయములకుఁ
బశ్చాత్తాపపడు దినములు రాకపోవునుఁడీ!

అహ॥ అట్టిదినములవిషయము లిప్పుడేల? నీవు నీయంగీ
కారమును దెలిపి, ఈవచ్చిన వాసంతిక కావిషయ
మును దెలుపులేఖనిచ్చి తగినరీతి సత్కరించిపంపుము.
నిన్నిదే ప్రార్థింతును.

అనుచు ఆ కాముకుఁ డామె పాదములనంటబోయెను.
ఆమె మెలకువఁగా డప్పికొని, 'చాలు లెమ్ము! కార్యాను
కూలములగు నభినయములు' అని పలుకుచు లేచిపోయెను.
నవాబు రెండుచేతులు పట్టుకొని బ్రతిమాలెను. అంత
జహనారా విధిలేనిదానివలె నటించి తనసమ్మతినిదెలుపు.
జాబువ్రాసి యందు తన చేవ్రాలు చేసి మడిచి వాసంతిక
కొసంగెను.

ఇరువదిమూడవ ప్రకరణము

(వాఢోజీ సోదరుల మరణము)

ఇరు తెఱఁగులవారు వివాహాయత్నములు గావింపఁ దొడఁగిరి. రెండువైపులఁ గల రాజకుటుంబము లానంద మగ్నములై యుండెను. పెండ్లికి వలయు సంభారములు కూర్చుట మొదలుగాఁగల సర్వకార్యములు నిర్వర్తింపఁ బడుచుండెను. సేవకలకుఁ జేతనినిండ్ పని చిక్కెను. కొన్ని రాత్రులు వారి కీ కార్యకలాప నిమగ్నతలో నిదురకూడ లేకపోయెను. విదేశములనుండి వస్త్రాభరణాదులు విరివిగాఁ దెప్పింపఁబడుచుండెను. వర్తకులకు మంచి వ్యాపారము జరుగుచుండెను. నూతనప్రదేశములనుండి కతిపయాపూర్వ వస్తుసంతానము విలిచిరి. ఆనందము లక్ష్మీ యెచ్చటఁజూచి నను దాండవించుచుండెను.

ప్రజలలో విపరీతభావములు చెలరేగెను. వారు సంస్థానసింగుయొక్క గృహగౌరవము నెఱిగినవారు గావు నను, అహమ్మనుషా కామాంధత నెఱిగినవారుగావునను 'ఈ వివాహమునకు సంస్థానసింగెట్లు సమ్మతించెనా!' అని యనుమానపడసాగిరి. వీరు కేవలము నల్లమందుతిను రాజ పుత్తులేగాని నీతియెక్కడిదని కొండఱనుకొనసాగిరి. మఱి కొండఱు 'పాపము ! సంస్థానము చిన్నది. వాఢోజీ సోదరు లకుఁ బూర్వము పట్టినగతియే మనకుఁ బట్టనున్నదని వారు

భయపడి సమ్మతించి'రని తలంచుచుండిరి. దేశోద్ధారకులవలె నటించుచు సమయానుకూలముగ సంచరించువారు కొందఱు హిందూమహమ్మదీయైకమత్యమున రెండు తెఱఁగులవారు తోడ్పడుచున్నారని యభినందింపసాగిరి. 'లోకోభిన్నరుచిః' అనిగదా !

భివాహాదినములు సమీపించుచుండెను. అహమ్మదు షా నగరమునకు నూటయిరువదిమైళ్ళదూరములో బియోలా మైదానము గలదు. అది సౌందర్యోపేతము, సుప్రసిద్ధము నైనది. అయ్యది సస్యజలసమృద్ధమై విశాలమైన భూమి గలదియైన ప్రదేశము. ఈ ప్రదేశమునకిపు డిరు తెఱఁగుల వారు సంస్థానసింగు నిర్ణయముపై నరుగవలసియుండెను.

నవాబు తగినపరివారముతో బయలుదేరెను. తన సేనలను నచ్చటికి రానీయలేదు. ముఖ్యులను సేనానాయకులను దసతీవికిఁ దగిన సంఖ్యావిధేయముగ సైన్యమును వెంబడిఁ గొనిపోయెను. జహానారాబీగము అంతఃపురకాంతలతోగూడ నాలుగువందల సవారీలతో గూడ బయలుదేరెను. వారికి సంరక్షకబలముగా నైదువందల సంఖ్యగల యాశ్వీకులు మాత్రము వచ్చుచుండిరి. నవాబునకుఁ గల యాంతరంగికపరివారము కరితురగములపై నెక్కి రెండువేల సేనకుమించి వచ్చుచుండెను. బలవంతులగు పాఠోజీసోదరులిరువై పులనుండిరి. మొత్తముపై పరివారమంతయు నైదువేలకు మించియుండదు.

లక్షలకుమించిన యహమ్మదుషాసేన యంతయు
'అహమ్మదుషా' నగరముననే యుంచబడెను. ఎట్టి యుద్ధ
సామగ్రియులేదు. పెండ్లికి వలయు సంభారములు మూత్రమే.
పండితులు, గాయకులు, మాల్వీలు, పురోహితులు నూటికి
బైగా నుండిరి. * వీరు దేశదేశాంతర ప్రఖ్యాత విద్యలు
గలవారు.

బియోలా సమమై యందమై విశాలమైనభూభాగము.
ఇరు తెలుగులవారు నిలుచుట కనువైనతావు. వివాహము
నకుఁ దగిన స్థలము. ఈ ప్రదేశమున నింతకు పూర్వము గతి
పయ రాజకుటుంబముల వివాహములు జరిగియుండెను.
ఆకారణముచే నియ్యది పెండ్లిభూమియనియుఁ బేరెన్నిక
గనెను.

అహమ్మదుషా తఃకుటుంబ బూర్వమే సంస్థానసింగు
బలవంతసింగులు తమ పరివారముతో బయలుదేరి యిటకు
వచ్చి గుడారములు వేసికొనియుండిరి. వీరితో నైదువందలు
మేనాలు వచ్చెను. సుమారు రెండువేల కరితురంగ
ముల బలమును, నొకవేయి యితరపరివారమును వచ్చెను.
వివాహమును జూడవచ్చిన వారిలో మాధక్ సంస్థానపతి
రావల్ శత్రుశూల్ ద్వి ముఖ్యుఁడు. ఇతఁడు వేయికిమించిన
తన పరివారముతోగూడ వచ్చెను. పెండ్లికుమారుని
నాహ్వనించుటకై తగుప్రయత్నము లానందముతో నుత్సా
హముతో చేయఁబడుచుండెను. హైందవ సాంప్రదాయముల
ప్రకారము వివాహమును సమ్మతించిన నవాబునుగూర్చి

సంస్థానసింగు పరివారము పలుచోట్ల పొగడుచుండెను. వీరి తోబాటు నవాబుసేవకులుగూడ నిచ్చట గలరు. వారును వీరును నుల్లాసముగ నుండిరి.

నవాబురాకకై యందఱు వేయికన్నులతో నెదురు చూచుచుండిరి. అనేకవిధములకు వినోదములు జరుగుచుండెను. దేశభక్తిని ప్రబోధించునట్టి వీరగాథ లొకవంక చెప్పబడుచుండెను. వేటాకచోట రాజపుత్రుల శౌర్యమును దెలుపు జాతీయకీర్తములు పాడబడుచుండెను. కొండొక కడ గీతవాద్యములతోఁగూడిన గాయకుల మనోహర గానములు ప్రదర్శితములై విమోహింపఁజేయుచుండెను. కొందఱు చిత్రకళా కౌశల్యమును బ్రదర్శించు సామగ్రులను బారులుదీర్చిన యంగళ్ళలో నమ్ముచుండిరి. విప్రవినోదులు మొదలగువారు వివిధవేషముల నభినయించి కడుపులు చెక్కలగునట్లు నవ్వించుచుండిరి. శ్రీరామాయణ భారత భాగవతములు శ్రవఃపేయముగ సంగీత సాహిత్యముల నందెవేసిన మేధావులు మనోహరముగఁ జదువుచుండిరి. కొన్నిస్థలములలో అహమ్మదుషా పటములు, 'హిందూమహమ్మదీయ సఖ్యతకై పాటుపడిన మహాత్ముడు' అను పెద్ద పెద్దయక్షురములతోఁ జిత్రించి హైందవ వర్తకులమ్ముచుండిరి. కొన్నిచోట్ల ఆతని కీర్తిని గూర్చి గాయకులు గానముచేయుచుండిరి. కతిపయ ప్రదేశములలో భజనలు, హరికథలు, నింద్రజాలాది వినోదములు పెక్కు తెఱంగుల జరుగుచు వచింపవీలులేని, రచింపశక్యముగాని వైఖరిగనుండెను.

క్రమముగా నవాబు తన పరివారముతో బియోలా మైదానమును సమీపించెను. అత్యంత వైభవపూర్వకము లగు సన్నాహములతో, నృత్యగీతములతో, వారాంగనలతో, వివిధఖాద్య మద్యములతో, నమూల్య వస్తువితానముతో బయలుదేరెను. ఏనుగుల ఘీంకారములు, హయహేషితములు, భజనలకోలాహలములు మిచ్చుముట్టెను. నవాబొక నీరంద్రమునుబోలు భద్రమతైభముపై సింహాసనమువలె వివిధ రత్నాలంకారశోభితమై వెలయుచున్న యున్న తాసనముపై నాసీనుడై యుండెను. ఈతనికి ముందుభాగమున వాఘోడీయు, వెనుకభాగమున జికోజీయు సర్వ శుభలక్షణ సమన్వితములగు నాజానేయముల నధిరోహించి రాజతీవితో వచ్చుచుండిరి. సావంతులు, సరదారులు, మహామాత్యులు వారివారికిఁ దగిన వైభవముతోఁ దరిలి వచ్చుచుండిరి. అహమ్మదునగరమనెను నమరావతీపురమునుండి వెలువడిన దేవేంద్రునివలె అహమ్మదుషా ప్రకాశించెను. ఆశ్రయించి యరుదెంచుచున్న పరివారము బృందారక బృందమువలె నుండెను.

నవాబు వచ్చుచున్నాడను కోలాహలము సంస్థాన సింగు పరివారములో చెలరేగెను. సమీపించిన నవాబున కీ క్రిందివిధముగా వర్తమాన మంపఁబడెను.

‘మా యాహ్వానము నంగీకరించి, మా సపర్యలకు సమ్మతించి బియోలాకు విచ్చేసిన మీకు మా యభినందనములు. మే మానందోద్రిక్తులమై మా రాజపుత్ర మర్యాద

చొప్పునఁ జేయు గౌరవములకుఁగాని యపహాస్యములకుఁ గాని తప్పుపట్టవలదని మా ప్రార్థన. భగవంతుఁడు మేలు చేయుఁగాక !'

మైదానప్రదేశమునకు వెలుపలిభాగమున నొక సౌందర్య సంయుక్తమగు నున్నతద్వార మేర్పఱుపఁబడి యుండెను. అట్లే మూఁడువందల గజముల దూరమున కొక్కిక్కద్వారము చొప్పునఁ గట్టఁబడియుండెను. అందు ప్రధానమగు ప్రథమద్వారమునకు 'అహమ్మదుషా దర్వాజా' అను నామకరణము చేయఁబడి 'స్వాగతము' సువర్ణాక్షరములతో వ్రాయఁబడియుండెను. హిందూమహమ్మదీయ సమ్మేళనమును దెలుపు పతాకములు ద్వారమున కిరువైపుల నెగురుచుండెను. నూమిడితోరణములు, రంభాస్తంభములు పట్టువస్త్రములు, ద్వారకుడ్యముల కలంకరింపఁబడి యుండెను.

నవాబు పరివారము సమీపించెను. ప్రథమ ద్వార ప్రదేశమును జేరునప్పటికి ఆతని గౌరవార్థముగ నిరువది యొక్క ఫిరంగులు ప్రేల్చఁబడెను. నవాబీయేర్పాటుల కన్నిటికి నమితముగా నానందించెను. ద్వితీయ ద్వారమును గడచు నప్పుడు నలువదిరెండు ఫిరంగులు గౌరవార్థము ప్రేల్చిరి. అంతతోనిలువక రాజపుత్రకుల యాచారము చొప్పున వసంతజలము, నెఱ్ఱని బుక్కాపొడి, లవణము, మట్టి విశేషముగా వర్షింపఁబడెను. ఈ యాచారక్రియలకు నవాబు పరివారముతోపా టోర్చికొని తృతీయద్వారమును సమీపించు

నప్పటికి రాజగౌరవార్థముగా నరువదిమూడవ ఫిరంగులు ప్రేల్చబడెను. సంస్థానసింగు పరివారముచేయు వేళాకోళపు బనులకు మితిలేకపోయెను. నవాబు లోలోన ముసిముసినవ్వలు నవ్వకొనుచుండెను.

క్రమముగా మూడవద్వారమును నిర్గమించి, నాలుగవద్వారము సమీపించునప్పటికి బరియాచకములు, కోలాహలము లెక్కుడయ్యెను. అంతయు గందరగోళముగా నుండెను. ఆకస్మికముగ నవాబుపక్షమునందలి పరివారము నేల కొఱుగుటకు బ్రారంభమయ్యెను.

నవాబు పరివారవర్గములో కలతపుట్టెను. ఇయ్యది ప్రమాదవశమున జరిగిన నష్టమేయని తొలునొల్త ననుకొనిరిగాని ఫిరంగులవర్షమునకు మితిలేకుండెను. వందల కొలది సైనికులు పడుచుండిరి.

ఇంతలో నాకస్మికముగ రెండుగుండులు వచ్చి నవాబున కిరుపార్శ్వములనున్న వాఢోజీ జితోజీల వక్షస్థలములనుమాటి రక్తమునుగ్రోలి విగతాసులజేసి నేలను బొరలించెను. రక్తప్రవాహములు పాటుచుండెను. ఇంతలోకనువిచ్చి నవాబు మోసమయ్యెనని గ్రహించి తల్లడిల్లెను. కాని యేమియుఁజేయుటకు దోచక, తోచినంతవఱకు యుద్ధము చేయవలసినదిగా తన పరివారమున కాజ్ఞనిచ్చెను. అహమ్మదునగరమునుండి క్రొత్తసేనలఁ దెచ్చుటకై యుత్తరువు లీయఁబడి సరదారులు కొండలు పయనమైరి. ఈవిధముగాఁ బరిణయభూమి రణభూమిగా మాటిపోయెను. అహమ్మదుషా ప్రణయస్వప్నము రణప్రధానమై తోచెను.

ఇరువది నాలుగవ ప్రకరణము

(ప్రతాపసింగు పతనము)

సంస్థానసింగు పక్షమునవచ్చిన మేనాలనుండి యుక్కుతునుకలవంటి యుద్ధభటులు వెలికురికిరి. విప్రవిద్యోధులు, వర్తకులు, గాయకులు, వేషధారులు, భజనపరులు నిర్భీక రాజపుత్ర) డళముగా మాటిపోయెను. అమ్మబడుచుండిన యహమ్మదుషా పటములన్నియు నాతనియెదుటనే భస్మము చేయఁబడెను. అహమ్మదుషా గౌరవార్థము రచింపఁబడిన ద్వారములు కూలద్రోయఁబడెను.

నవా బలియత్నమున నాత్మరక్షణార్థమగు యుద్ధము చేయుచుండెను. ఈతఁడు పేరెన్నికగన్న వీరుఁడు. వయసున నలునదియైదుమించినను, నింద్రియలోలుఁడయ్యను వజ్రశరీరుఁడు. సింహపరాక్రముఁడు. ఈతని కరవాలమునకు రాజపుత్ర) సైన్యములో చాలభాగము తెగిపోయెను.

ఒకవైపున నింతకుమించిన వినాశనము నవాబుసైన్యమున జరుగుచుండెను. శ్రీరామలక్ష్మణులవలె సంస్థానసింగు ప్రతాపసింగులు విజృంభించిరి. వీరు రెండుచేతులఁ గరవాలములు ద్రిప్పుచు హుంకారమాత్రమున నరివీరహృదయ విదళనము గావించుచు రణరంగమునఁ బ్రళయనృత్యముచేయుచు మృత్యుదేవతయొక్క ద్వైరూపావతారమువలె నుండిరి. ఆ దుర్నిరీక్ష్యతేజోరాసులు మధ్యందిన మార్తాండుని లీల

వెలుగుచుండిరి. వారిని దేటిచూచుట కెవ్వరితరము. గాక పోయెను. వారి యుద్ధనైపుణ్యము దర్శింపఁ దగినదేగాని వర్ణింప వలనుపడదు.

ఒక గంటలో బియోలాప్రదేశము నంతటను రక్త నదులు పోతెను. మాంసపంకములు, క్రొవ్వబుడగలుగలిగి, ఖండితశవరాసులనెడు కొండలు లోనఁగలిగి ప్రళయజలధి ననుకరించెను. ఎచ్చట చూచినన్న విలయభీకరతాండవమే! ఏవైపునఁ గనుగొన్నను వీరవరుల సింహనాదములే! మృత్యువు సర్వప్రదేశముల నిరంకుశముగా వికటాట్టహాస ముతో సంచరించుచుండెను.

అహమ్మదుషా ఆత్మరక్షణమునందు పరశిక్షణము నందు నప్రతిమానుడైయుండెను. అతని ధాక కెవ్వరును నిలువఁజాలక పోవుచుండిరి. అనర్గళవీరవిహారము! ఇది సంస్థానసింగు చూచి యాకొన్న బెబ్బులివలె నాతనిపైఁ బడెను. హుంకార నినాదపూర్వకముగ దిగ్విగంతములు మాటుమోగునట్లుచుచు సంస్థానసింగు నవాబు నెదిరించెను. సంస్థానసింగును చూచినమాత్రముననే నవాబున కా పాదమస్తకము కోపావమానములతో మండిపోయెను. నర నరమున రక్తముప్పొంగెను. ఒక్క పెట్టున నాతనిపైఁబడెను. అతని వ్రేటును దప్పించికొని సింగు నవ్వచు, 'అల్లుడా! వచ్చితివా! మృత్యుకన్యక నిన్నాహ్వానించినదా' అని ఫలికి 'నీచుడా! లాలాబాయివంటి రత్నము నీమూలమున హత మాటిపోయినది. ఇంక నెండలు రాజకన్యలను పరాభవించి

యెన్నిరాజవంశములను నాశనము చేయనున్నావు? నేడు నాకంటఁబడితివి. నేడు నీకు రక్షణములేదు. పశువా! నీ పనులు దుస్సహములుగదా!’ అని భయంకరముగా నుల్లస మాడెను. ఈమాటలు విషదిగ్ధశరములవలె నవాబు కఠోర హృదయమునుబగిలించెను. అతని కర్మశహృదయపర్వతము సంస్థానసింగు వాక్యచజ్రాహతిచే పగిలిపోయెను. నవాబు చెదరిన గుండియలు చేతఁబట్టుకొని యట్టహాసముచేసి ‘వీరుడవు గదా! రాజపుత్రుడవుగదా! మోసగించితివేల? నీవంటి నీచుఁడులేడు!’ అనిపలికెను. ‘మోసమును మోసముచేతనే గెలువవలయును’ అను రాజనీతి నీకుఁ దెలియదా? రాజనీతి తెలియకయే సింహాసన మధిష్ఠించితివా! అవును. పట్టు పాన్పులు, పానీయములు, పరనాదులు, పరిపరిభోగముల గలవరించు మానవరూపపశువునకు రాజనీతివ్యవహారమేమి తెలియును’ అనుచు నాతని గొట్టెను. ఆ దెబ్బను చేతికత్తి తో అహమ్మనుషా యాచికొనెను. కాని యాయాఘాత ముచే జేఱియందలి కైదువు విఱిగిపోయెను. శరీరమాద్యంత మొక్కమ్మడి కంపించెను. అంత సంస్థానసింగు హుంకరించి ‘నీ యదృష్టము బాగున్నది’ అనుచు విజయోన్నాదియై మీదికి లంఘించి యాతనిమెడ నొడిసిపట్టుకొనెను. ఇది యావేళముచే జేసినషనియేగాని తొందరపడినాఁడు. ఇంతలో నవాబు, చేఱియందలి సన్ననికత్తినెత్తి యాతని పొట్టలో దూర్పఁ బ్రయత్నించెను. క్షణములో సంస్థానసింగు ప్రాణములు పోవనుండెను. ప్రతాపసింగు గుభాలున నచ్చటికివచ్చి

యహమ్మదుషా కవచితకరమువై పిడుగునుబోలు నాఘా
తమువై చెను. ఆదెబ్బతో నాతనిభుజమెల్ల గంపించెను.
ఇంతలో సంస్థానసింగు తప్పుకొనెను. ఇరువురితోపోరు నవా
బునకు భరమయ్యెను. అంత ప్రతాపసింగు తన యన్నను
జూచి 'ఈమధ్యపానప్రియునితో యుద్ధము చేయుట కిందతేల!
అదిగాక వీనిని చంపుచుద్దేశము మనకు లేదుగదా! వీనికి
దగిన ప్రాయశ్చిత్త మొనరించి ప్రాణములుమాత్రము నిలుపు
దము.' అనిపలికెను. సంస్థానసింగు నవాబునుజూచి 'అల్లు
డా! మీ చిన్నమామ గారేమో పలుకుచున్నారు వినుము'
అని పకపకనగుచు వెడలిపోయెను. నవాబుపాట్లను గాంచి,
హతశేషులగు మహమ్మదీయసరదారులు మిగులఁ జింతించు
చుండిరి.

ప్రతాపసింగునకు, నహమ్మదుషాకును బోరు ఘోర
మయ్యెను. అయ్యది రామ రావణ యుద్ధమును బోలియుం
డెను. ఇరు తెఱఁగులవారి కయ్యది భయంకరముగనుండెను.
ఆస్థలమునకు మహమ్మదీయులు పోకుండ సంస్థానసింగును,
రావల్ శత్రుశూల్జయుఁ బోరాడుచుండిరి.

ఇంతవఱకు అహమ్మదునగరమునుండి సైన్యములు
రాలేదు. హోరాహోరిగాఁ బండ్రెండుగంటల పరిమితిగల
కాలము యుద్ధము జరిగెను. విరోధు లానలెల్ల వదలుకొనిరి.
రాజపుత్రవీరులు అహమ్మదుషా సైన్యము లరుదేరక
ముందే యుద్ధము ముగించి యాతని బంధింపఁ దలచు
చుండిరి.

అహమ్మదుషా బలము క్షీణింపసాగెను. ప్రతాపసింగు ప్రహసముగావించి భూవిక్షేపమొనరించి యాతనిపై కుఱికెను. అప్పటికి నవాబు కవచము చీలియుండెను. శిరస్త్రాణమూడిపోయెను. చేతఁగల యాయుధములు విఱిగి భూమిపై తొఱిగిపోయెను. ఆయాసముచేత నిట్టూర్పులు నిగిడించుచు నొడలెల్లఁ బూచిన మోదుగుమ్రాకువలె నెఱ్ఱనిరక్తముచేఁ బ్లావితమైయుండఁ గోఱలుపెఱికిన బెబ్బులివలె రోజుచుండెను. ప్రతాపసింగు వానినిఁ బట్టికొని యచ్చటఁగల యొక రథస్తంభమునకుఁగట్టి యిట్లు పలికెను:

‘వీరుడా! నీ రణోన్మాదము, నీ కామోన్మత్తత నీ యహంకారాధికారము నేఁటితో తీతెననుకొందును. రాజపుత్రవీరు లన నెట్టివారో నీవెఱుఁగవు. నిప్పుతో చెఱలాట కముఁబడితివి. కాలాహిని కాలఁదన్నితివి. నిద్రించు సింహపు సటలఁబట్టి యూయెల లూఁగితివి. రాజపుత్రస్త్రీలనినచో నీకుగా సృష్టింపఁబడిన విలాసవతులుగాఁ దొచిరేమో! ఇప్పుడు నీవు నిరాయుధుఁడవు. స్వర్గమును చూఱగొనిన తల్లి లాలాశాయి యేకారణమున నిన్ను పడకటింటిలో చంపక విడిచినదో నేనును ఆకారణముననే, అనఁగా మా దురదృష్టవశమున నీవు మా ప్రతిమకు భర్తగా నేర్పడినవాఁడవు గావున నీకు గుణపాఠముమాత్రము నేర్పి ప్రాణదానము చేసినాను. ఇప్పుడు నిన్ను ఖండఖండములుగా ఖండించి కాకులకుఁ గుక్కలకు నక్కలకు వేయఁగలను. కాని చేయను. ఇకముందు రాజపుత్రుల నవమానింపఁబోకుము. అట్లయి

నచో నీ ప్రాణములు కేవలము దక్కవు. ఓరీ! నీ కావరము నేటికైనను నశించినఁ జాలును. ప్రజలను కన్నబిడ్డలవలెఁ గాపాడుట నీకు నీతిగాఁ దోపలేదు. నీచుఁడా! క్షత్రియులయ్య గులపాంసనులైన వాధోజీతోజీలు నిన్నుఁ బ్రేరేచి యింక నేయే రాజవంశముల విధ్వంసము చేయనున్నారో యను భయముచే వారిని తొలిగిండు వ్రేటున కెఱచేసిన వానిని నన్నుగాఁ దెలిసికొనుము. నిన్నుఁ జంపఁదలఁచియుండునెడల నప్పుడే వారితోపాటు గూల్చియుందును. రాజపుత్రుల కరుణయెట్టిదో తెలిసికొని పులి నాకివిడిచిన మేఁక వలె నేఁగినుండి రాజపుత్రుల పాదదాసుఁడవై బ్రతుకము. నీకు నలుబదియైదేడ్లు నెత్తిపెక్కెనను, మహాసాధ్వియగు జహనారాబీగమును సతిగాఁబడయఁగల్గియు, వండల కొలఁది యంతఃపురాంగనలు నీకు విలాసవతులుగా నుండియు, రాజపుత్రుల నవమానితులఁ జేయుటకేగదా మా వంటివారితో వియ్యమందెదనంటివి. వియ్య మెట్టి కయ్యముగా మాత్రనో చూచితివా! పెండ్లికిఁ దరలివచ్చిన యోవరుఁడా! యీ పరియాచకముల నోర్చికొనుము. పాపము! భోగ లాలసుఁడవు! పశువునకుఁబోలు మేధను గలవాఁడవు. నీకేమి తెలియును? నిన్నిట్టివానిఁగా సృష్టించిన మతిలేని విధాత ననవలెను.'

ఈ మాటలు బంధితుఁడగు నహమ్మదుషా కొక్కొక్క నిశితబాణమువలె గ్రుచ్చికొనుచుండెను.

ఇంతలో సైన్యములో గొప్ప కలకలము బయలుదే
రెను. ఆకస్మికముగా నొక్కభాణమువచ్చి ప్రతాపసింగు
హృదయమున గుచ్చికొనెను. ఆతఁడు నిలువునఁ జైతన్య
హీనుడై కూలిపోయెను.

ఇరువదియైదవ ప్రకరణము

(ప్రతాపసింగు మరణము)

మహమ్మదీయ సేనలు అల్లానామమును స్మరించుచు
విజృంభించెను. వేలకొలది క్రొత్తసైన్యము వచ్చుచుండెను.
భాగీరథీసవంతి పొంగి పొరలి యావలి గట్టునుండి యీవలి
గట్టునకుఁ బ్రవహించినటులుండెను. ప్రతాపసింగు పాటును,
నీ సైన్య విజృంభణమును జూచిన బలవంతసింగు సమ
యానుకూలుడై తమ్ముని మఱి నలుగురనుచదుల సాహ
య్యమున సురక్షితముగా నెత్తికొని భద్రస్థలమునఁ జేర్చెను.
రాజపుత్రసైన్యములు తెగించిపోరాడెను. కాని యెనుఁబది
వేల గజాశ్వక భటసైన్యముకడ నాలుగువేల రాజపుత్ర
వీరు లెంతసేపు యుద్ధముచేయఁగలరు?

ఆ మహాయుద్ధ సముద్రమున మంథరగిరివలె నెచ్చటఁ
జూచినను తానై రావల్ శత్రుశూల్బమాత్రము పోరాడు
చుండెను. ఆతఁడు తన సేనతో యుద్ధముచేయుచు మహా
మ్మదీయులకు దిగ్భ్రాంతిని గల్పించుచుండెను. ఆతఁడు తన
సంస్థానమునుండి సిద్ధపఱుపఁబడి యుక్కుతునుకలవంటి

యెదువేల సైనికులఁ దెప్పించెను. వారు స్వామిరక్షణార్థమై
తెగించి పోరాడుచుండిరి. పోరు సంకులమై ఘోరాతిఘోరమై
దేవదానవ యుద్ధమును బోలెను. నాటి శత్రుశూల్జ మహా
రాజు విలయశూలిని బోలియుండెను. ఈతనిఁ జూచినచో
ప్రళయయమునిఁ జూడఁ బనిలేదు.

శత్రుశూల్జ యాజానుగాహుఁడు. ఆకర్ణ నేత్రుఁడు.
రెండుచేతులతో నాతఁడు విద్యంభించుచపుడు సవ్యసాచినిఁ
బోలియుండెను. ఆతఁడు మత్త కుంభీద్రముపై కుటుకు
వనగజమువోలె నహమ్మదుషాపైఁ బడెను. ఆ దృఢ
కాయము ప్రహారసహస్రముల చేత శతధారంద్రములుగల
జల్లెడవలెనుండును. నిరంతర రక్తధారలు ప్రవహించుచుం
డెను. అహమ్మదుషా సొమ్మసిలెను. అపాయము గమనించి
యంగరక్షకులగు మహావీరులు నవాబును గాపాడిరి. శత్రు
శూల్జ నెదిర్చిరి. శత్రుశూల్జ రాజపుత్ర సైన్యమువారిని
తీవ్రముగాఁ దాఁకెను. అంభోధిద్వయము గలిసినట్లయ్యెను.
బ్రహ్మాండమగు ప్రళయనినాదము వినవచ్చుచుండెను.

ఎంతటి వీరుఁడయ్యు నెనుఁబదివేల సైన్యము సము
ద్రపు టలల రీతిఁ బైబడినప్పు డేమిచేయఁగలఁడు? ఆతనికై
పోరాడి సుప్రసిద్ధ రాజపుత్ర వీరులెందఱో వీరశయనము
నలంకరించిరి. పోరిపోరి, శత్రువులఁ జకీతులుగాఁ జేసి చేసి,
తుదకు శత్రుశూల్జ మహారాజు బందీయయ్యెను.

నవాబు క్రోధతామ్రాక్షుడై యాతనిశిరమునుదెగ
వ్రేయఁ, దన దీర్ఘకృపాణము నెత్తెను. ఇంతలో నెవ్వఁడో

యొకడువచ్చి నవాబు చెవిలో నేమియో యూడెను. వెంటనే నవా బెత్తిన కత్తిని డించి 'ఈద్రోహిని దీసికొనిపోయి కారాగారమున నుంచుడు' అని యాజ్ఞనిచ్చెను.

విజయోన్మత్తులగు మహమ్మదీయులు కొల్లధనము తోను ఖైదీలతోను దరలిపోవుట కుద్యుక్తులైరి. ఇంతలో నెక్కడఁజూచినను కోలాహల వాక్యములు వినవచ్చుచుండెను. మహమ్మదీయ సరదారు లిటునటు నున్మత్తులవలె తిరుగులాడుచుండిరి.

'జహానారాబీగము గాన్పింపలేదు ; కాన్పింపలేదు. మహారాజ్ఞిని వెదకుడు; వెదకుడు' అను నినాదములు మిన్నముట్టెను.

ఆశ్వికులు నలుదెసలఁ బిచ్చిరి; చుట్టుప్రక్కల ననేక స్థలములయందు వెదకిరి. ఆమె జాడ గాన్పింపలేదు. బీగమును రాజపుత్తులు చెఱపట్టికొని రనుభావము అహమ్మదుషా హృదయమునఁ దోచెను.

అహమ్మదుషాకుఁ దలకొట్టినట్లయ్యెను. తనవిజయము తన కానందదాయకము గాకపోయెను.

'మహారాజ్ఞి లేని సామ్రాజ్యమేల' అని తలపోయ సాగెను. ఇంతలో నొకచారుడువచ్చి 'ప్రభూ ! ఇచ్చటి కెనిమిదిక్రోసుల్ దూరమునఁగల యొక యడవిలోఁ గల శిథిలదేవాలయమున నెవ్వరోయుండు జాడగాన్పించుచున్నది. అచ్చట బీగమున్నదేమో యను సందేహము గలుగుచున్నది. అోనఁ బ్రవేశింపఁజూచువారి నొక యజ్ఞాతవ్యక్తి

1 ద్వారదేశముననే ఖండించుచున్నాఁడు.' అని పలికెను. అంతట నహమ్మదుషా గాయ బాధితుఁడయ్యి తానే స్వయముగా ఆ ప్రదేశమునకు దరలెను.

అందఱు నచ్చటికిఁజేరిరి. భటులిదివఱకువలెనే లోనఁ బ్రవేశింప యత్నించిరి గాని యవకాశము గలుగలేదు. అంత నహమ్మదుషా సాహసించి ద్వారముకడకుఁ జని 'లోనఁ గలవారు నాకు శత్రువర్గములోనివారైనను మిత్రవర్గము లోనివారైనను వారికి సంపూర్ణాభయ మిచ్చుచున్నాను. ద్వారము తెఱువవలసినదిగా అహమ్మదుషాగోడచున్నాఁడు' అని బిగ్గరగా పలికెను.

వెంటనే ద్వారము గుభాలునఁ దెఱువఁబడెను. శఱచినవ్యక్తి యొక స్త్రీమూర్తియై యుండెను. ఆమె కరమునందు కరవాలము తళతళ మెఱయుచుండెను. కన్నుల నిప్పుకణము లురలుచుండెను. మహిషాసురమర్దనియగు భద్రకాళివలె నామె గాన్పించుచుండెను. ఆమె యెవరు? జహనారాబీగము!

నవాబు స్తంభితుఁడయ్యెను. ఆమె యొక సామాన్య వస్త్రమును ధరించి నిరస్తభూషణయై యుండెను.

‘ప్రభూ! కసిదీఱలేదా! ఇచటికిఁగూడ నా పిన తండ్రిని తెఱుముకొని వచ్చితిరా?’ అనెను.

నవా॥ పెండ్లి యనిచెప్పి నన్ను మోసగించినవాఁడు నీ పిన తండ్రియైనంత మాత్రమున దండ్యుఁడుగాఁడా! అది

యటుల నుండనిమ్ము. నీ కీయున్మత్తవేష మేమి? శత్రువుల పక్షమునఁ జేరితివా యేమి?

జహ|| శత్రులెవ్వరో మిత్రులెవ్వరో నేను తెలియలేకయున్నాను. నా ప్రాణనాథుఁడే నేఁడు నాకు శత్రుఁడైనాఁడు. కాని నేనాతనికి శత్రువుగాలేదు. నేనే వైరి పక్షమునఁ జేరియుండినచో నిన్నాళ్లు మీరీ సింహాసనమునఁ గూర్చుండఁజాలరని మీ హృదయమే చెప్పుట లేదా? నేనే పతియాజ్ఞను బాలించనిదాన నైనచో నే నాఁడో యీ మహత్తరసామ్రాజ్యము బొమ్మరిల్లుచందమున నా పదాఘాతమాత్రమున సధఃపాతాళమునకుఁ జెదరి వినాశనమైపోయి యుండెడిది.

నవాబు స్తంభించిపోయెను. ఇట్టి గంభీరము, నిశితము, సత్యబద్ధము నగు వాక్యపుంజము జహనారాబీగము నోటినుండి నిర్భీకముగ వెడలునని యాతఁడనుకొనలేదు; ఆతఁడు మెల్లగా పసిపాపవలె 'దేవీ! నిజము. అందుచే నిన్ను శంకింపనుగాని నీ యీ విపరీతవర్తనమునకు సమాధానమేమి? ఎట్లు నీవు స్కంధావారమును విడిచివచ్చితివి? ఇది వంశమర్యాదకు లోపముగాదా!' అనెను. జహనారాబీగ మీతని మాటలకు వికటముగా నవ్వి, 'ఇది వంశమర్యాదను, నవాబు మర్యాదను నిలుపుమార్గము. కామోన్మత్తతచే, సర్వ ధ్వంసముచేసికొని నరకద్వార ప్రవిష్టస్మృతియగు నవాబునకు నా పలుకు లెట్లర్థమగును' అనెను.

ఈ రీతిగా జహనారాబీగమెన్నడు తనభర్త నుపా
లంబించి యెఱుంగదు. ప్రతివాక్యము నింతగను, కొంగ్రొత్త
గను, నిశితముగను నాతనికిఁ దగులుచుండెను. కాని మంత్ర
ముగ్ధమగు పాముచండమున నామె పవిత్రమూర్తి సన్నిధా
నమున నతఁడు స్తంభించిపోయెను. ఇంతలో గొల్లుమని లో
నుండి యొక రోదనధ్వని వీతెంచెను. జహనారా దుఃఖ
ముతో 'ప్రభూ! మీ పాపకార్యములకు ఫలితము చూడ
లోనికిరండు' అని తోడ్కొనిపోయెను.

దేవాలయాంతర్భాగము విశాలముగనుండెను. అందు
శ్రీ సీతారామలక్ష్మణుల విగ్రహములుండెను. గచ్చుచేయఁ
పడిన పరిశుభ్రమైన భాగమున మెత్తని పాన్నుపై నొక
పురుషమూర్తి గతసంజ్ఞఁడై పడియుండెను. ఆతని పాదముల
చేత నొకవిక్రీర కేశభారయగుస్త్రీ ముక్తకంఠముతో నేడ్చు
చు నాతని శరీరమును ప్రణయపూర్వకముగఁ దాకుచుఁ
గొంగిలించుచుండెను. దృశ్యముహృదయదారకమైయుండెను.
అహమ్మదుషా ఆమెనుగాంచి యాశ్చర్యపడి 'ఏమి! సర
ళయూ!' అనెను. జహనారాబీగమేప్పుచు 'ప్రభూ! ఈమె
నగౌరవపఱుపకుఁడు! ఈమె ప్రచ్ఛన్నవేషమున మన యంతః
పురమున నుండిన నా పిన్నతల్లి. ఇప్పుడిచట మరణయాత
నలోనున్న బలవంతసింగు మహారాజు నర్థాగి, సరళామహా
దేవి' అనెను.

అహమ్మదుషా గంభీరుడై యాలోచించి 'అట్లనా?
ఈమె నీ పిన్నతల్లియని నీకు మొదటినుండియేఁ దెలియునా?'
అనెను.

అందలి భావగంభీరతను, క్రూరతను గమనించిన రాణి కనుబొమ్మలు ముడివైచి 'నాకు నాడుదెలిసినచో మీ కడఁ దాఁచనేల? నన్నేల గుంశయించెదరు?' అనెను.

అహమ్మనుషా మరల నోరెత్తడయ్యెను. ప్రతాప సింగు ప్రాణప్రయాణయాతనతో నుండెను. సరళాదేవి యాతనికి విచరుచుండెను. జహనారాబీగము పాదములు పట్టుచుండెను. ఆకస్మికముగ శ్వాసమాగిపోయెను. సర్వము శూన్యమై యంధకార బంధురమయ్యెను.

జహనారా దుఃఖము చెప్పనలవి గాదు. నవా బాస్థలమును వీడఁ దొందరపెట్టుచుండెను. ఆమె యెట్లో సరళ నూరార్చి వలసిన పరివారమునిచ్చి సంస్థానసింగు రాజ్యమునకు దరలవలసినదిగా దెల్పెను. గతించిన పినతండ్రి పాదములు పట్టికొని యేడ్చెను. ఉన్మత్తప్రాయయగు సరళాదేవిని మరల మరల కౌగిలించికొనెను. తుదికు క్రోధియగు నవాబామెను లాగివైచెను. జహనారా కఠినహృదయవలె త్వరత్వరగా నచ్చటినుండి కడలిపోయెను.

కొంతసేపటికిఁ బరిసరారణ్యమునుండి యనుచరునితో నొక్క ప్రసిద్ధవైద్యునితోగూడ సంస్థానసింగు ప్రోద్బుధులై వేళకు ముందుగా దేవాలయముచేరెను. కాని యీతఁడు వచ్చునప్పటి కట నెవ్వరు గాన్పింపరైరి. అయ్యది యాతని కాశ్చర్యభయములను గల్పించెను. ఆతఁ డిటునటు తిరిగి చూచెను. కాని యెవ్వరును గాన్పింపరైరి. సరళాదేవి యేమయ్యెను? ప్రతిమాదేవి యేది? అనుగుఁడమ్ముఁడు ప్రతాప

సింహుఁడెక్కడ? ఈ యాలోచనలతో నాతనిమేధ గిట్టునఁ దిరిగెను. చతికిలఁబడెను. ఎట్టయెదుర దేవాలయము కుడ్యముపై జహనారా యక్షరములు గాన్పించెను. ఆయ్య వి మసిబాగ్గుతో వ్రాయఁబడి యారీతి నుండెను:

‘విధి విపరీతమైనది. పినతండ్రి ప్రతాపసింగు పరమ పదించినాడు. నవాబిచ్చటికి వచ్చినాఁడు. నీ వితఁడుండువఱ కిచ్చటకు రాకుండుటవలన భగవంతుఁడు నిన్నయిన నా కొఱకుఁగాపాడినాఁడని తలంతును. ఆతని భారినుండి తప్పించు నిమిత్తము నేను తొందరగా బ్రయాణమైతిని. నిర్భాగ్యవతి నా పినతల్లిని మృతవీరుని శరీరమును తగిన పరివారముతో బియోలాసంస్థానము దెసకుఁ బంపినాను. మీ రీస్థలమున నుండఁ గూడదు. సాహసము వలదు. దై వముకలిసిరా లేదు. పొండు. పిన్నతల్లి నోదార్పుఁడు. ఇది నా ప్రార్థన. క్రవ్వఱ మీపాద పద్మదర్శనము భగవంతుఁడు నా కనుగ్రహించునో లేదో! పొండు! పోకుండిన మీ కుమారికయాన. ఈ లిఖితమును వెంటనే తుడిచివేయుఁడు.’

సంస్థానసింగు కుప్పగాఁ గూలిపోయెను. ‘జగదేక వీరా! సోదరా!’ అని యావఱచిన ట్లఱచి యా మహావీరుఁడు నేలపై నిలువునఁగూలిపోయెను. ధీరుఁడుగావున వెంటనే లబ్ధ సంజ్ఞఁడై సింహమువలె లేచెను. కదలుచున్న గుండియల నొకచేతఁ, బగులుచున్ననొసలు నొకచేతఁ బట్టికొని దీర్ఘ నిశ్వాసమును దీసెను.

అనంతరము జలము దెచ్చి యావ్రాతను దుడిచివేసెను. అట్లుచేసి నైద్యునిజూచి 'స్వామీ! మీకు శ్రమనిచ్చితిని. ఊమిపుడు' అని పలికి యాతనికిఁ గానుకగా కొన్ని బంగారునాణెముల నీయఁబోయెను. ఆ యుదా తృప్తుఁడు వానిని గైకొనక 'ప్రభూ! నేనంతనీచుఁడనుగాను. నేనును మానవుఁడనే. నాకును హృదయముగలదు. ఇట్టి విపరీతసంఘటనముపట్ల ఈకానుకను స్వీకరింపఁజాలను' అని పలికి యభివందనమాచరించి వెడలిపోయెను.

సంస్థానసింగునకుఁ బిచ్చియెత్తినట్లయ్యెను. ఎల్లఁ తన గుఱ్ఱమునెక్కి తన యేకై కానుచునితోఁగూడ ఖడ్గచూత్ర సహాయుడై యాస్థలమును వీడెను.

ఇరువదియాఱవ ప్రకరణము

(చెఱయందలి శత్రుశూలీ)

అయఃకవాట పిహితమైన కారాగారమున శత్రు శూలీ మహారాజుంచఁబడెను. బోనులో త్రోయఁబడిన క్రుద్ధ సింహమువలె ఆ వీరవరేణ్యుడు చెఱసాలలో రోజుచుండెను. ఆతనికన్నులనుండి కోపాగ్ని స్ఫులింగములు వెలికుఱుకుచుఁ దత్ప్రసారప్రదేశమువంతయుఁ గాల్చినై చునటుల నుండెను. ఆతఁడు సందష్టాధరుడు, ఆరక్తనేత్రుడు, కరాళీకృత ముఖుడు నై యటునిటు తీవితో నడయాడుచుండెను. అహమ్మదుషావంటి రాక్షసుడే యాతనికడ గడగడలాడునని

నచో రక్షకభటు లాతనివైపుననేని చూడఁజాలక దూర
దూరముగా నొదిగియుందురనుటలో నతిశయోక్తిలేదు.

అనేకవిధములై న భావపరంపరల వలె నాతని మాన
సాంబుధినుండి పొడమి యడఁగుచుండెను. ఆతని తుభిత
స్వాంతము మందరమధ్యమాన క్షీరవారాళికిఁ దులితమై
యుండెను. ఇట్టిస్థితిలో నాతఁడుండఁగా నాకస్మికముగ గది
తలుపు త్రోయఁబడెను. పరధ్యానముగనున్న రాజపుత్ర
వీరుడు కన్నెత్తిచూచెను. ఎట్టయెదుట నెవ్వరు? మహా
రాజు జహనారాబీగము!

శత్రుశూల్భి విభ్రాంతుడయ్యెను. ఇట్టి ఘటనము
కలయా! కల్లయా! భ్రాంతియా! అని యనుకొనెను.
ఏమియు మాట్లాడఁజాలక నిర్నిమేషనేత్ర నీరజుడై శరీర
మంతయుఁ గన్నులుచేసికొని చూచుచుండెను.

అంత రాజు మణియే యిరీతి హెచ్చరించెను : 'సోద
రా! వందనములు. అంతఃపురాంగనలకు, నందు శుద్ధాం
తాంగనలలోని ప్రధానరాజుకిఁ దగనిపని చేసితిని నన్ను
నిందింపకుము' అనిమాత్రము పలికెను.

శత్రు॥ అహమ్మమషా యర్థాంగి, మహమ్మదీయమతావలం
బిని, ప్రతిమాదేవియేగదా మాట్లాడుచున్నది?

రాణి॥ అవును, సోదరా! అవును. నే నహమ్మమషా యర్థాం
గినేమామనుగాక! మహమ్మదీయ మతావలంబిని నె
యగుమనుగాక! నాహృదయము శుద్ధరాజపుత్ర
హృదయమని తెలిసికొనవలసినదిగా నిన్నుఁ బ్రార్థి

చుచు నాలలాటలేఖనము నాతప్పుగాఁ దలఁపక
నన్ను క్షమింపవలసినదిగాఁ గోరుచున్నాను.

శత్రు॥ సోదరీ! ఏడెనిమిదేండ్ల వయసుననే పరాధీనవైపో
యిన నిన్ను తప్పుచేసితివనజాలను. నీ సౌజన్యత
వింటిని. నీస్థితిగతులను గమనించితిని. నీవు నన్నాశ్వా
సింఁచుట కిచ్చటికి వచ్చితివని తలఁచుచున్నాను. నా
పుత్రులైన భాంజీయు, భోజాజీయు నేఁడో తేపో
యిచటికి నా నిమిత్తము దండెత్తి రాక మానదు.
తాము గెలువలేకున్నను వీరస్వర్గమును మాత్రము
చూఁగొనఁగలరు. నే నిందులనుండి తప్పించుకొను
నుపాయమున్నచో మరణింపరు. నా పుత్రియగు
రాణీబాయియు రక్షింపఁబడును. కాని దైవనిర్దే
శము వేఱుగాఁ దోచుచున్నది.

అంత రాణి దుఃఖమునాపికొనుచు ‘సోదరా! భయ
పడకుము! వీరక్షత్రియాలంకారుఁడవుగదా! నేనిప్పుడు విడిచి
పుచ్చుచున్నాను. నీకు నేను స్వేచ్ఛ నిచ్చుచున్నాను.
పోమ్ము! అనంతరవిషయములు నేను చూచికొనెదను. నే
నిందులకే యిచ్చటికి వచ్చితిని.

శత్రు॥ సోదరీ! నీదయకుఁ గృతజ్ఞుఁడను. కాని, రాజకుల
సంభూతుడైన నేను గొంగవలెపోవఁజాలను. క్షమిం
పుము. ఎట్లు జరిగిన నట్లు జరుగును.

రాణి॥ ఆర్యా! వలదు! అట్లనవలదు! నీ సంసారము నిమి
త్తము, నీ సంస్థానప్రజలనిమిత్తము నీవు కదలి

పోమ్ము! ఇది దొంగతనము గాదు. క్రియ యవస్థా
నుసరణముగా నుండవలెను. రాజనీతి నీవెఱుంగనిది.
గాదుగదా! ఈ దేశమునకుఁ బ్రధానరాజునైన నేను
నిన్ను హృదయపూర్వకముగా విడిచిపెట్టుచున్నాను.

శత్రు॥ కాదు. మహారాజ్ఞీ! చక్రవర్తికలఁడు. ఆతని యాజ్ఞ
గలదు. ఆతనియాజ్ఞకు వ్యతిరేకముగా నీవుచేయుట
రాజద్రోహము. అదిగాక భర్తృనాజ్ఞకు వ్యతిరేక
ముగా నడచు ద్రోహమునకుఁ గూడ బాల్పడు
చున్నావు.

రాణి॥ ఇవన్నియు నాకుఁ దెలియును. నేనిప్పుడు రాజునకు
వ్యతిరేకముగా భర్తకు వ్యతిరేకముగా ధర్మరక్ష
ణార్థముగా నీ పనిచేయుచున్నాను. ధర్మమునకై
యధర్మము నుల్లంఘించుచున్నాను.

శత్రు॥ అమ్మా! అట్లయిన నిన్ను.....

రాణి॥ అవును. నవాబు కఠినుఁడై నన్ను శిక్షించును. అంతే
గదా! ఈ పాపంపు గన్నులతో, నే నాత్మహత్య
గావించికొనిన పవిత్రురాలు లాలాబాయిని జూచి
తిని. ఈపాడు కనులతోనే యుద్ధమున శతరంధ్ర
ములు గావింపఁబడి ప్రాణములు విడిచిన పినతండ్రిని
జూచితిని. నా హృదయము దేనిచేతను వ్రక్కలు
గాలేదు. నాకు దేవతాస్వరూపిణి. నాకునై సుమా
రిరువదియేఁడులు పరిచారికారూపమునఁ బరిచర్య
చేసిన మహాత్యాగమూర్తి. మాతృదేవతకంటె

నధికురాలు. అట్టి యామె భర్త గతింపఁగా నేడ్చి
 యేడ్చి యున్నంత ప్రాయగాఁ గాఁగాఁ జూచితిని.
 ఆమెను సమాశ్వాసించుటకై న నైదునిమిషములు
 గూడ నిలువఁజాలనైతిని. అట్టి నేనిప్పు డెట్టి యాస్థ
 యు దేనియందు గలదాననుగాను. నవాబు శిక్షిం
 చునా? శిక్షింపనిమ్ము! నన్ను నిప్పుకుండములో
 ద్రోయనిమ్ము! సప్రాణముగఁ జర్మమొలిపించి కుక్కల
 చేతఁ దినిపింపనిమ్ము. నాకిక భయములేదు. రాజ్య
 త్వము, అగ్రాంగీత్వము, ధర్మదేవతారాధనమునకై
 తృణలేశముపోలె త్యజించుచున్నాను. అయ్యా!
 నమస్కారములు. వేగముగ వెడలుఁడు! వెడలుఁడు!

ఇట్లనుచుండఁగనే యాకస్మికముగ వికటాట్టహాసము
 చేయుచుఁ బ్రళయయమునివలె అహమ్మదుషా యందు
 ప్రవేశించి జహానారాతో 'అవును. వెడలుఁడు! వెడలుఁడు!
 అని చెప్పుచున్నావా! రాజద్రోహమతీ! నీవు నాకు పగ
 దానవై తిన్నయింటికి వాసములు లెక్కించుచున్నావా?
 పాపాత్మురాలా! నీవు. కాలసర్పమవై నాయుంటఁ బ్రవే
 శించితివా? ఏలోకమున నెవ్వరును పడనిపాటులను నీవును
 ఈ యున్నత్తుఁడు నికబడనున్నారు.' అని భయంకరధ్వని
 తో నుఱిమెను.

శత్రుశూర్జీయు రాణియు నప్రతిభులై యట్లే నిలు
 చుండిరి. అంత అహమ్మదుషా చెఱసాలబంటును బిలిచి శాం
 తముగా చిటునగవుతో నిట్లనెను:

‘ఓరీ! నీకు రాణియందుగల భక్తికి సంతసించితిని. ఆమె యాజ్ఞ ననుసరించి తలుపుదెఱచినందుల కానందించితిని. నీకుఁ దగిన పారితోషిక మిచ్చెదను.’

‘ప్రభూ! చిత్తము. మీ యన్నము దిని బ్రతుకుచు న్నాఁడను’ అని వాఁడు పలికెను.

‘అవును. దగ్గఱకు రమ్ము. ఇదిగో! కానుక’ అని పలికెను. ఆనందోన్మత్తుఁడగు ఆవృద్ధసేవకుఁడు వంగి వంగి సలాములుచేయుచు దగ్గఱకు వచ్చెను. పాపము! ఆ వృద్ధసేవకుని శిరము నహమ్మదుషా యొక్కదెబ్బతో నెగురఁగొట్టెను. చిమ్మనగ్రోవినుండి సంజకెంజాయరంగు నీరువలె వేడి నెత్తురువెల్లువ నలునైపుల వర్షమువలె చిమ్మెను. కాయము శిరమునకు వేతై పడి పొరలిపొరలి వినిశ్చలమయ్యెను.

ఈ పైశాచికఘటనము జహనారా శత్రుశూల్లీల నెట్టి మనస్సుగలవారిగాఁ జేసినదో యూహించికొనవలసినదే కాని చెప్పవలసిన పనిలేదు. రాజ్యముని వడవడ వడంకి మరల చైతన్యమును దెచ్చికొని ‘ప్రభూ! ఏమి పైశాచిక నటనము సలిపితివి! అల్లా నిన్ను ఊమించుఁగాక!’ అనెను.

అంతట నహమ్మదుషా వికటహాసముగావించి ‘అల్లా నన్ను ఊమింపనిమ్ము! ఊమింపకుండిన నుండనిమ్ము! ఇంకను నేనిచ్చట నాడవలసిన నాటకభాగము దీర్ఘముగా గలదు.’ అని పలికెను.

అంతతోనిలువక మరలనిట్లనెను. ‘ఏతద్రాజ్యాధిపతి యబలచేతి కీలుబొమ్మగాక, నిరంకుశ విశ్వంఖిల వీరవిహా

రాధికారములుగల చండశాసనుడని లోకము నేడు గుర్ర
ఱుంగు గాక! ఏయున్నాదిని తనదియె సర్వాధికారమను
భ్రాంతిలో నిన్ని కార్యములు నడపుచున్నదో యా కపటనట
నాధురీణయగు జహనారా నేడు నేనెవ్వడనో తెలిసికొనును
గాక? సరియే, నీ సంగతియటుండ నిమ్ము!’

అని పలికి వగపునునటించు ప్రళయప్రహాసముతో
శత్రుశూర్తీనిజూచి మీసలపై చేయివేసికొని తలయూపుచు
‘పోయెదవా, పోయెదవా! ఆహా! రాజ్ఞీమణి విడిపింపవచ్చి
నది. మహారాజు చెఱనుండి వెలువడు చున్నాడు. ఓయీ!
నీవు క్షత్రియుడ నందువే! మీ రాజపుత్రులెక్కుడుగా నల్ల
మందు తినెడ్డరనియు, వ్యర్థ ప్రతిజ్ఞలఁ జేయుదురనియు విను
చున్నాను. అంతేకాదు, కోటలూడిన పామువలె బుసగొ
ట్టెదరని వింటిని. లాభమేమి? కావున నేనొకమాట చెప్పెద
వినుము. నన్ను నీకల్లునిగాఁ జేసికొమ్ము!’

1. ఈ వాక్య మాతని నోటివెంట వెడలినదోలేదో శృం
ఖలాబద్ధుడగు శత్రుశూర్తీ హుంకరించి మీది కుటికెను
గాని యయఃశృంఖలలు విడివడలేదు.

అంత నవాబు నవ్వుచు మరలనిట్లనెను. ‘సెబాసు!
ప్రతాపము బాగుగాఁ జూపితివి. రాజపుత్రి శౌర్యమిదియే
గాబోలును. ఈ యున్నతతతో ప్రయోజనములేదు. నీకు
రాణీబాయియను పుత్రిక యున్నదిగదా! ఆమెను నాకర
ములం దుంపుము. నారాజ్యము నీ కప్పగింతును. వాఛోజ్ఞ
పోదరులు మరణించినారు. వారిరాజ్యభాగముగూడ నాకడ

నున్నది. దానికిఁగూడ ప్రతినిధిగా నిన్ను నియమింతును. నీ కుమారకులకుఁ దగినవిరుదములు గౌరవములు నిచ్చెదను. తెలివితక్కువదనముచే రానున్న సిరిని కాళ్లదన్నకము.'

ఇట్లు పలికిన యహమ్మదుషాను రాజపుత్రివీరుఁడు రోషావేశముతోఁ జూచి, పలుకజాలకపోయెను. మఱి యొకసారి హుంకరించెను. ఈ హుంకారముచే శృంఖలలు తుత్తునియలై నేలబడెను. ఆకస్మికముగఁ బాము పైఁబడు గరుడపక్షియుఁబోలె అహమ్మదుషాపైఁ బడెను. ఎడమకాలితో వక్షస్థలమునుదన్నెను. ఆ తన్నుతో అహమ్మదుషా గతసంజ్ఞఁడై పదిగజములదూరములోఁ బడెను. అతనికత్తిని గ్రహించి పైఁబడఁబోయెను. అంత జహానారా యడ్డువచ్చి 'ప్రాణదానము చేయుము' అని పాదములపైఁ బడెను. ఆతఁడు దూరముగాఁజొలగి 'సోదరీ! నీ యడ్డు లేనిచో నీఁ డీపాటికి యమలోకము చేరియుండును' అని పలికెను.

ఇంతలో అహమ్మదుషాకు మెలకువవచ్చి సమాళించి కొని యాగరానికోపముతో నిలుచుండెను. ఈ కల్లోలమును విని పదుగురుభటు లచ్చటికి వచ్చిరి. వారాకస్మికముగ రాజపుత్రినిపైఁ బడనుండిరి. నవాబు శత్రుశూలీని జూచి 'బలవంతుఁడవే! ఊమించితిని. దీనిచే నైన నా యాదార్యమును గ్రహింపుము. నీవు నీవు త్తినిచ్చి నా పాదములపైఁ బడవేయనిచో నిన్ను భూతభేతాశములకు విందుగా ఖండించెదను. నీ సంస్థానమును మంటలోఁగలిపెదను' అనిపలికెను.

అంత శత్రుశూల్జీ 'ఈ సంస్థానములు వెంటరావు, నాప్రాణము శాశ్వతముగాదు. నీవు నన్నేమియుఁ జేయఁజాలవు. నిన్ను నే సంహరింపఁ గలిగియు నోర్పున భూమాతయగు ప్రతిమాదేవి ప్రార్థనముచే విడిచితిని. శత్రుశూల్జీ పాదదాసుఁడవు గమ్ము; విడిచితిని. ఇటుచూడుము. ప్రాణములపై మాకెంత చిన్నచూపో తెలిసికొనుము' అనుచుఁ జేతియందలి వజ్రపు టుంగరమును 'గొటికికొని రత్నమును నమిలి విగతసంజ్ఞుడై నేలఁబడెను.

అంత సహమ్మదుషా యాతని శౌర్యమునకు విభ్రాంతుఁడయ్యి నీచుఁడు కఠినుఁడు గావున 'కుక్కయఱచి యఱచి మరణించినది' అనుచు నెడమకాలితో నాతని శిరమును దన్ని యట్టహాసముగావించి, జహనారాను గాంచి 'ఇంక నీ సంగతి?' అని యడిగెను.

జహనారా దుర్భర మానసికావస్థలో నుండెను. భావోన్మత్తవలె కాన్పించుచుండెను. ఇన్నాళ్లు తానొక పిశాచముతోఁ గాపురము జేసితిని తాను తెలిసికొనెను. ప్రాణములపై వైరాగ్యముగలిగెను. సహజశౌర్యోపేతమగు పవిత్రరక్తము పోంగెను. ఆమె ప్రళయదుర్గామూర్తివలె గర్జించి, తుపానువలె రేగి, వడగండ్లవలె వాగ్విర్జమును గుటిపింపసాగెను.

ఇరువదియేడవ ప్రకరణము

(జహనారా యంతిమవాక్కు)

‘ప్రభూ! మీరాడుచున్న ఈ ప్రళయభైరవ నాట
కమును జూచుచున్నాను. అహంకార మమకార వ్యసన
పిశాచావిష్టుడవై నీ వాడుచున్న ఈ యాట దుర్భరము.
నన్ను గపటవర్తినిగా నిరూపించితివి. ఎవ్వడు లోకకంట
కుడై, హిందూమత ద్రోహియై, రాజకుటుంబ కాంతా భీక
రుడై యున్నాడో, యట్టినిన్ను నుత్తమోత్తమ పథమునకుఁ
ద్రిప్పి నాకుఁదోచిన సంస్కార మూలమున నిన్నుద్ధరించి
తన్మూలమున నన్నుద్ధరించికొని లోకమును గాపాడఁగలనని
తలఁచితిని. కాని నాయత్నములు నీ వర్థముచేసికొనలేక
వ్యర్థజీవనుడవై నన్ను వ్యర్థజీవితగాఁ జేయుటయేగాక,
శత్రుపక్ష కాంతనుగాఁ బలుకుచున్నావు. నా బంధువర్గము
నకుఁగాని నీకుఁగాని తీరని కళంకమురాని గతులకై శతధా
సహస్రధా ప్రయత్నించియుఁ జాలనైతిని. హిందూమహమ్మ
దీయ సమ్మేళనముపేర నీవు హిందూక్షత్రియ కామినుల
మానములఁ జూటగొనుచుండగా మిన్నకుంటిని. హిందూ
మహమ్మదీయ సఖ్యత కీయది యవసరమని కపట రాజ
కీయ సమ్మోహనాస్త్రమునువైచి చాటిచెప్పుచున్నావు.
ఇయ్యది కన్నులుగానని కాముక వ్యాపారముగా నేను
ఘంటాపథమునఁ జెప్పుచున్నాను. హిందూస్త్రీలు ఒలాత్క
రింపఁబడి యవనులచే వివాహమునఁ గొనబడుటయే హిం

దూమహమ్మదీయ సంఖ్యతకు చిహ్నముగాదు. స్వచ్ఛముగు
ముసల్మాను వంశస్థులగు రాజాంగనలను మీరు హిందూవంశ
స్థులకీయరు. వారును బెండ్లియాడరు. పెండ్లికొప్పికొనినవారి
కైన నీయరు. హైందవపక్షమునమాత్ర మన్యాయము జరుగు
చున్నది. అయినను నేను, మీతోకనాఁడు గాకున్న మఱి
యొకనాఁడైన నుత్తమ పథమునన డుగుపెట్టరా యను
నాసతోనుంటిని. కాని, నాప్రయత్నములు వ్యర్థమైనవి.
లాలాబాయిని నేను దుర్గతినుండి తప్పింపఁగలిగియు మీ
యందలి యనురాగముచే నేనాపని చేయలేదు. నేను రాజ
పుత్రాంగననని తెలిసికొని, నాకపచారము చేయ జంకియే
రాజపుత్రు లొక్కనాఁడును మీవధార్థము కత్తినెత్తలేదు.
ఆకొన్న సింగములవంటివారును, భీమపరశురామసదృశులు
నైన ప్రతాపసింహ, సంస్థానసింగులవంటివారు మిమ్మువిడు
చుట నామంగళసూత్ర విచ్ఛేదనమునకు వారలొర్వకండు
టయే. అరఘుడియక్రింద ఈ మరణించిన మహారాజు
మిమ్ముఁ గాపాడుటగూడ నాప్రార్థనముమీఁదనే. కాని
మీరు వీనినన్నిఁటిని గమనింపలేదు.

నీవు చేసిన మానవతీజనాపరాధము శరీరమును
జలదరింపఁజేయుచున్నది. పురాణములయందు చెప్పఁబడిన
రావణప్రభృతులు గూడ యింత కామాంధులై ప్రజాకంట
కులై ప్రవర్తింపలేదు. మీపాపములుక్షమింపరానివి. దేవుని
సన్నిధానమున నీవు మీనేరములు సమ్మతించు దన మొక
నాఁడు తప్పక వచ్చితిరును.

నాకు సర్వాధికారము లిచ్చి చెడినరీతిఁ బలుకుచు
న్నారు. ప్రభూ! నే నా యధికారములకుఁ గులుకలేదు.
ప్రజలకు సాధ్యమైనంత మేలు పొనరించి మీకొనరించు
మహాపాతకములకు శాంతిని బొనరించితిని. నేను లేనిచో
నెప్పుడో విప్లవము చెలరేగి మిమ్ము సింహాసనభ్రష్టునిఁజేసి,
మీతలను శూలమునఁ గ్రుచ్చి యూరేగించియుఁదురని
ముక్తకంఠముతో యథార్థము వాకొనుచున్న నన్నహం
కారిగా నెన్నకుఁడు. అట్టి యీ యుపకారపరాయణయగు
మీ చరణదాసిని నన్ను నన్యాయఁగా, కుట్రగా, వంచకురా
లిగా, రాజద్రోహమతిగాఁ బలుకుచున్న మిమ్ము చూచు
టకు, వినుటకు నేను మిక్కిలి వగచుచున్నాను.

ప్రభూ! నేను మీకొనరించిన సేవలను మఱచితిరా?
చర్మమొలిచి పాదరక్షలు నిర్మించుట తక్కు మిగిలిన యన్ని
సేవలను నేను చేసితిని. మీరు మహమ్మదీయులరని నే
నేవగించికొనలేదు. ఒకానొక కాలమున మీ పితృపితా
మహాలు హైందవ రాజపుత్ర వంశస్థులనియు, వారిపవిత్ర
రక్తము కొంత మీశరీరములోఁ బాటుచున్నదనియుఁ దలఁ
చితిని. కాని మీరు నన్ను విశ్వసింపలేదు. ఓహో! నేఁజేసిన
సేవకు మీకుఁగృతజ్ఞతలేదు. సరిగదా! నాసేవలను మఱచి
నన్నుఁ గఠినశిక్షలఁ బాల్పలుపఁ బ్రయత్నించుచున్నారు.

అధికారాంధుఁడవు. దైవగతులను నిర్ణయములను
దెలిసికొనఁజాలని వ్యక్తివి. అంతయు సేవలననే జరుగుచున్న
దని యనుకొను నహంకార పంకము నీయందు పూర్తిగా

నున్నది. మీవ్యసనములు మిమ్ము స్వాశ్రయమును గాల్చునగ్నివలె దహించుచున్నవి. తలపైఁ గిరీటము బరువుచేటుగను, నలంకారప్రాయముగను నున్నదిగాని, పవిత్రప్రజారక్షణబాధ్యతచే బద్ధమైన రాజచిహ్నముగా మీకుఁగాన్పింపలేదు. తుచ్చనటకుఁడు సామ్రాట్రూపమును ధరించినట్లుల నున్న మీరు సామ్రాట్టులా?

మీవంటిరాక్షసులు లోకములో లేరు. లాలాబాయి మరణము, నామె తుదివాక్కులు కులపర్వతములనైనఁ గదల్చి వేయునుగాని మిమ్ముగదల్పఁజాలకపోయినవి. ఈ ఘటనము జరిగిన వెనువెంటనే సంస్థానసింగు కుటుంబమునకు నిష్పఁబెట్టఁజూచిన పరమనీచిత మీయందు మూర్తీభవించినది. నిష్ప పెట్టితిరి. రత్నమువంటి ప్రతాపసింగును పొట్ట పెట్టికొంటిరి. మహాసాధ్వియగు సరళామహాదేవి నున్నత ప్రాయఁగా జేసితిరి.

అహో! శత్రుశూల్జ! ఈతనినిఁదలఁచిన శరీరము పులకరించుచున్నది. ఆపత్సమయమునఁగూడ చెఱునుండి వెడల సమ్మతింపలేదు. ఎన్నియాసలు చూపినను తన కులగౌరవములకు భంగము గల్పించుకొనలేదు. మీ రిట్టి వీరుని పూజింపలేదు. అయిదునిమిషములకు పూర్వమిచ్చటనే యాతని పదవి న్యాసముచే పవిత్రమైనయీకారాగారముననే మీరు వానికిఁ బులిచేతికిఁజిక్కిన మేకవలెఁ జిక్కినపుడు 'పతిభిక్ష' నేనర్థింపఁగా అట్లేయని సహజౌదార్యబుద్ధితో విడిచినాఁడు. నిస్సాన్విర్యము, పవిత్రమాన ప్రేరితము నగు భావముచే నాతఁడాత్మ

హత్యనుగావించికొనెను. అహో! ఎట్టి మహాత్ముడు మరణించినాడు. దేవత లెచ్చటగలరు! మానవులయందే దేవతలు గలరు. మీవంటి రాక్షసులు దేవతలను బాధింతురు. వారిమహత్తరగుణములను దెలిసికొనజాలరు. దీనికి నేనంత చింతింపనుగాని ఎట్టి మహాత్ముడు మరణించినవెనుక నెడమ కాలితో మూర్ధాభిషిక్తుడగు నాతని పవిత్రశరమును దన్నితిరి. ఇది ఎట్టి నీచకృత్యము! ఇది యెంత మేలమీఱిన లోపమో మీరు తెలిసికొనక, వికటాట్టహాసము, శ్మశాన విశాచివలె చేయుచున్నారు.

పరమసాధువుల పచ్చినెత్తురు ద్రావు విశాచముగా మిమ్మింతవఱకు గుర్తింపలేక కన్నులుమూసికొంటిని. నేడు మీయథార్థరూపము దెలిసికొంటిని. ఇన్నిదినము లట్లు తెలియక చెడిపోయితిని. మీచరణసేవచేసితిని. మిమ్ముఁ ద్రికరణముల నభిమానించితిని. అట్టి నన్ను తూలనాడితిరి. మీకు హృదయము లేదు. పాషాణగర్భమునఁగూడ స్వాదు నీరము న్నది. కాన కప్పబ్రతుకఁగలుగుచున్నది. కాని మీహృదయ మరుభూమియందు ప్రేమరసలేశము లేదు. మందూకమున కుండఁగలిగిన వసతిగూడ యిట లేదు.

అయ్యో! మిమ్ము సేవించుటకై మీరాజ్య ప్రశాంతి తక్కి నేను పడినపాట్లలో సహస్రాంశము తుదకు దశసహస్రాంశము దైవసేవలో కడపియుండినచో నేటికాతడు నన్ను తమస్థితిలో నుంచియుండును. మ్లేచ్ఛుని మిమ్ము సేవించుటలో దైవసేవగూడ మఱచితిని.

మూఁడు! కృతఘ్నుడా! వ్యసనపిశాచీ! నేను
ధర్మపథావలంబినినై పూర్ణవైరాగ్యమతినినై కన్నులుదెఱచి
మిమ్ము- కాదు నిన్ను-రాక్షసునిగాఁ దెలిసి నీకు నాకుఁ గల
సంబంధము నేటితో త్రేంచివేయుచున్నాను.

నేను మహాపాపిని. కేవలమసమర్థును. నిన్ను మన
సార సేవించియు నీకు శత్రుమూర్తిగా గనపడితిని. నావంశ
గౌరవమును మంటఁ గలిపితిని. లాలాబాయి మరణము,
ప్రతాపసింగు మరణము, సరళాదేవి యున్నతశోకము,
పెక్కురు రాజపుత్రుల మరణములు నావలననే, నాయసమ
ర్థతాదోషముననే యేర్పడినవిగాఁ దలఁచుచున్నాను.

నేఁ దలపెట్టిన కృత్యసమితి ధర్మరక్షణార్థమే కాని,
కృతకృత్యురాలను గాలేదు, కాలేకపోయితిని. అట్టి యస
మర్థునగు నేనుండి యేమిప్రయోజనము? ఆప్తబంధువులు
సశింపఁగా, నాత్మనాథుఁడు దైత్యుఁడుకాఁగా, నాత్మీయ
కార్యములు వ్యర్థములుకాఁగా, ఈ నిరుపయోగజీవనమున
సుఖము లేదు; శాంతి లేదు.

ప్రభూ! కడసారిమాట చెప్పుచున్నాను. హిందూ
మహమ్మదీయుల సఖ్యతకు నేడైన హృదయపూర్వకముగఁ
బాటుబడుఁడు. పాక్షికదృష్టిని విడువఁడు. ఉత్తరవయస్సు
వచ్చినది. మిత్తి గంటకొట్టి హెచ్చరించి పిలువదు. స్వర్గ
ద్వారము మీకై తెఱువఁబడి పూలదారులు మీఁదుగా
దేవకన్య లాహవ్యనించి కల్పక ప్రసూనముల మీయఱుత

వేయరు. శేషజీవితమును బవిశ్రీకృతమొనర్చికొనుడు. రాక్ష
సత్వము, పైశాచికనటనము, నిర్దయారంభము విడుపుడు.'

ఇట్లు పలికి యా పవిత్రనారి యాతనిపాదముల నంటి
లేచి డగ్గుజ్జికతోఁ గన్నులబాష్పపూరములు రాలుచుండ,
'స్వామీ! మీకు నేను సతిగా నుండుటచే, మీ పదములు
నేను మహాప్రస్థానమునకుపూర్వ మంటి సెలవుఁ గైకొను
చున్నాను. ప్రాణప్రయాణసమయము ద్వేషాద్వేషరహిత
ముగా నుండవలెనుగదా! స్వామీ! నన్ను చెట్టపట్టిన
మీకు నేనెట్టి సమయమున నైన నెట్టి ద్రోహమునైనఁ
జేసియుండినయెడల నన్ను హృదయపూర్వకముగ ఊమిం
పుడు! నేటితో మన ఈ భౌతిక ఋణానుబంధము తెగి
పోవుచున్నది. నా నటనము పూర్తియైనది. అంతిమ నేపథ్యము
పడనున్నది. సూత్రధారుఁడు పిలుచుచున్నాడు. నా లా
లాబాయి నన్నాశ్వనించుచున్నది. నాపినతండ్రి ప్రతాప
సింగు నన్నాశ్వనించుచున్నాడు. నా తుదికోరిక ప్రభూ!
మన్నింపుడు! పవిత్రమూర్తి లాలాబాయి సన్నిధినే ఈ
ధన్యురాలి భౌతిక శేషములఁజేర్చి సమాధి నిర్మింపుడు. భగ
వంతుఁడు మీకు మేలుచేయుఁగాక!'

అనుచు వక్షఃప్రదేశమునఁ గల గుప్తమగు సన్నని
పామునంటి ఖడ్గము నాకస్మికముగఁ దీసికొని తెప్పపాటులో
కంఠనాళము ఛేదించుకొని మహారాజ్ఞ మణి నేలఁబడిపోయెను.

అంతయు నిమిషములో జరిగిపోయినది. మెఱపు

మెఱసిన తెఱఁగునఁ బ్రాణ మెగసిపోయినది.

నవాబున్నతునివలె నిలుచుండెను. ఆకస్మికముగఁ
గెవ్వనఁ గేకవైచి 'జహానారా! జహానారా! నా జహానారా!' అని యఱచుచు మొదలంటనటికిన యరఁటిచెట్టువలె గుప్పున నేలఁబడిపోయెను.

స మా ప్తి

లాలాబాయి సమాధికడనే చలువకాళ్లతో నత్యు
న్నతమగు సమాధి జహానారాబీగమునకై నిర్మింపఁబడెను.
నవాబు హృదయమున సంపూర్ణమగు మాధుర్యగలిగెను.
పశ్చాత్తాపవహ్ని యాతనిఁ బవిత్రునిగా నొనరించెను. ఈ
పరివర్తనముతోఁబాటతఁడు హైందవాంగనల జోలికిఁ
బోలేదు. హిందూమహమ్మదీయ సమ్మేళనమునకు మిగులఁ
బాటుపడెను. ఈ యద్భుత ప్రవర్తనమునకుఁ బ్రజలెల్లరు
నాశ్చర్యసంతోష భరితులైరి.

సరళ పిచ్చెత్తిపోయెను. అప్పుడప్పు డీ సమాధుల
సన్నిధానమునకువచ్చి పూజాపుష్పములు వైచిపోవుచుండును.
నవాబామెనుజూచినపుడెల్ల స్తంభితుఁడగుచుండును. ఆతనిఁ
జూచిన సరళ పకపకనగి యాకసము వైపు వ్రేలుచూపి
చఱచఱ పెడలిపోవుచుండును.

పదునైదవ శతాబ్ది పూర్వభాగమున నీఘటనము
జరిగినను నచ్చటివారికిప్పటికి నీ కథలు వీరగాథలై పవి
త్రములై గేయములై శరీరమును బులకరింపఁజేయుచుండును.

అమరకీర్తి లచ్యుతులుగదా! ఓం శాంతి శాంతి శాంతిః.

మనమ ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావర్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA113B127
పుస్తకం పేరు	ప్రతిమాదేని
తారీఖు	26/10/24
ముందు లెక్క	no
వెనుక లెక్క	no
మొత్తం పేజీలు	161
పెద్ద పైకా పేజీలు	No
ఖాళీ పేజీలు	no
లేని పేజీలు	No
తయారు చేసినది	Rehana
పేజీలు నిడదీసినది	rehana
స్కాన్ చేసినది	Mouniba
పరీక్ష చేసినది	pragathi
పేజీలు పరిశీలించినది	
ప్రింటింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పంపిణీ	Good